Barbara Frischmuth / Geçişler

BARBARA FRISCHMUTH

GEÇİŞLER

(Öyküler)

Oskar Kokoschka

ADA YAYINLARI

Bu Kitap
1986 yılının Ekim ayında
Dizerkonca Matbaasında
dizilip basılmıştır.

Geçişler

Barbara Frischmuth

GEÇİŞLER

(Öyküler)

Türkçesi
Gürsel Aytaç

ADA YAYINLARI

GEÇİŞLER

Sanırım düş görüyorum. Uçak, hava boşluğundan havisler yaparak çıktığında kızın içinden geçenler bunlardı. Elinde ÇİÇEK, uzun boylu adam uzaktan görünebiliyordu işte, gür saçları rüzgârda yamyassı, gözlük camları ışıl ışıl. Uçak biletini gönderen oydu, henüz açık olan üniversiteyi o gezdirmişti. Ülke, çeşitli SIKIYÖNETİM bölgelerine ayrılmıştı. Kararnameler, burada henüz öğretime izin veriyordu, silahlardan uzak denebilirdi, ama doğru değildi bu söz. Geleceğin yönetime el koyacak generali bu şehirde doğmuş olacaktı ve zafer içinde buraya dönecekti. Daha önceki devircilerin tersine DOĞU'lu biri, ve eserine KANSIZ devrim adını verecekti, kan daha sonraları akacaktı, belki aslında sonra da değil, çünkü DEVRİLENLER idama mahkûm edilecekti.

Ama henüz sessizlik hüküm sürüyordu, gergin bir DİKKAT, ÜÇÜNCÜ ORDUNUN merkezi bu kentin, hesapta olup olmayacağını kimse bilmiyordu, geleceğin yönetime el koyacak generalini kimse tanımıyordu.

Arz-u-rum, yani Romalıların, Greklerin toprağı. 1071, yön verici ilk savaş, Selçuklular artık durdurulamaz. Bunu uçakta okumuştu, kente ilişkin başka bir şey bilmiyordu, yalnız ülkenin iç ve batı bölgelerinden hiç kimsenin GÖNÜLLÜ olarak buraya gelmediği konusu bir yana. Daha başkentteyken gözünü korkutmuşlardı, kolsuz giysiyle sokağa çıkamazmış; ilk günlerde hemen ortaya çıkacak bir YALANDI bu.

Kız yaklaştıkça çiçekler küçülüyordu. İki elinden birden tutulmuş olması onun ta uzaktan göze çarpmasını sağlamıştı. «Ne bekliyorsunuz» diyordu üniversite görevlisi uzman, ona çiçek demetini uzatıp gülümseyerek, «gereğinden çok yukar-

lardayız, iki bin metrenin üstünde; burda çiçekler daha fazla büyüyemez.»

Besbelli atlar da öyle. Terminal binasının önünde fayton CÜCE ÖLÇÜLERİNE uygunmuş gibi görünen iki atıyla bekliyordu.

Arabacı, kızın eşyasını kendi yanına aldı. Mayıs başlarıydı, oysa etraf şimdiden kurumaya yüz tutmuştu. Volkanın çıplak yamaçları renk renkti, yağmurun yıkayıp, rüzgârın parlattığı metalin türüydü bu rengi veren. Ufkun bir dağla kesilmediği yerde ise kavaklar YAYLAYI sınırlıyordu. «ÖĞÜDÜME uyduğunuza sevindim.» Gür saçlı uzman palabıyıklarıyla yüzünü ona döndü, gözlüğüne koyu renk bir kıskaç takmıştı. Çiçek demeti şimdi kızın kucağındaydı.

«ÜLKE DİLİNE ne kadar hakimsiniz?» Kızı gözleriyle süzüyordu. «HAKİM OLMAK MI? birazcık gramer ve yirmi derslik sözcük. Bir sömestride olabildiği kadar işte.»

Kızın MEMLEKETLİSİ'ydi o, yalnızca onun adresini bildiği için kız ona başvurmuştu. «EMPRESYONLARIN gerektirdiği kadar, efendim?» Konuşma biçiminden anlamıştı ki, bu adam yalnız bir soyluluk tasarımından kaynaklanmış bir ulusal karakteri koruma çabasındaydı. Kartvizitindeki 'VON'u kalemle çizip çıkarırdı hep.

Kız, kafasını salladı, çantasından bir fiş çıkardı, üstündeki yazıyı bir dua gibi okudu. Her Allahın günü böyle fişler hazırlıyordu, aklında tutmaya çalıştığı sözcükler için. Erkek güldü. «Başarıya ulaşacaksınız. APTAL değilsiniz ya —yoksa?» Terbiyesizliği öylesine apaçıktı ki, ancak fıkralarda olabilirdi. Besbelli ŞAKADAN ANLAYIP anlamadığını sınıyordu. Aylar boyunca bu kentte birbirlerinden başka yurttaşları olmayacaktı. Erkek bu kıza göz koymuştu, kız da onun eline düşmüştü.

«Gurbette» diyordu erkek. Ancak kız, bu sözcüğe şimdi anlam veriyordu. «Gurbette insan, birbirine yaklaşır. Umarım birbirimizi ANLIYORUZ.» Kız bunu bir TEHDİT gibi duydu, cesareti ayaklarının ucundan akıp yok oldu, onun ayaklarından nereye kaçmak gerektiğini bilmiyordu. «Sizi bir otele yerleştireyim.» Kız başını kaldırdı, böyle birşey karar-

laştırılmamıştı. «Bir çeşit STRATEJİ. Onun varlığına karşı henüz biraz uzak kalınacak, ve bir erkek öğrencinin yeğlenceği söylenecek. Çünkü OLAĞANÜSTÜ durum var.» Keyifle mızmızlanıyordu. «En azından üniversite çevrelerinde. Demem o ki cinsel yönden. Dikkatli olmanız gerekecek.»

Kız başını öylesine öne eğdi ki, başı köprücük kemiklerinin birleştiği çukuru buldu. Erkek gülmekten katılıyordu. «Sizi korkutmadım ya?» Birden, kız onun ellerini çenesinde duydu, çenesini daha da aşağıya bastırdı. «Ah sizi inatçı küçük!» Adamın parmaklarını ısırsaydı keşke! O, tehlikeyi sezmiş ve geri çekilmişti. «Bu kadar duygulu olmayın. Burası YABAN DİYAR'dır, niyetim de kötü değil.» Kız, gülümsemeye çalıştı: herşeyden hemencecik vazgeçmemeliydi. «Tamam, işte.» Kollarını açarak arkasına yaslandı erkek. «Rektöre baskı yapmak için sizi otele götürüyorum. Beni, sizin büyük erkek kardeşiniz olarak görüyorlar, bildiğiniz gibi bu ülke dilinde özel bir sözcük vardır bunun için. Gerçek bir AKRABALIK izlenimini ortadan kaldırmadım. Kâğıtlarınızdan anladığım kadarıyla babanızın adı benim babamınkiyle aynı. Burada bu bir *delil* yerine geçer. Rektör bir burslu kız öğrenciyi üniversite lojmanlarına kabul etmemekte uzun süre direnmeyi göze alamayacaktır. Hem de üstelik yabancı bir uzmanın akrabalık kanatları altındaki bir kızı. Umarım taktiğime saygı duyarsınız.»

«Teşekkür ederim.» Kız da kendi savaş hilesini düşünüp bulmak isterdi, ama şimdilik ses etmemeliydi. Evden kopup böyle uzaklara gelmek, zaten kendisi için seçebileceği güçlüklerin en büyüğü değil miydi?

Bozkır nerdeyse gözle görülmemecesine kentin içerlerine kadar taşıyordu. Çorak otlaklar, toprak kulübeler, çalıçırpı altına gömülmüş yıkık dökük evler, faytonun peşinden koşan çocuk kümeleri, sürüler halinde saldıran köpekler, sonra ilk kez asfalt ve kıyıları kaba, toz rengi beton. «Avenue.» Abartılmış bir Fransızcayla alaycı bir tonda vurguladı: «Sınır direklerinin yanıbaşında, Doğu'nun Paris'i! Bu kent nerdeyse sınır direklerine bitişiktir, ve kışın kurtlar istasyona kadar iner.» Geniş bir alana açılan cadde kenarında çam ağaçları

diziliydi. Fayton, içinden kuşların havalandığı büyük bir havuzun çevresinden yol alıyordu. Güneş ışıkları içeriye yandan vuruyor ve kollar halinde ışıldayan çizgiler oluşturarak yayılıyordu.

Otel, öteki bir sürü bina gibi PALAS adını taşıyordu. Örnek Palas, Yayla Palas, Dağ Palas, sanki bütün taşra güçlüleri buraya yerleşmişti.

Bir otel hizmetlisi, kızın eşyasını yukarı taşıdı, yürürken ayakkabısının arkasına basıyordu, başında kasketi vardı. MEMLEKETLİ de peşlerinden geliyordu. Ev sahibi kendisiymiş gibi bir havada kıza yol gösterdi. «Sizin için bulabileceğim en iyi yer; kilidi var ve tahtakurularından arıtılmış.» Kız, çiçekleri yastığın üstüne bıraktı. Duvarda, yatağın üstünde tablo filan asılı değildi, onun yerine birisi, üzerinde cumhuriyetin kurucusunun portresi bulunan bir posta pulu yapıştırmıştı. Güleceği geldi, ve memleketlisi ona çıkıştı. «Gülmeyin, o herkes için KUTSALDIR.»

«Şimdi üstünüzü değiştirebilirsiniz. Yarım saata kalmaz sizi yemeğe götürürüm.» Sizi «alırım» yerine «götürürüm» diyordu, oysa kız bununla neyi söylemek istediğini bilemezdi. Acaba davetli miydiler, yoksa daha ilk günden itibaren öğrenci kantininde mi yemek yiyecekti?

Erkek, onu, çekinmeden süzüyordu, her halde BEKLENTİSİ'ne uymuyordu. Gözü kapalı kabullenmişti, şimdi ise tasarımlarından bazı şeyleri silip atması gerekiyordu.

İşte kapıya gelmişti. «Önce sizi birkaç kişiyle tanıştırmalıyım, sokağa tek başınıza bırakmadan. Sizin kim olduğunuzu ve burada kalacağınızı öğrenir öğrenmez, koruyacaklardır sizi.» Kapı çekilip kapandı ve kız, kendini yatağa bıraktı. Ne bu kenti böyle düşlemişti ne de memleketlisini.

YABANCI BİR YATAKTAKİ O İLK GECE. Düşünde Bağdaş kurmuş, kuru bir nehir yatağında oturuyor. Kıyılarda yumruk büyüklüğünde üzümler yetişmiş, bir akrep, önünde, kumun üstünde titriyor.. Birisi çıkagelmiş, köylü giysileri içinde bir kız bu. Parmaklarıyla onu gösteriyor ve ağzından buhar halkaları yükseliyor. Gözleri ışıktan yanıyor. Kıza «hayır» diyor, «elçi yukardan geliyor.» Sedeften bir gökkubbe-

nin altında oturuyor ve ellerinde bir kırmızı karanfil tutuyor. Kız bağırarak diz çöküyor. «Balığı yakaladık» diyen bir sesi duyuyor uzaktan. Köylü kızın gözyaşları ayak parmaklarına dökülüyor. Ellerini yıkaması gerek, sedef rengindeler, ve bütün dünya onun omuzlarında. ATLARI getiriyorlar.

Kızın elçiliğindeki kişiler, onun Doğuya gitmesini iyi karşılamamışlardı. Hele memleketlisi de olmasaydı, onu caydırmanın yolları kuşkusuz aranacaktı. «Şu anda açık olan tek üniversite, bu.» Kararını böyle savunmuştu. Ama yine de onu huzursuz başkentten uzakta tutmaktan hoşnut görünüyorlardı.

Haftada bir uğraması gereken polis karakoluna gitmişti. Kent askeri yasak bölge içinde bulunuyordu. Arabayla gelen herkes yolun son otuz kilometresini konvoyla katetmek zorundaydı; bir büyük güce ait yakındaki füze üssünün güvenliği bakımından, bir subay eşliğinde. Çevreye bakınmak ya da fotoğraf çekmek yasaktı konvoyda.

İkinci günden başlayarak otelle üniversite arasındaki bir lokantaya gitmesi uygun görüldü. Hemşerisi, dediğine göre lokantacıyla alınacak tedbiri görüşmüştü de, lokantacı kızın erkek müşterilerden rahatsız olmaması için oturacağı yere bir paravana çekmişti.

İlk dersi dinlediği sınıfın penceresinden, efsaneye göre bir Selçuk prensesine ait türbeyi görebiliyordu. «GERÇEKTE» diyordu tarihçi, «türbe herhangi bir CENAZE DEPOSU işlevini görüyor. Kimi kışlar toprak öylesine taş gibi donmuş olurdu ki mezar kazamazdı insanlar, o zaman cenazeler türbeye yığılırdı.»

Üniversite birkaç yıl önce kurulmuştu; aslında söz konusu olan bir tarım yüksek okuluyla ona bağlanmış küçük bir filoloji bölümüydü. Kızın işine geliyordu bu, ona DİLİ ÖĞRETMEK için vakti olacaktı herkesin. Doçent özür dileyip, Arap harflerinin yazılmasında doğru olan yazma biçimini kazandırmak için elinden tutup yazdırmasına izin verir mi diye sordu. Hat örnekleri kitabı getirmişti ve bunu yedi öğrenciye elden ele dolaştırdı. Herbir çizginin birbiri içine geçip bir ötekini aşarak içiçe ve tek tük belirli belirsiz çengel ve yuvarlaklarla sürüp giderken sonra birden yazılan övgünün

abartmalı bir coşkuyla sona ermesi, ona korkunç derecede çetrefil görünüyordu.

Memleketlisinin STRATEJİSİ önce başarısını kanıtlamıştı. Şimdi kız izinli bir asistanın tek odalı dairesinde oturuyordu. Taşındığı zaman ona, kapısını her zaman kilitlemesi gerektiğini söylediler. Hemşerisi kapıyı çalış ritmini ona belletti, sanki istediği an KABUL edileceğinden hiç kuşkusu yokmuş gibi.

Yine bir yabancı yatak, ve henüz İLK DÜŞLERE inandığı sıralar. Birisi fener kulesinden bir emir verirken, o PLAJDA yatıyor, ve UCU SİVRİ BİR KURŞUNKALEM biçiminde bir nesnenin düpedüz bir çizgiyle aya doğru yola çıkışını görüyor. Ama ne ay büyüyor, ne de uçan nesne gittikçe küçülüyor. Nesne aya ulaştığında, bir çıtırtı duyuyor ve hoparlörden bir ses, ayın birkaç saniyeye kalmaz YER YÜZÜNE ineceğini ilân ediyor. «Biliyordum» diyor, ama aceleden elbiselerinin bulunduğu kabinin anahtarını bulamıyor. Plajın üst tarafından bir rehinevine doğru kaçışan, bağrışan insanlarca sürükleniyor. Herkes öyle üst üste kıç kıça dururken birden evrende bir sarsıntı oluyor. Güneş patlayarak yavaş yavaş sönmeye başlıyor. Yine hoparlörden bir ses duyuluyor. Herşey birkaç dakika içinde soğuyacak. Birisi SAYMAYA başlıyor. «Artık fark etmez» diyor ve bir AİLE DOSTU ona anahtarını ödünç veriyor. Kabinin numarası 666; o, sayıları üç küçük terlik biçiminde görüyor, ikisi düzgün dururken üçüncüsü yan yatmış. Giyindikten sonra EVE gidiyor.

Karşı binadaki küçük bir atölyeden gelen gürültülü bir şark müziğiyle uyandı. Teyp günboyu çalıyor, ancak akşama doğru paydosda kesiliyordu. Durmadan yinelenen beş şarkıydı. Zamanla birkaç sözcüğünü anlar olmuştu, galiba özgürlük ve dağlarda kavgayla ilgiliydi. Bir de GURBETLE.

Üniversite henüz eski lise binasındaydı. Cumhuriyetin kurucusunun adını almıştı ve yakında şehir dışındaki boş alanlara taşınacaktı. Deprem tehlikesi taşıyan bir bölge olduğu için bir dizi, kazık temelli bina yaptırılmıştı, altlarından rüzgâr esip duruyordu. Brezilya'da bu yapı tarzı ÖRNEK'liğini kanıtlamış. Burdaki iklimde ise binanın tümünü ısıtmak son

derece büyük miktarda yakıtla mümkün olabilirdi. «Her nimet bir arada olmaz» diyordu memleketlisi alayla.

Birkaç gün sonra ondokuzuncu yaşgününü kutlayacaktı. Bunu hesaba katarak memleketlisi ona armağanlar getirmişti: Sedef kakmalı hamam takunyaları, ortasında yüzen, ince oyulmuş bir BALIK bulunan gümüş bir hamamtası ve işlemeli havlular.

Kenti göstermek bahanesiyle kızı çarşıya götürdü, satıcılarla tanıştırdı, halılar, bilezikler göstertti, hoşlandığı belli olanları, ayırmalarını rica etti. Esnaf durumu hemen kavramıştı. Onu saray cariyesi gibi sayıyorlar ve en uzak tüccarlardan en nadide şeyleri ulakla getirtiyorlardı, isterse en küçük bir ticaret ümidi olmasın. Som gömüşten semaverler, abanoz ağacından işlenmiş rahleler, eski desenlerle dokunmuş deve heybeleri.

Memleketlisi, akla gelebilecek bir sürü armağanla ona talip oluyordu, bütün çarşı da emrine âmâdeydi. Kumaş topları, tırpanlar ve kına çuvalları arasında taburelerde oturuyorlar, çay içiyor ve fikir yürütüyorlardı. Gösterilen şeylerin hiçbirini ödeyecek durumda olmamanın bilincinde sevinip duruyordu.

Aylık bursunu ödeyen üniversite memuru, hoşnutsuzlukla, kendince pek büyük olan ama ona zar zor yeten «meblağı» kıskanarak önüne sürüyordu. «Ben daha az alıyorum ve bir de ailemi geçindirmek zorundayım.» Bunları gerçekten söylemiş miydi yoksa yüzünden mi okumuştu, emin değildi.

Memleketlisi ona GÜNEŞ ve AY parçalarıyla bezenmiş bir kemer gösterip ayağa kalkmasını rica etmiş, beline dolamaya çabalamıştı. Buna ses çıkarmadı, ama o, almak isteyip istemediğini sorduğunda herkesin duyacağı bir biçimde, Hayır, dedi.

Şimdi üniversitenin öteki lojmanlarında asistanlar ve aileleriyle birlikte oturan, başka yerlerden gelmiş kız öğrencileri daha sık ziyaret ediyordu. «Dil öğrenmek için» diye kendini savundu, öğrencilerine bazı küçük işlerini yaptırmaktan hoşlanan memleketlisine.

OSMANLI TARİHİ dersinde yanında oturan iri yarı, sarışın Karadenizli genç — şehirde amcasının yanında kalıyordu — bir çadırda kahve içmek ister misiniz, dedi. Merak etmişti. Oğlan bir araba kiraladı ve onunla yörüklere gitti, bunlar şehrin yakınlarında çadır kurmuşlardı.

Halı kaplı çadır zemininde çepeçevre oturdular, adamlardan biri bakır cezveyi kor ateşe sürdü. Kahve sanki bir türlü kabarmak bilmedi, sonra üst üste birkaç kez soğuk suyla köpüğü söndürüldü.

Ona soru yönelten çıkmadı. Hakkında bilgi edinmek için öğrenciye başvuruyorlardı. Elinde cezve tutan adama doğrudan doğruya bir şey sorduğu zaman da adam ondan yüz çevirip öğrenciye cevap veriyordu.

Memleketlisi kızı azarladı; bu tür hoppalıklara kalkmakla akılsızlık ediyormuş. Aradığı serüvense kendisiyle kent dışına çıkabilirmiş. Bu acemi çaylaklar başına bir iş açacak olursa sorumluluğunu yüklenmeye hiç de hevesli değilmiş.

Günlerdir gül kokusuna bulanmıştı. Bir vitamin hapı satın aldığı eczanenin sahibi hakiki gül yağının ne olduğunu ona göstermek istemişti. «Bir tek damla yeter» diyordu gizemle ve bileğinin üzerine bir pipetle damlatıyordu. «Şimdi ovun» diye emredip kolunu gösteriyordu. Yağ derisinin içine öyle işlemişti ki yıkamak da kokuyu etkilemiyordu. Ders salonunda bile dilbilimci hoşlanarak burnunu kokunun geldiği yana yöneltti, profesör lojmanlarını temizleyen kadın neşe içinde gülerek ona doğru geldi, elini alıp kokladı.

Radyosu yoktu, gazeteleri gerçekten anlamak içinse sözcük dağarcığı henüz pek yoksuldu. Kendisine anlatılanlarla yetinecekti. Gözlemleyebildiği kadarıyla kent sakindi. Birkaç başka küçük kentten gösteri yürüyüşleri, tutuklamalar ve üniversite öğrencilerinin KAYBOLMASI ya da ölüm haberleri geliyordu. Bir şeyler olacaktı. Kentte asker, gereğinden çoktu, ama bu hep böyledir diyorlardı ona.

En çok yabancılardan, üniversitenin kurulmasına yardım eden Amerikalı profesörlerden, bir İskoçyalı bayandan, bir Norveçliden, bir Fransızdan bilgi alıyordu. Fransız Cezayir'de bulunmuş biriydi, ona göre, askerî bir darbe olacağı

belliydi : «Ama bu ülkede askerler insanı şaşırtıcı biçimde, bir çeşit aydınlanmacı konuma sahiptir.» «Yine de» diye ekliyordu «Asker askerdir. Erlerin çoğu ancak askerlikleri sırasında okuyup yazmayı öğrenirler ve köylerine dönünce bir gazeteye abone olurlar.»

DARBE'yi kendisi uykudayken kalçırmıştı. Sabah saat yedide memleketlisi kapıyı telaşla tıklatıp «Devrim oldu!» dedi. Kız onu içeri aldı ve kendisi elini yüzünü yıkayıp dişlerini fırçalarken o kapalı banyo kapısının arkasından bildiklerini anlattı. Tam giyinmişti ki Fransız da içeri girdi. Onun iddia ettiğine göre general duruma tümüyle hakimdi, ama düşürülen başbakan kaçmıştı. «Şu kesin ki» diyordu Fransız «sıkıyönetim bu bölgede de ilân edilecek.»

Memleketlisinin bakışları korkudan çakmak çakmak yanmaya başlamıştı, bir şey olacak olursa kızın ülkesinin bayrağına sarınacağını haber verdi ki buna Fransız uzun uzun gülmekten kendini alamadı.

Sonra kız Fransıza, içki büfesine giderken eşlik etti. Dediğine göre yedek içki depo etmek, bir olağanüstü halde yapılacak en önemli işti. Bu sırada kimse onlara engel olmadığı halde kıza kendisi son derece CESURMUŞ gibi geliyordu.

Profesör lojmanlarının en üst katında üniversite üyeleri için bir restoran vardı. Yemeğe gittiklerinde rektörün kaçmış olduğu artık biliniyordu. Düşük başbakanın partisindendi ve onunla kişisel dostluk ilişkisi vardı. Oradakilerin hiçbiri bu duruma pek üzülmüş görünmüyordu. Belki de üzülmüş olanlar yemeğe hiç gelmemişlerdi. Rektör vekili bu günlerde binadan ayrılmamaları gerektiğini bildirdi.

Akşamın geç saatlerinde öğrencilerin, rektörün kaçışından habersiz oldukları anlaşıldı.

Merdivenlerden çıkanların ayak sesleri onu uyandırdığında uykusunu almıştı. Bağrışılıyor, ıslık çalınıyordu.

Rektörün aynı evde küçük bir dairesi vardı, birkaç geceliğine yalnız kalmak istediği durumlar için. Yoksa otelde kalıyordu, ailesi zaten başkentte kalmıştı. Öğrenciler onu konuşturmaya gelmişlerdi, — birkaçı da metal çubuklar ve sopalarla silahlanmışmış —, ve onu bulamayınca bütün katta

aramaya kalkışmışlardı. Kızın kapısına da geldiler, hemen açmayınca zorla girmekle korkuttular. Yürek çarpıntısı içinde, «yataktayım» diye bağırdı. Onu sesinden ya da AKSANINDAN tanımış olacaklar ki birkaç öğrenci adıyla seslendi. Yatmış olduğunu tekrarlayınca aralarında konuşup onun odasını aramaktan caydılar. Tek yabancı kız öğrenciydi ve daha o zamandan âdeta üniversitenin küçük MASKOTU gibiydi. Hemen ardından askerler gelip öğrencileri binadan çıkardılar. O gece rahat uyuyamamıştı.

Dışarı çıkma yasağının olduğu günler, geç başlayıp geç bitiyordu. Yabancılar, Amerikalıların salonunda toplanıyorlardı. Devrim, yabancılar ülke işlerine karışmadıkça ya da sokağa dökülmedikçe yabancı düşmanı değilmiş, onlara öyle açıklamışlardı.

Hep birarada kaldılar, konuştular, birlikte içtiler, Amerikan plakları dinlediler. Memleketlisi, böyle uygun bir fırsatta onu sevgilisi yapmaya kararlıydı. Şimdiye kadar dile getirdiği «talib» olma işini yeterli buluyor, AŞKA geçmeye sıra geldiğini duyuyordu.

Kız, yine işinin ona düşeceğini biliyor ve binbir bahaneyle kaçıyordu. Adam inadından vazgeçmedi; kız da bütün armağanları geri verdi. Onuru kırılmıştı adamın, günlerce küstü, ama kız Fransızı işin içine sokunca, onların durumunda nerdeyse yaşamsal denebilecek uzak bir ilişkide karar kıldı.

Ülkenin büyük bölümü, belli ki ASKERİ DARBEYİ bir kurtuluş olarak algılamıştı. Havalar çok ısınmıştı, fırın sıcağıydı sanki, ama geceleri çok serinliyordu ve beton çatırdıyordu.

Daha sabahtan başlayarak bando mızıka kentte geçit yapıyordu. Dondurmacılar sulu vişne ve sünen kaymaklı dondurmalarını tekrarlayan namelerle satıyorlardı. Kaldırımlar, atılmış kabak çekirdeği artıklarıyla kaplıydı, kebap koyun başları güneş altında bırakılmış camekânlarda pişmeye devam ediyordu. Kız ve erkek izciler, siyah satenden üniformaları beyaz yakalarıyla okul çocukları, başlarında ay-yıldızlı kasketleriyle yoğun bir sıra oluşturuyordu. Arkada, yal-

nızca gözlerini ve burunlarının üst kısmını açıkta bırakan siyah çarşaflarıyla anneleri duruyordu. Beyaz giysileri, lacivert yarı uzun pelerinleriyle hemşireler ikili sıralar oluşturmuştu. İnsanların büyük bölümü ise — ki bunlar erkeklerdi — askerler ve siviller olarak ikiye ayrılıyordu, bu arada erbaşlar elele tutuşmaktan çekinmiyorlardı.

Sonra general, valiyi selâmlamak için otomobilinden ininince kalabalık görüş alanını öylesine kapadı ki onu yalnızca birkaç saniye görebildi. Aynen GAZETEDEKİ fotoğraf gibi görünüyordu.

General konuşmasını yapıp baba evini ziyaret, üçüncü Orduyu teftiş ettikten, onuruna verilen şöleni tamamladıktan sonra, kentin ünlü halk dansları grubu kılıç dansını onun için oynayacaklardı; bu dansın özelliği, oyuncuların kılıçları ayaklarına bağlı taşımalarıydı. Bu grubu, ritmi güçlü bir müzikle coşup dans figürlerini durmadan hızlandırarak neredeyse kendinden geçişlerini daha önce çok kez görmüştü. Bu kez generalin varlığıyla coşup kendilerinden geçmeleri gerekiyordu, yani oyuncular birbirlerini kılıçla yaralayacaklardı da. Bu arada birazcık KAN akması olasılığı kalabalığın bir bölümünü öğleden sonranın ilk saatında, gösterinin yapılacağı Cumhuriyet Alanına çekmişti.

Ama o, eve gitti, yatağa uzandı, mide bulantısından doğru dürüst düşünemez oldu. Besbelli şimdi o da ANADOLU HASTALIĞININ pençesine düşmüştü. Kaldığı süre boyunca her üç dört haftada bir kriz gibi tekrarlıyordu. O zaman midesinde bir yudum çay bile tutamadan günlerce yatakta yatıyordu. MİDE BULANTISI o kadar canına yetmişti ki nerde olursa olsun ölmek istiyordu. Üçüncü, dördüncü ya da beşinci gün ansızın iyileşme başlıyor, hayat yine hoşuna gidiyordu.

Memleketlisi kendisinin verdiği iki akşam kursundan birini, konuşma kursunu ona bıraktığından, haftada iki kez, nerdeyse babası yaşında adamlara ders veriyordu. Bir hamam sahibi, bir fırıncı ve bir kurukahvecinin dışında hepsi yüzbaşı rütbesinden başlayan askerlerdi. Kitabı izliyordu ve sonra konuşma uygulamaları yaptırıyordu.

Daha üçüncü derste yarbay, zorlanarak uzattığı alt dudağıyla : «*Dann hat der Gendarm den Räuber totgeschissen*» diyordu. Askerlerden hiçbirinden tepki gelmezken yalnız kurukahveci bıyık altından gülerek «Düşün ki yarbay abi, hikaye uygar bir ülkede geçiyor» dedi. Kız ise aynı askerlerinki gibi hareketsiz bir çehreyle yanlışları düzeltmek için göğüs hizasına kadar onu görünmez kılan kürsünün arkasında çok kereler ayak parmaklarının üstünde yükselmek zorunda kalıyordu. Ama tam o sırada yarbayın kendisi KUŞKULANMIŞTI. Öksürerek dedi ki «Çok sayın küçük öğretmen hanım. Hoş görmelisiniz, askerler bile yanılabilir.» Bunun üstüne askerler gevşeyip gülmeye başladılar. Ertesi derste yarbay ona bir küçük demet KIR ÇİÇEĞİ sundu. Bir ciple dört emir erini dağa göndermiş. Üç saatlik uğraşın sonunda topladıkları bunlarmış.

Çiçekleri, onunla birlikte eve dönen memleketlisine gösterdiğinde, «bunlar da bir şey mi!» dedi, ona geçenlerde kız öğrencileri kehribar ağızlıklı bir nargile getirmişlerdi.

Rüzgâr dindiğinde, —arasıra olurdu bu— kent boğucu bir cehenneme dönüşürdü, içinden ağır bir KOKUnun yükseldiği, sabun, ter ve yılan balığı bunun ele verici tonlarıydı, lokanta yakınlarında zeytinyağı ve koyun kokusu baskın çıkardı.

Eve geldiğinde LİMON KOLONYASI dökünürdü, her yerde ve büyük şişelerde satılan bir koku. Kabak çekirdeğinin nasıl çıtlanacağını, dilini yaralamadan ne kadar süre çam sakızı çiğneyebileceğini öğrenmişti.

Memleketlisi için o, gün geçtikçe bir değişim aracı oluyordu. Kendisi hemen ne olduğunu ayrımsamadan, onu kentin ufak-tefek İYİLİĞİNİ gördüğü erkeklerine, buna karşılık olarak bir bahane uydurup tanıtıyordu. Onun eşliğinde yabancı evlere girip çıkması, kız için sakıncalı sayılmazdı. Bir diş hekimi ansızın ona ilgi duyar gibi olmuştu, ve erkeğin diş dolgusunu bedavaya yapmıştı, yalnızca kızla yarım saat yalnız kalmalarına izin versin diye.

Sonra diş hekimiyle muayenehanenin arkasındaki odada otururken, onun zorla öpmeye çabalamasına şiddetle direnmişti. Buna karşın dişçi, kendisine sevgilisi olmasını önermiş

ve aylık ücret olarak ya da bir altın bilezik ya da istediği bir takıyı vereceğini, söylemişti, bunun karşılığında haftada iki kez ona gelecekti. Öneriyi geri çevirdi, dişçi ise rahatça düşünüp karar verir vermez kendisini haberdar etmesini söylüyordu.

Sonra memleketlisi geri döndü, küçük bir alışverişi bahane edip gitmişti zaten, ve diş hekiminden ayrıldılar; hilesini farkettiğini eve dönerken yüzüne vurduğunda memleketlisi dedi ki: «Ne istiyorsun, İSTEYEREK onunla başbaşa kaldın.» Bu onun için bir İŞARETTİ. Artık anlamıştı, bu andan itibaren daha da dikkatli olması gerekecekti.

Fransızın düşüncesine göre de, nesnel olarak bakılırsa, onun gibi bir kızın bu KITLIKTA dünyanın şansına sahipken işe yaramadan buralarda dolaşması yazıktı. Fransızın, üniversiteli küçük bir sevgilisi vardı, gizlice ona gelirdi ve tek kusuru da eteğine burnunu silmesiydi. «Yoksa» diyordu «paha biçilmez bir kız», o olmasa bu CAN SIKINTISINA katlanamazmış.

Kendisi gibi profesör lojmanlarında oturan bir süt endüstrisi asistanıyla arkadaş olmuştu. Adı Şâle'ydi, yani alev, ve daha yirmiyedi yaşında olduğu halde saçları kırlaşmaya başlamıştı. Yine de birçok evlenme önerileriyle karşılaşıyordu, akşamları Şâle'nin odasında bu önerileri enine-boyuna konuşuyorlardı. Şâle başkentliydi, ama başka yerde boş kadro yokmuş, kendini SÜRGÜNDE'ymiş gibi duyuyordu burda, ve başka bir yere atanması için çabalayıp duruyordu.

Birlikte saatlarca çay içiyor, karşılıklı birbirlerinin elbisesini giyip bakıyorlardı. Sonra birlikte aynanın önüne geçince birbirlerine ne kadar BENZEDİKLERİ gözlerine çarpıyordu. Şâle ona kendisi gibi boyanmasını öğretmişti. Ona Orhan Veli'den ŞİİRLER okuyordu ve keçi derisine peynirin nasıl doldurulduğunu açıklıyordu.

Gerçek SIRDAŞI ise kurukahveciydi. Kahve kokusunun çekimine uyarak ona uğramaya başlamıştı. Büyük, taştan bir dibeğin önünde duruyordu adam ve bir tokmakla kahve çekirdeklerini öğütüp toz ediyordu. Dükkânda başkası yoksa ona kahve pişiriyor, ALLAH'tan ve kendisinden söz ediyor-

du, ta ki ikisi rahatlayıncaya kadar. Sonunda, her seferinde yirmidokuzuncu sûreyi Arapça olarak okuyup ilk satırları şöyle çeviriyordu : «Yeryüzü kendi kendine sarsılıp günahlarını üstünden atınca, ve insanoğlu 'ona ne oluyor?' deyince, işte o gün, yeryüzü başından geçenleri anlatacak.» «SENİNKİ ve BENİMKİ de bunların arasında yer alacak» diye ekliyor. «Ben o kadar uzun bekleyemem» diyordu, bunun üzerine o, sonra da kahveci başını öne eğiyor, küçük bir paket çekilmiş kahveyi kızın çantasına koyuveriyordu. «Okumak için zinde bir kafa gerekir.»

Kurukahveciden, kentte oturan insanlar hakkında birçok bilgi ediniyordu, o ise kendisinden, Hıristiyanların CENNETİ nasıl düşlediklerini öğrenmek istiyordu, bir de Avrupa'daki kadınların ayıp yerlerini traş etmedikleri doğru muydu, bunu.

Onu hayretle dinledikten sonra kurukahveci, nezaketle «Türlü âdetler» dedi. «İnsanların böyle çeşitli âdetlere itibar etmelerine sebep ne ola ki?» Kız omuz silkti, o da bilmiyordu. Kurukahveci «Bir kez daha uzun bir yolculuğa çıkacağım» dedi «âdetleri birbiriyle karşılaştırmak için.» Kurukahvecinin yaşı onunkinin üç katıydı ve Almanca ve İngilizce öğreniyordu ve günde iki gazete okuyordu, o büyük yolculuğa hazırlanmak için. Henüz gerekli PARA'yı biraraya getirememişti, belki gelecek yıl. Devrimden bu yana daha çok vergi veriyordu.

Memleketlisi Almanca yayınlanan büyük gazetelere ilânlar vermişti; bu üniversitede, kazancı iyi olan, üstelik yakışıklı bir profesördü, evlilik olasılığını da belirtiyordu.

Memleketlisi metni onunla ve Fransızla birlikte kaleme almıştı, üstelik epey eğlenmişlerdi. İlk öneriler geldiğinde onu hep odasına çağırır, birlikte fotoğrafları inceler, el yazılarından karakter çözümlemesi yapar, hayat hikayelerini karşılaştırırlardı. Bu kadar çok genç kadının başvuracaklarını hiç düşünmemişti, hem de tümü zarif, genç kadınlar. Ama memleketliyi KORKUTAN da buydu işte. Fotoğraflar rötuşlu olabilirdi, yapay olarak güzelleştirilmiş, dolayısıyle gerçeklerle örtüşmeyen. «Şunun saçları pek güzel duruyor, ama kim der ki GERÇEK'dir? Perük de olabilir. Hele DİŞ-

LER. Fotoğraftakilerin hiçbiri ağzını açmamış ki. Düşün bir kez, insan içine çıkarmadan önce KADINI dışçiye göndereceksin.» Dert yanıyordu Fransıza «MASRAFI da caba!»

En etkileyici fotoğrafı çocuklu olan göndermişti. Memleketlisi fotoğrafı hemen bir kenara koydu. «Çocuk, söz konusu olamaz! Onu bir yabancıdan peydahlamıştır da o yüzden evden uzaklaşmak istiyordur.» Öte yandan da itiraf etmesi gerekiyordu ki en aristokrat burna, en zarif göğüslere sahip olan bu çocuklu hatundu.

Kendisi için ne gibi olanaklar sunduğunu düşlerken bile memleketli zaman zaman KENDİNDEN GEÇİYORDU. Ona ve Fransıza DÜŞLERİNİ anlatırken bazan duvardan su aygırı kamçısını — çeviri işini yaptığı bir tüccarın armağanı — alıp şaklatıyordu; o, hayvan eğiticisiydi ve bütün genç kadınlar da bir tabureden ötekine ürkütüp kaçırdığı ya da ateşten atlattığı aslanları ve kaplanlarıydı.

Bir süre sonra onun UMUT SEVİNCİ'nden uzak kalmayı denediler, ama onların katılımlarına eskisinden daha çok ihtiyacı vardı. Ona kalsa hepsini getirtecekti «ama kaça patlar» diye sızlanıyordu, ve biriktirdiklerinden ne kadarını feda etmesi gerektiğinin tasası içinde keçi sakalı diken diken oluyordu.

Kurtarıcı çareyi düşünen Fransız oldu. Yarıyıl sonu yaklaştığına göre kadınlarla eski başkentte buluşabilirdi. Oraya trenle de gelebilirler, yani dağlara biletlerini ödemesi gerekmezdi. Eski başkentte, onları birbiri ardısıra deneyebilirdi. Memleketlinin gözleri parlamaya, ışıklar saçmaya başladı, yatağın üstüne oturdu, onlar da sonunda odalarına çekilebilirlerdi.

Önlerinde sıcak bir kara ikliminin yazı vardı. Kimi zaman yerli kadınların PEÇELERİ'ne özeniyordu. Kurumuş topraklardan kalkıp sürekli esen rüzgârla savrularak insanın gözlerine ve ağzına giren o TOZ'a karşı en iyi koruyucu buydu.

Akşam kursuna katılan hekim binbaşıdan HOŞLANIYORDU, ama kurukahveciden başkası henüz farketmemişti bunu. Eski Kur'an kursundan üniversiteye giden yolda onunla karşılaştığı oluyordu. Önce onun kendisini selâmlaması ge-

rektiğini biliyordu. Kurukahveci bunu ona açıklamıştı : Kendisiyle akraba olmayan bir kadını yolda selâmlarsa kadını güç duruma sokabilirdi. «Bu nedenle kadın bir İŞARET vermelidir.» Bu arada alışmıştı, sık sık selâm veriyordu.

Kurukahveci uyarıyordu, «Böyle bir şeyi esaslı düşünüp taşınmak gerek» ve binbaşının hakkında bilgi toplayacağına söz veriyordu. AŞK, tehlikeli bir şeydi, ona tutulmadan koşulları ortaya çıkarmalıydı. TEDBİR, diyordu, başkalarının, yakınların işiymiş. Ona, uzak durmasını sıkı sıkıya öğütlüyordu. İşe yarayan herşeyi ortaya çıkardıktan sonra bir adım daha atabilirdi. Araştırmaları iyi sonuçlanacak olursa kendisi seve seve ARACI olurdu. Artık âdetleri öğrenmişti ya. Uzun süredir yaşadığı kente artık yabancı sayılmazdı, âdetler onun için de geçerliydi.

O, hemen Şâle'yle birkaç haftalığına öğretmenler birliğinin Karadeniz kıyısındaki tatil evine gitsindi. Kendisi, diye düşünüyordu kurukahveci, binbaşıya onun adresini ulaştırabilirdi. Ne olursa olsun, kızın bu işte karar verecek kadar ona GÜVENDİĞİNİ umuyordu.

Deniz kıyısına yolculuğunun arifesinde kentte pazar vardı. Yayılmış sergilerin arasından yavaşça dolaşıyordu, yolluk birşeyler satın almak için. Memleketlisi, eski başkente, Fransız da kendi ülkesine gidecekti.

Bir işportacıdan plaj için büyük bir havlu aldı. Şâle, kıyı insanlarının çok daha serbest âdetleri olduğunu söylemişti. Bir hasır çanta yığını içinden mayosu için bir şey seçiyordu ki bir kürt karısı çiçekli elbisesi, başına dolanmış beyaz örtüsüyle pazara inen caddeden at üstünde geliyordu. Dikkatle onu gözlemledi, bir an ona öyle geldi ki o da kendisini farketmişti.

Tatlı bir şeftali kokusu, yükseldi çevresinde. Bir satıcının kendisine verdiği meyvayı yiyordu, sonra çantalardan birinde karar kıldı. O sırada genç bir oğlan göründü; herhalde o kadının oğluydu. Bir yük beygirini yularından çekiyordu. Şeftalilerin önünde durdu oğlan, bir BAKIŞTA bütün pazar yerini gözden geçirmek istiyordu, aşağı atladı ve atı bir kazığa bağladı. Annesi el edip onu yanına çağırdı ve belli bir

sergiyi işaret etti. Yük beygirinden bir çuval alıp kavun doldurttu. Anne ise atın üstünde hareketsiz oturuyordu. Ancak şimdi farketmişti, kadının önünde eğerin üstünde bir TÜFEK vardı.

Ve birden KENDİNİ gördü, pembe çizgili kolsuz yaz giysisi üstünde, az önce aldığı kol çantası omuzunda, şeftalilerle hasır örgülerin arasında nasıl duruyordu, hiç kimse merakla ona bakmıyordu sanki, belli bir süre için bile olsa — ama insanın ne kadar süresi olduğu hiç belli olur muydu — onlardan biriydi, deminki kadın gibi, sarkaç örneği bir oraya bir buraya sallansa da onlara aitti.

Ve kendi kendine sordu, birkaç hafta içinde buraya geri döndüğünde bu belli zamana ve bu belli şehre KAVUŞACAK MIYDI?

«Önüne baksana!» Hanna'nın geceliği yerde duruyor. Yataktan kalktığımda farketmeden, üstüne basıyorum, ayağım tökezliyor, Hanna da gülüyor. Yataklarımızı yanyana getirdik, böylece odada yer açıldı. Çürük, şurası burası çizik jaluziler ışığın şiddetini kırıyor ve biz oldukça kötü ışıkta çıplak, iki çarşaf arasında yatıyoruz, serin izlenimi uyandıran ama çoktan bedenimizde ısınan çarşaflar.

Hanna esniyor, yatak örtüsünü kalçalarına kadar itiyor, kollarını havaya kaldırıyor, geriniyor, kollarını yine aşağı bırakıyor ve şiddetli esnemenin gözlerinde oluşturduğu gözyaşını kirpikleriyle dağıtıyor.

Yorgunum, hem de ne yapacağımı bilmiyorum. Aslında biraz daha uyumak istiyorum. «Bak» diyor Hanna. Bir sinek bedeninin üst tarafında yukarı doğru yürüyor, bir an sol göğsüne tırmanıyor, sonra sağa karar veriyor ve Hanna'nın meme ucuna konuyor. «Bak hele şuna» Hanna sineği üflüyor, sinek uçuyor ama hemen yine eski yerine konuyor. «Yetti artık» diyor Hanna, sineği kesin olarak kovup örtüyü yeniden boğazına değin çekiyor.

«Kitaplığa gidelim mi?» Soruyu sormamdaki amaç, bende karar kılmasını sağlamaktı. O, isteksiz. Zaten doğmez de, akşama davetliyiz.

«Evde de yapacak bir şeyler bulurduk, ne dersin?» «Dondurma yemeğe gidelim» diyor Hanna. Giyiniyoruz. Masanın üstünde açık bir yığın kitap var, gelişigüzel karıştırıyoruz, ama isteksizce.

«Eski Osmanlıcayı sevmiyorum» diyor Hanna. «Nasıl da katmerleşiyor! Dünyanın dört bir yanından biraraya getiril-

miş sözcükler, insan bir dayanma noktası bulamıyor, sonra zar-zor ikisini ortaya çıkarmışsan, bir de hep arkasında gizlenen 'imâ'yı hesaba katacaksın. Kupkuru bir kavuk yani, istediğin kadar kazı, içini bulamıyorsun. Oysa bu dilin bir grameri var, bir grameri diyorum sana, sistem olarak olağanüstü. Arap harfleri bu dil için hiçbir zaman çözüm olmamıştır.»

Benim buna karşı birşey söylemem gerekiyor şimdi. Hanna benden bunu bekliyor. «Bununla birlikte hizmetleri olmuştu» diyorum, ama öyle iddiasızca ki, Hanna'da bir tepki uyandırmıyor.

«Hangisi?» diye soruyor, cevap vermemi gerektirmeyen bir tonda. Masanın çekmecesinden iskambil kâğıtlarını çıkarıyorum. «Binbire kadar, kim kazanırsa o söyleyecek ne yapacağımızı.» Hanna alıyor ve en alttaki iki kâğıdı alıyor. «Yenisini ister misin?» Acıyarak gülümsüyor. Hemen ardından yeniliyorum.

«Kalabalık bir yer istiyorum» diyor Hanna etkilenmeden. «Beyoğlu'na gidelim. Caddeyi bir aşağı bir yukarı dolanalım, sonra dondurma yiyelim.» «Delisin» diyorum. «Belediye Parkına gidelim, orda açık havada oturur rahat rahat birşeyler içeriz.»

Kapı çalmıyor. Ev sahibimiz Madam Dubravka bizim için yemek yapsın mı, yoksa yine dışarda mı yiyeceğimizi, soruyor. «Teşekkür ederiz» diyor Hanna «bu akşam davetliyiz.» Madam Dubravka dilini şakırdatıyor «o lâlâ» diyor. Levantendir. Kızlarıyla sohbet ederken Fransızcası kısık bir kuş dili gibi gelir kulağa. «Bana kalırsa, kendinizi öyle sık davet ettirmemelisiniz.» Keyifsizce gülümsüyor. «Birşeyler hazırlarım size sevinerek, böyle konuşmuştuk.» «Düşünürüz» diyor Hanna. «Öyleyse iyi eğlenceler, kendinize dikkat edin!» Madam Dubravka bana anlamlı anlamlı bakıyor, Hanna'yı göstererek, «Evin kapısını iyice kilitlemeyi unutmayın gece geç saatta dönünce. Bazen korkunç şeyler oluyor.» «Bu akşam oraya gitmemiz gerekli mi?» «Gerekli» diyor Hanna. Onun dört jokeri vardı, ben aşağı bile inmemiştim daha. «Kesin olarak geliriz dedim. Burda yokolmamızı mı istiyorsun

yoksa? Her akşam evde oturup kitap okumak, sırayla birbirimizi dinlemek, sormak, malzeme toplamak. Verimsiz bir hayat bu. Dinle bak, ilişki kurmak gerek, sorun bu. Bir yere gidilir, bir parça konuşulur, değişik şeyler sorulur, belli bir amaçla değil, öylesine, hani İstiklâl Caddesindeki sinemalarda hangi filmler gösteriliyor, diye sorar gibi. Ve birden insan bir şeyi, haftalardır kitaplarda arayıp durduğu bir şeyi öğreniverir. Herhangi biri bunu birine söylüyordur, filmleri söyler gibi, aynen öyle, ve sana bununla nasıl bir iyilik ettiğini bilmez bile. Yalnızca o ihtiyar kadından, Dubravka'dan hiçbirşey öğrenemezsin. Onun yöntemi aynı. Seni törpüleyip durur, sen hiç farketmeden. Birdenbire öğrenivermiştir ve sana yalnızca ondan uzaklaşmak kalır. «Ya da kızlarından biriyle evlenmek» diyorum birşeyler söylemiş olmak için. «Ne sandın, onlara nasıl koca buldu?» Hanna bütün kâğıtları masanın üstüne koyuyor, ve bana eksi ikiyüzyetmiş yazmak düşüyor. «Alman adam kiracısıydı yani, Ermeni de komşusuydu.»

«Bir sen bir de Dubravka» dedim, «bilmediğiniz yok sizin. Kurtla kuzu diye sözettikleri onlar mı?» «Bu arada kendi cesaretinden korktu. Alman karısını dövüyor, Ermeni ise gerçi halim-selim, ama büyük bir ailesi var, yani, pek az bir mirasa konacak.»

Madam Dubravka'nın kızlarını bir kerecik gördüm. Birbirlerine çok benziyorlar, yalnız birinin saçı biraz açık. İkisi de ufak-tefek, ama bedenleri şişmanlamaya uygun. Güzel kıvrımlı burunları ve iri, yaşlı gözleri vardı. Damatlarını görmedim. Hanna'nın beni bir süredir izlediğini bu anda farkediyorum. «Beyoğlu'na gidiyoruz» diyor, binbeşe gelmiş. «İnsan görmek istiyorum, binlerce yüz, seç seçebildiğin kadar; bu bana yakışır, bu değil. Böyle önünden geçenler. Değişik yüz ifadeleri ve bakışların bir katoloğunu yapabilirsin kendine sonra da akla gelmeyen bir sürü karşılaştırma olanağın olur. İstiklâl Caddesini bir aşağı bir yukarı dolaştın mı göreceğin şeyleri hiçbir sinemada göremezsin.» «İyi» diyorum, «ama yalnız bir kez yukarı bir kez de aşağı, o kadar.»

Öylece oturuyordu ve gülmek için bir nedeni yoktu. Üstünde uzun giysiler, başında hasır şapka. Canı birşey istemedi mi bu kılıkta olurdu.

Az önce okuduğu felsefe kitabı bir kenara atılmıştı, yanında da örgüsü, yün hırka. Yarısına kadar karamelâ lezzetinde, tatlı patlamış mısır dolu torba bir de elmasuyu kutusu.

Uzun bir süre gençti, artık gençlikten bıkmıştı. Gelsene, dedi gizli söyleşi arkadaşına, bugün yine sesinle beni aldattığın için küsmene gerek yok. Ve sonra her zamanki gibi beklemeye koyuldu. Beklemek kadar iyi becerdiği hiçbir şey yoktu.

Biliyor musun, dedi, gemi inşaat ustasının oğlu Osman'a, yeterince bekledim. Bir de alışkın olmasaydım? Çıplak ayaklarının parmakları sudaki çakıllarla oynuyordu, rüzgâr uzun eteğinin altına vuruyor, kalçalarına yakın eteğini şişiriyor, sonra yukardan da bluzunun içine süzülüyordu. Sakindi henüz dalgalar, güneş uzaklaşan bulutlar arasından parıldıyordu.

Söyleyebilir misin bana, niçin hiç yüzme öğrenmedim ben? Ayağının tekini bileğine kadar hiç de öyle soğuk olmayan suya uzattı. Bu suya çırılçıplak girebilirdim.

Rüzgâr, felsefe kitabının sayfalarını karıştırıyordu, sonunda da yarısı boş, karamelalı mısır torbasını önüne kattı.

Seni beni dinlemen için ne gerekiyorsa onunla donattım. Örgüsüne el attı, ipliği parmağının üstünden geçirdi ve şişi batırdı.

Canını sıkmamak için gerçekten çaba harcadım. Seninle

geçen yıllarım kötü sayılmaz. Ama böyle birlikte mi ihtiyarlayacağız?

Örerken durdu ve yünü yine parmağından kaydırdı. Günün birinde çıkagelip beni alırsın diye az mı bekledim, istersen saçlarımdan tutup burdan sürüklemeni, bense olup biteni bilecektim. Gelenler yalnızca kutulardı, işlerini posta kanalıyla yürüten kuruluşlardan, kitaplar ve gezi broşürleri. Tümü de postayla.

Demek ki bu kalacak, dedi sesindeki her zamanki bekleyişle. Ve rüzgârın başından alıp suyun açıklarına savurduğu şapkanın ardından baktı. Saçları dağıldı ve omuzlarının üstünden karaya doğru uçuştu. Şapka dalgalarla yükseldi, sonra bir kez daha selâmlayarak eğildi. O, şapkaya el etti.

Herşeye özen gösterdim; görünüşüne, sesine, karakterine. Hattâ eğitimine bile. Felsefe kitabını aldı ve usulca suya bıraktı.

Dalgalar kitabı ıslattı, ama gerisin geri karaya vurmayı denediler. Şu hırka bile. Benim için fazla büyük. Şişleri çıkardı ve küçük kargılar gibi suyun çok ileri bir yerine fırlattı, şişler orda parıldayarak suya gömüldüler. Yumağı dalgalar karşıladı ve ona örgüyü sımsıkı tutmak kalıyordu, ta ki suyun çekim gücüyle çözülünceye değin.

Susuzluğumu hiç gideremedim. Elma suyunu sonuna kadar içti, kutusunu da uzağa fırlattı. Sanırım çöl bile olsa, beni hayatımın kuruttuğundan fazla kurutamazdı.

Ayağa kalkmıştı ve iki bacağı da suyun içindeydi.

Sana soracak bir şeyim daha var, niye hiç göze görünmedin? Rüzgâr hışımla sözlerini ağzından aldı, ve o, ellerini bir huni gibi tuttu. Niçin?

Ve ortak hayatlarında ilk kez, gemi inşaat ustasının oğlu Osman cevap verdi.

Beni aramadığın için.

Niçin?

Sen beni hep bekledin, hiç aramadın.

Bir an kalbi atmayı unuttu.

Sonra öyle alçak bir sesle sordu ki onu ancak gemi in-

şaat ustasının oğlu Osman anlayabildi : Nerede? Seni nerede aramalıyım?

Her yerde, dedi Osman.

Nerede? Artık kalçalarına kadar suyun içindeydi, uzun eteğinin uçları yukarı kalkmıştı.

Burada! Osman'ın sesi derinden geliyormuş gibi geldi ona. Hattâ sanki sesin yükseldiği hava kabarcıklarını görüyor sandı.

Sonra başı da suyun altına girdi, ve uzun bir gezi başladı. Başlangıçta, suyun altında da, karada olduğu gibi, hattâ daha da kolay hareket edebildiğini farketti. Taşlar, istiridyeler, dümdüz yayılmış kumlar ve yeşil denizaltı bitkilerinin üzerinde yürüdü. Gözlerini yukarı kaldırdığında ise, gördü ki su oldukça hareketliydi. Işık pek az ulaşabiliyordu, herşey oldukça silikti.

Birara, sandım ki, çiçek alçmış bir balçık gördüm. Su almak için bir dereye eğildim. Balçığın içinde asılı duran küçük yıldız biçiminde çiçekler gördüm. Ve sevincim büyüktü. Bir mucize, bana öyle geliyordu. Ta ki üstümdeki masal anası Holle çalılarına çarpıncaya ve suya yıldız biçimi çiçekler daha çok dökülünceye değin.

Kolayca hareket ediyordu. Kıyı yakınlarındaki birkaç sarmaşık bitki arasından bile çimleri uzamış bir çayırdan geçer gibi geçti.

Seni aramayı nasıl da akıl etmedim! Eliyle meraklı bir balığı uzaklaştırdı, bu nasıl balık böyle, kirpikleriyle okşayacak kadar yanına yaklaştığında bile kaçmak istemiyordu. Yıldırım şiddetiyle döndü, kuyruk yüzgeçleriyle onun alnına değdi. O ise bu dokunmayı silip temizlemesi gerekirmiş gibi bir davranışta bulundu.

İlk kez gece uykuda senden söz ettiğimde kardeşim bunu anneme söyledi. Annem bundan birşey anlayamadı, ama kızkardeşim dans etmeye giderken ben evde kalmak zorunda bırakıldım. Oysa şehirde pek az yabancı bulunuyordu. Geceleri senden söz etmeye devam edince, kızkardeşime ayrı bir oda verildi, Tom onu yanına alıp evleninceye kadar da o odada kaldı. Ama birkaç ay Tom'a yük oldu.

Bazı geceler annem yanımda yatardı, senin kim olduğunu ortaya çıkarmak için. Sonra düpedüz yıllar geçip de ben ona «İşte bu o!» demediğimden, seni artık hesaba katmaz oldu.

Suyun burda çok derin olması gerekirdi; yoksa gece mi olmuştu? Kendini oldukça dinç duyuyordu ve nicedir uzun zamandır yatmadan önce böylesine uykuyu özlediğini anımsıyordu. Gemi inşaat ustasının oğlu Osman'ın onun içinde uyandırdığı umut kıvılcımı titreyerek yanıyor, su altında cesaretine ışık tutuyordu.

Sana bu kadar erken bir ad takmam belki de rastlantıydı. Ama özlemim öylesine büyüktü ki başka bir ad onu gideremezdi. Senden hiç kuşkulanmadığımı söylemek istemiyorum. Ama ardından seni hep daha fazla sevdim.

Karanlık sularda bir yol bulmak artık öyle kolay değildi. Arayışını bir daire çevresinde yapmak istemiyordu. Su, sanki kendisini belli bir yöne sürüklüyormuş gibi geldi. Sakın bir ırmağın ağzına düşmüş olmasındı?

Sonunda karşımdasın işte, başka kılıkta da olsa, burdasın diye düşündüğümde hep aceleci davranmışımdır. Yanılgımı ayrımsadığımda üşürdüm ve soğurdum, mesele de son bulurdu.

Annem gün geçtikçe çaresizleşiyordu. Nedir bu peki, diyordu. Çirkin değilsin, pis kokmazsın, kavgacı da değilsin. Nasıl oluyor da hiçbir erkeğe seni bırakmayacak kadar hoş görünemiyorsun?

Ben susardım, elimde kitap, terasta otururdum. Dışarda elmalar çiçek açardı ben orda olmaktan hoşlanırdım. Ancak sen olsan, birlikte başka bir yere gitmeyi isteyebilirdim hattâ çöllere bile.

Okulu bitirdiğimde, şimdi ne yapmak istediğimi soruyorlardı. Yine okula gitmek, diyordum. Söz sanatını sonunda iyice öğrenmek istiyordum.

Sonra ilk kez çocukların karşısına çıktığım ve onlara birşeyler açıklamam gerektiği zaman, öğrenmek istemiş olduğum sözlerin eksikliğini duyuyordum, tâ baştan başlamam gerekiyordu. Bir zamanlar çocukken günlerce odunlukta otur-

duğum zamanki gibi, o günlerde de herşeyi bu türlü düşünür taşınırdım.

Azıcık seni anımsatan birilerini buldukça seni özlemeyi sürdürdüm. Yeterince de kandırıldım. Öyle çok ki, geceleri gelen-gidenim yüzünden çocukların ahlâkı bozulacak dendiği kulağıma geldi. Oysa çocuklar beni yalnızca gündüzleri görüyordu, hiçbiri çıkıp da bu konuda ağzını açmış değildi.

Evden ve elma ağaçlı bahçeden hiç uzaklaşmadım. Uzun süreliğine hiç. Ve annem konuklara ve gülmelere alıştı, ama bu arada senden söz ettiğim ve beni nasıl avutacağını bilemediği zamanlardaki ağlamalarıma da.

Karanlığın içinde, zaman zaman, fosfor gibi bir parıltı oluyordu. Balıklar, bacaklarına sürtünüyor, arasıra yukarda daha koyu renkte bir kayığın dip tahtasını gördüğünü sanıyordu.

Kendimi bırakmalı mıyım acaba? Bacaklarını kendine çekmeyi denedi, önce birini, hiçbir şey olmayınca da ikincisini, bak hele: ayakları yere değmediği halde ilerliyordu.

İnsan durmadan yeni şeyler öğreniyor, dedi gülümseyerek onun kolları ya da bacaklarıyla hiç çaba harcamadan öylece kayışını merakla seyreden bir denizatına. Hattâ hiçbir şey yapılmayınca daha da hızlı gidiliyordu.

Ansızın kendini gemi inşaatçısının oğlu Osman'la iki kişilik bir bisiklet üstünde güzel İskenderiye şehrinde gezerken gördü, burdan sonra da dar bir yolda çöl kıyısında yola devam ettiler. Ne yazık oğlanın yüzünü tanıyamadı. O kendisinin arkasında oturuyordu, ve dönüp bakarsa düşeceğinden korkmuştu. Kum gevşerse her ikisi de yere serilirdi. Bisiklet üstünde ilerledikçe etrafta yaban çiçekleri durmadan artıyordu. Şeytankeneviri rengi çiçeklerin çanak yaprakları öylesine büyüktü ki, aralarında et yiyicilerin bulunabileceğinden korktu, ve daha da beteri — düş yutucuları olabilirdi — onu, Osman'ı ve üstünde çölü dolaştıkları bisikleti yiyip bitiriverirlerdi.

Uyandığı zaman zemin yine biraz aydınlanmıştı, ve bacaklarının nasıl hâlâ bisiklete bastığını farketti, bu arada

küçük balıklardan oluşan bir küme ve birkaç şişko yengeç ilgiyle onu seyrediyordu. Tanrım, dedi, çöl... çölü görmeyi ne çok istemişimdir. Ve bacakları sanki ansıyormuşcasına biraz daha kıpırdandı.

Tabii, bir seyahat bürosuna yazıp uçağa atlayarak oraya uçabilirdim. Ama yalnız başıma ne yapardım çölde? Hakkın var, belki seni o zaman daha çabuk bulurdum.

Sular yalnızca aydınlanmamıştı, niteliğini de değiştirmişti. Belki biraz bulanıktı, geldiği kıyıdaki kadar berrak değildi. Balıkların açık ağızlarıyla nasıl yüzüp gittiklerini, ve zaman zaman sanki özel bir lokma almışcasına yutkunduklarını gözlemliyordu.

Belki benim de birşeyler yemeğe çalışmam gerekir. Suyu, iki eliyle kendisine doğru çaldı, dişlerinin arasına daha iyi girsin diye, sonra da niyetini gerçekleştirircesine birkaç kez yutkundu. Kimbilir çok mu yemem gerekir... Saçlarını toplayıp başının etrafında dolayarak bir biçim vermek istedi. Ama ne yapsa, ne etse amacına ulaşamıyordu.

Acaba çok mu Ophelia'ya benzedim? Etekliğinin cebindeki aynayı aradı, bu aynayı, insanı pek bir dikkatle süzen çocuklar yüzünden hep yanında taşırdı. Çocuklar... acaba ders saatım gelmiş midir? Onlara sözler üzerine kendimin de güvenli olmadığım birşeyler öğretme zamanı? Çok uzaklarda okul zili çalacakmış gibi geldi.

Bugün çocuklar beni soracaklardır. İyiyim, çocuklar... ilginç olacağa benzer bir gezideyim. Ama sizler peşimden gelemezsiniz, şimdilik yasak. Cildiniz bu kadar çok suya dayanamaz.

Geçenlerde yine bluzuma kalb iğneleyen kimdi? Hemen her yıl bir kez başıma gelirdi bu, çocuklardan biri bluzuna bir kalp iğneler, ve o ayrımsamadan öylece dolaşır dururdu.

Çocuklar seviyor beni. Bir kez sırtıma takılmış bir kalble eve değin gitmiştim de bana annem, utan, demişti; çocuklar bile yaptıklarımı imâ ediyorlarmış.

Bir seferinde de çocuklara, nerdeyse senden söz edecektim. Dünyaya açılıp şansını aramanın nasıl bir şey olduğunu konuşuyorduk. Oldukça küçük yaştaki çocukların sınıfıydı.

Birkaçı hemen yola koyulmak istemişti. Onlara biraz beklemelerini önerdim. Belki talih kendiliğinden onlara geliverirdi. Yanlış mı yapmıştım? Ben yerimden hemen hiç kıpırdamadım da.

Bir seferinde de senin adını taşıyan biri bana mektup yazmıştı. Gerçi onu Ousman şeklinde yazıyordu, mektup da Senegal'den geliyordu. Ousman adresimi enternasyonal bir adres değiş-tokuş bürosundan almışmış ve benden pul ve fotoğraf istiyordu. Sonra ben ondan bir fotoğraf aldığımda yüzü öyle karaydı ki yüz çizgilerini seçememiştim.

Zeminin yumuşak çamurunda ağır ağır yürüyordu, düşünceleri için daha iyi bir dayanak aramak ister gibiydi. Bazen içine öyle bir duygu geliyordu ki sanki yerle ayağı birleşmeye başlıyordu. Cisimler gördüğünü sanıyordu, birinin dikkatsizce suya fırlattığı ve yavaşça batan şeyler, etiketi erimiş boş bir teneke kutu, cam parçaları... ve dikkatle bakınca yukarda çöp gibi bir şeyler de seçiyordu, ama bunlar ona kadar inemiyordu, çünkü o arada, balıklar yemiş oluyordu.

Bu kez seni bulacağım, dedi, ve sana hayatımdan öyle çok şey vereceğim ki uzun süre ikimize de yetecek.

Parmakları incelmiş ve sararmıştı, parmak uçlarının yanlarıysa buruşmuştu. Cep aynasını çıkardı, ama görüntü kendisini tanıyacak kadar uzun bir süre sabit durmuyordu.

Acaba yüzüm de böyle buruş buruş mu? Yanaklarına elleriyle dokundu, ama hiçbir şey hissedemedi. Belki de bu iyi bir gezinti biçimi değildi. Belki de, seni bulduğum zaman, uçarız, dünyanın uzak yerlerine, bu arada dünyanın yuvarlak olduğunu da görürüz.

Uçmak, dedi, ve başı akıntı tarafından daha çok tutuldu, bir kuşun üstünde, güzel şehir İskenderiye'nin çevresinde, sonra Nil'in yukarlarına doğru Şanlı Kahire'ye değin uçmak. Ölüler Kenti'nin — o kitapta güzel fotoğraflarda görüldüğü gibi içinde o kadar çok yaşayanın oturduğu ölüler kentinin bütün o çamur kümbetlerinin üzerinden, uçmak, kaleye kadar, sonra daha uzağa, daha uzağa uçmak...

Gözlerini yeniden açtığında yanında birini gördü. Ona

seslendi, ama cevap alamadı, sessizce ve belirsiz yanında duruyordu. Bazı insanlar kaderlerine öylesine dalmışlardır ki dedi, yanlarında bir başkasının aynı durumda olmasını hiç farketmezler.

Selam, diye bir kez daha denedi, ama boşuna.

İstediği hareketi yapmak bir parça yorucu oluyordu.

Uzun süre sürüklenmek iyice halsiz düşürmüş beni.

Sonunda yanındaki insan biçimindeki şeye dokunmayı başardı. Ve elinin altındaki madde düpedüz gevşeyiverince, o şeyin dikkatini kendi üzerine çekmek istedi, mantosunun kolunu tutup sarsarak. Gel gör ki manto açıldı, ama içinden hiç kimse çıkmadı, eteğini kaldırdı ve birden başka bir akıntıya tutuldu, daha düz olup başının üzerinden geçene. Mantonun kolunu yeniden bırakmıştı, giderek genişleyen mantoyu seyretmek için başını çevirdi. Bu arada sanki kendi gövdesi de az birşey eğiliyormuş gibi bir duyguya kapıldı.

Gittikçe daha hızlanıyorum, dedi, acaba zamanla kazanılan hamle mi bu? Yürümek... yürümek galiba en güzeli, en zevklisi. Birlikte yürüyeceğiz, vaktimiz var hem de o kadar çok var ki... Kıyı boyunca, hep kıyı boyunca ve gölgede yürüyeceğiz.

Manto şimdi yine üzerindeydi ve hep yatay olarak hareket eden vücudunun üzerinde karanlık bir bulut gibi yayılıyordu... Palmiyelerin ve deve yüklerinin gölgesinde, su çarklarının ve kerpiç evlerin önünden. O kocaman Nil kayıklarını seyredeceğiz, içlerinden hiçbiri artık bir Mısır prensesinin yükünü yeraltı mezarına taşımıyor. Yalınayak tozlu yollarda yürüyecek, satıcılarla çadır gölgesinde çay içeceğiz. Masallar, hikâyeler dinleyeceğiz ve Nil boyunca yukarı doğru gitmeye devam edeceğiz, hep daha uzaklara...

Bir süredir üşümüyordu, birden öyle bir duyguya kapıldı ki sanki soğuk artık onu etkilemiyordu. Vücut nasıl da uyum sağlamayı beceriyor, dedi. Soğuk olduğunu biliyorum, ama üşümüyorum. Acaba çöl sıcaklığında da böyle mi olacağım? Hep donardım ben, daha çocukken de, ve şimdi ise... nezle bile olmadım. Hapşırmayı denedi, ama başaramadı.

O zaman da bastırabilseydim, ne olurdum acaba? Ve gülmesiyle hava kabarcıklarının nasıl yükseldiğini gördü.

Müzik okulunun müdürü, yakışıklı, orta yaşlı bir adamdı, başının ortasında traş edilmiş gibi görünen dazlaklığın etrafını kıvırcık saçları çevreliyordu. İnsana öyle bir bakardı ki bir ricayı sözlerle anlatmasına gerek kalmazdı, bakışı onu ifadeye yeterdi. Yazın bej rengi, kışın gri renkte şık elbiseler giyerdi, ve derlerdi ki viyolenseliyle evliymiş, bütün dünyası viyolenseliymiş, sık sık ziyaretine gelen erkekler hiç önemli değilmiş.

Günün birinde evimize, anneme geldi. Bizi niçin ziyaret ettiğinden hiç haberim yoktu. Gerçi flüt çalıyordum, ama bu yüzden olsaydı müzik okulunda bana birşeyler söylerdi. O sıralar kendi durumumu uzun uzun düşünüyordum, elma ağaçlarından birinin tepesindeydim, hem de altında annemin konuklarını ağırladığı masanın ve sandalyelerin bulunduğu ağaçta. Müzik okulu müdürünün uzun süre kalacağı hiç aklıma gelmemişti, annem elinde pasta tepsisi ve kahvelik kabıyla, yanında da o dışarı çıktıklarında konunun neye varacağını anladım, ama artık sezdirmeden ağaçtan aşağı inebilmem mümkün değildi.

bu nedenle, dediğini duydum müzik okulu müdürünün, bu nedenle sizden rica ettiğim şeyi rica edeceğim. Bu arada üstünde olduğum ağacın altında yerlerini aldılar ve fincanlarını, tabaklarını doldurdular.

Annem ne cevap vermesi gerektiğini galiba bilemiyordu, sıkıntıdan yanaklarının içini ısırıyordu.

Çok iyi bir kulağı var ve güzel de bir ruhu, diyordu müzik okulunun müdürü.

Ruhunun güzelliği dediğiniz şeyi nasıl anladınız? diye sormaya cesaret etti annem.

Müzik okulunun müdürü kaşlarını kaldırdı, bir saniye düşündü ve dedi ki : Şimdiye kadar benim estetik duygumu hiç zedelemedi. Yaşıtlarının çoğunun yaptığı gibi ne tırnaklarını yer, ne de saç uçlarını. Boyanmaz, o yaştakilerde görüldüğü gibi kaş göz etmez. Boynunun duruşu soylu, sonra hiçbir dalaveresi görülmemiş, sınıf başkanına sordum. Ağa-

cımdan düşen ufacık bir dal kabuğunu açıkrenk elbisesinin yakasından silkeledi. Kızımı yakından hiç tanımıyorsanız onu nasıl seversiniz? diye sordu annem, böylece şaşkınlığını bastırmaya çalışıyordu. Kızınızı her konuda kendime uygun bulduğum için onunla evlenmek istiyorum, dedi müzik okulunun müdürü. Üstelik isteklerime göre şekillendirecek kadar da genç henüz. Sizi temin ederim, hanımefendi, —hafifçe eğilmişti—, bu işte kızınızın güzel ruhuna har zaman saygı göstereceğim.

Bu anda olan oldu. Hapşırmam gerekti, hem de öyle şiddetle ki, kendimi bir anda yerde buldum.

Korkudan kahkahalarla deli gibi gülerek serilivermiştim, pastaların tam orta yerine, kahve dökülmüş, müzik okulu müdürünün açık renk elbisesine sıçramıştı. Adam olanları görünce ayağa kalktı, başını önüne eğdi, yüzü sarardı.

Annem önce kaskatıydı, sonra bana doğru eğildi, masadan kaldırdı ve bir yerime bir şey olmuş mu diye baktı. Herşeyim tamamdı. Güzel ruhumun dışında.

Özür dilemem de para etmedi. Müzik okulu müdürü nezaketini bozmadan anneme allahaısmarladık dedi. Bana elini uzatmadı, çünkü üstüm başım ezik pasta artıklarına bulaşmış orda öylece duruyordum. Başını çevirmeden önce, yazık, dedi, ve açıkça gördüm ki bakışlarımdan artık hoşlanmıyordu, hoşlanmıyacaktı da. Ve o akşam, uykuya dalmadan önce o güzel ruhum için biraz gözyaşı döktüm.

Ne iyi şey, dedi, insanın yatarken de kendini sürükletebilmesi. Böylece güç toplayabilirim, seni bulduktan sonraki zamanım için. Kıyı boyunca uzun gezilerimizden sonra herhalde iyice yorgun düşeceğimizi biliyorum. Karnak sütunlarını uzaktan farkettiğimizde bile yerimize ulaşmış olmayacağız. Orda bir süre mola veririz, kral mezarlarında, ama daha pek çok yolumuz olacak önümüzde. Yıllar boyu birbirimize anlatacak şeylerimiz bitmeyecek, ve nehir aktığı sürece birlikte yürüyeceğiz.

Üzerindeki manto hâlâ yüzüyordu. Aralarındaki uzaklık hep aynı kalıyor gibiydi, ve o da şimdi elbiseleri ve saçları yayılmış dümdüz akıntıda yatıyordu.

Kusursuz kulağım... gülümsedi. Bundan bile yararlanmadım. Arasıra bahçede oturur flüt çalardım, ama hepsi buydu işte. Ya sesim, sesim yeterince güçlü değildi. Böylece o kusursuz kulağım, dileyen olduğu zaman ortaya koyduğum bir marifetimdi adeta, ve bazan böyle kulağı kusursuz bir kadının yanında yatmaya önem veren erkekler de çıkmıyor değildi.

Bu yolculuk beni daha nerelere götürecek? Bir kıyı olanağı var mı, diye bakmak için akıntıya yan yatmayı denedi. Seni aramayı bırakmayacağım, dünyanın sonuna gitmem gerekse de. Günün birinde güzel şehir İskenderiye'ye gelip oradan Nil'i yukarı doğru yüzerek geçeceğim, Kahire'ye, Luxor'a, Karnak'a, Abu Simbel'e ve Elefantine'ye. O zaman seni bulmuş olacağım. Ancak birlikte Nil'in kaynak sularında kaybolabiliriz. Çöl ise turuncu bir ışın olarak ufukta olacak, ve kumlu rüzgârlarla bize selâm gönderecek.

Bazan bir kitabı okuyup bitirmek istediğim için sevdiklerimden saklandığım olmuştur. Annem çareyi onlarla oturup sohbet etmekte bulurdu. Konyak ve kanepe ikram eder, sanatın her alanı üzerinde onlarla konuşmalar yapardı, çünkü aralarında gerçek bir sanatçının olmasını pek isterdi.

Ama okuyup bitirmek istediğim kitabın üstünde uyuya kaldığım da olmuştur; ve annem, oyalamak zorunda kaldığı konuk belki de gelecekteki damadı olabilir umuduyla onu kapı dışarı edememiştir. Sonunda adam yorulup oturduğu yerde uyuklamaya başlayınca annem beni bütün evde arardı, ta ki kitabın üstüne eğilmiş vaziyette buluncaya kadar, sonra sarsıp uyandırırdı ve birlikte uyuyan adamı benim odama taşırdık. Orda üstünü çıkarırdık, ben de yanına uzanırdım, ertesi sabah, geceyi benimle geçirdiğinden emin olurdu.

İlk yıllar arka arkaya sevgili değiştirdiğim sıralar annem 'evlenmen ve çoluk çocuk sahibi olman gerek' diyordu. Sonraları böyle şeyler söylemez oldu. Söz açıldığında böylesi daha iyi, bu kadar zıpırlıkların varken... diyordu.

Üstündekilere bir göz attığında iç çamaşırlarıyla yüzdüğünü farketti. Dalga onu herhalde çoktan soymuştu, çünkü etekliğinden hiçbir iz yoktu. Yalnızca bluzu — en azından

kendisine öyle geliyordu — onun çok gerilerinde döne-kıvrıla dibe doğru iniyordu.

Gitti gider. Zararı yok, zaten çöl için uygun değildi giysilerim.

Uzun mesafeleri sözsüz düşlerle geçti, ve saçlarında yosunlarla çamur o farketmeden birikti.

Ne tuhaf, ulaşamayışıma üzülmüyorum. Herhalde hep yanımda yüzüyorsun, başka türlü olamaz.

Su, bedenini yüzeye taşımıştı, tırnakları morarmış ve yumuşamıştı.

Ve zaman geçtikçe gizli bir güç onun içinde sessizce düşünmeyi sürdürdü, ve bu onunla birlikte sürdü gitti; gemi inşaat ustasının oğlu Osman'ı yanıbaşında bildiğinden bu yana nasılsa öyle. Güzel İskenderiye şehri, bir kez daha su yüzüne çıkıp onu göreceğim — belki de göremeyeceğim — düşüncesi belirdi kafasında. Bedeninin hiçbir acıya yer vermeyen, gittikçe artan duyarsızlığını beğeniyordu.

Böylece hastalık da son buldu, ne iyi, dedi. Ve şimdi bir kez daha su yüzüne çıkması gerekiyormuş gibi geldi. Vücudu doğruldu, ve yukarı çekildi. Belki yine de güzel İskenderiye şehrini? Ama bu tam bilinçsizliğe varan soluklukta bir düşüncenin yansımasından biraz fazla bir şeydi, vücudu suyun yüzüne çıktığında ve kayıkla gezintiye çıkmış birkaç kişiyi ölesiye ürküttüğünde.

ODA MÜZİĞİ İÇİN ÜÇ METİN

D. P.'ye

Baston ve Sağır Adam

«Sevenler», dedi o, ve bunu karısının duyacağı biçimde söyledi, gerçi yalnızca gölgesini farkediyordu, kendisiyle ışığın arasına girdiği zamanki, yerinde duramayan hareketli gölgesini. Ve ona doğru dönmek zahmetine katlanmıyor, oracıkta, yakınında, hiç olmazsa sesinin ulaştığı yerde oluşu yetiyordu ona.

«Sevenler», diyordu, «bunca zaman sonra yine düşümde gördüm onları. Ya da düşümde görmedim de uyanıkken onları düşledim, sanki az önce, düşümde onlarla ilgili bir şey olmuş gibi. Ama hatırlayabildiğim bir şey de olmadı. Onları düşlerken ya da düşümde görürken sanki plajda o kez olduğu gibiydi. Plajdaydı, biliyorsun, değil mi?»

Bunu karısının duyacağı biçimde yüksek sesle söyledi. Onun nasıl işittiğini ve bu arada yüzünü çarpıtan bir olası karşıtlıkla ağzını nasıl kıpırdattığını görmeden, işitebileceği biçimde söyledi.

Nerdeyse bağırdı. «Plajda olduğunu biliyorsun. Brighton' da değil. Hiç ilgisi yok. Brighton'da onların işi ne. Blackpool'da. Blackpool'ın güneyindeki plajda. Akşamüstü. Onları caddeden bakıp görmüştüm. Belki de orda duran bir otobüsün içinden. Ne olursa olsun yüksekçe bir noktadan. Akşama doğruydu, hatta alacakaranlıktı ve onlar tam da denizden çıkmış geliyorlardı. Erkeğin elinde büyük plaj havlusu

vardı. Nehir çağlıyordu, çağlaması gerekirdi, sel suları taşıyordu. Tehlikeli değil, ama o kadar yağmurdan sonra. Gece gündüz. Yani çağlaması olağandı ve çağıltı onun sesini uzaklara götürüyordu. Bağırdı. «Büyük plaj havlusunu kızın omuzlarına atmıştı ve kendi de sarınmıştı. Büyük havlunun içinde öyle dururlarken, sevgililer, o zaman bildim ki...»

Dönmek istemekten çok bilgisini vurgulamak için poposunu küçük bir hareketle kıpırdattı, ve o sırada keten dokumanın nasıl esnediğini duyumsar gibi oldu. O eski şezlongtu bu, küf lekeli. Karısı üstüne yalnızca bir minder koymuştu. Günlerdir oturmamıştı onda, bütün o yağmurlarda hep o örgülü salıncak sandalyedeydi. Hasır örgü de daha geçenlerde yenilenmişti. Ama bu eski şezlong... Keşke onu da salıncaklı sandalyeyle birlikte döşemeciye götürselerdi, ek bir zahmetten kurtulurdu.

«Orda ayakta duruyorlardı ve plaj havlusunun altında birbirlerine öylesine bir ciddiyetle sarılmışlardı ki...» Kendisini pek zorlamak istemedi. İster bağırsın ister bağırmasın, karısı onu ya duyar ya duymazdı. Önemli olan onun duymak istemesiydi. Karısı için önemli olan gerçekten yalnızca duymak isteyip istememekti. Irmakla, çağıltısıyla ilişkisi yoktu bunun.

İki kuş, az önce yediği fırıncalarını yere düşmüş kırıntılarını gagalıyor, yiyor, yerden havalanıyor, onu gözden yitirmiyor, tek tük birazcık iri parçacıkları sürüklüyor, yine geri geliyor, kıç kıça birbirlerinin önünden gagalıyordu. Bu ani uçuşların ortaya çıkardığı cıvıltıyı hatırladı. Bazan açık gagaları onu gösteriyor gibiydi. Kımıldamadan öylece durdu. Acaba farklı yuvalara mı uçuyorlardı?

Sevenler... Kadın, elinde bahçe makası biçiyordu, bir damla yağ, herşey pas içinde. Sap, önlük cebinden dışarı taşıyordu... tabii Brighton değildi, Blackpool'du. Blackpool'un güneyinde plajda, akşamüstü. Otobüs değil. Gezi yolundan. O hiç Blackpool'da olmadı ki, Brighton'da belki, o da sonra, ama Blackpool'da asla.

Sevenler orada duruyordu, iç içe, öylesine bir ciddiyetle ki, sanki sevenler olduklarını daha bu anda kavramışlar gibi,

ve ben, ben onları görünce, önlerinden geçip onları görünce o anda anlamıştım bunların sevenler olduğunu. Onları kendisinin görmüş olduğuna inanamaz. Sevenler, benim sözlerim bunlar. Gülmüştü, ben onlardan söz ettiğimde. O asla Blackpool'da bulunmadı. Benim İngiltere'de geçen yaz mevsimindeki bir gezi. Beni gezmeye sürükleyen o teyze, yoksa o çifti hiç görmeyecektim.

Nasıl da orda oturup ırmağa karşı konuşuyor. Benim anılarımdan yararlanıyor. Başka bir şey değil bu. Fazla sert hareket etmese bari. Eski şezlong. Düşüncesiz, evet, o kadar uzun zaman dayandı, ne diye tam da bugün? Ama eğer olmuşsa? Düşünmemeli bunu. Hemen bir yerini kırmış olamaz ya. Ama şu sonda, şu sonda derdi. Torbacığın taşması yeter. Hep o koku. Becerebilecekleri kabul ediliyor. Hiçbir şey beceremiyorlar. Sonda da bir bozukluk var. Bir, iki gün, sonra herşey sızdırıyor. Sonra koku başlıyor.

Bir Tanrı lütfu, yine böyle açıkhavada. Evin havalanması gerek. Hava böyle kalırsa ne mutlu. Acaba yine de doktoru?.. Diyorlar ki yalnız hemşireler bilirmiş bunu. Keten gerçekten yırtılmışsa? Yardım edecek kimse yok bu saatta. Böyle ağır birini kaldırmak ne ağır iş! Beklemeli. Sonra komşu kadın gelince. Gelir mi ki? Yalnız yük olmamak. Belki bastonu...? Yok bir şey, sakin sakin oturuyor, kuşları seyrediyor ve sevenlerden söz ediyor. Benim sevenlerim. Nasıl olur da onları gördüğünü sanır?

Kuşlardan biri titrek bir sesle ötüyor gibiydi. Bu tür kuşlar hiç böyle ötmez ki. Böyle ötenleri de sevmezdi. Sol elini uzattı ve ikinci keman bölümünden birkaç ölçüye el attı. Do diyez Minör-Kuarteti, başlangıçtaki füg onun yanıtıydı. Kendi kafasının içindekilere dalmış, yalnız başkalarının onu nasıl dinlediğini merak ediyordu.

«Sonra» diye bağırdı, «onları tekrar gördüm. Ertesi akşam. Konserde. Juilliard-Kuarteti. Bilet bulmak güçtü o zamanlar Blackpool'da.» Şimdi kuşkusu kalmadığı halde sakin olmaya çalıştı. «Yoksa Brighton'da mıydı?» Fısıldadı. «Olmaz öyle şey, Blackpool'daydı.»

«Ne olursa olsun, onları tekrar gördüm. Doğru dürüst

bir konser salonu değildi, oturacak arkalıksız sıraları olan bir arenaydı. Yan yana oturuyorlardı ve erkek kolunu kadının omzuna koymuştu, kadınınkiyse onun göğsüne kadar geliyordu. Onları şerzolar çalınırken farkettim. Orda öyle sanki ne çalındığını hiç duymuyormuşcasına oturuyorlardı, birbirlerinin kalb atışlarına dalıp gitmişlerdi.» Ne konuşuyor orda? Kadın terini lastik eldivenli eliyle sildi, yeniden eğildi. Blackpool'da Juilliard-Kuarteti ha? Başka yer değil de Blackpool? Sanki hiç Blackpool'a gitmiş gibi. Brighton'da olsa belki, ama asla Blackpool'da değil. Benim, konserdeki sevenlerim. Nasıl da her şeye sahip çıkıyor. Ondan uzaklaşan yalnızca müzik oldu. Kendi kafasının içindekilere gömülünce onu terketti. Hem de müzik! Ya ben onu terketseydim? Terkedilmiş, ne biçim söz...

Dokuma gevşemişse bunu farkedecektir, ve elinden geldiğince kıpırdamadan oturduğu yerde kalacaktır. Bu havada terasta oturamaz. Onca yağmurdan sonra. Ya o koku. Salıncak sandalyeyi nehre? Onu merdivenlerden aşağıya taşımak? Düpedüz aşağıya çekmek? O zaman da kaydırağın altındaki cilâ yok olacak. Bahçede bir iki işe el atmaya kalksam hep bir şey çıkar böyle...

Kimbilir bana bakan çıkacak mı? On yaş daha büyük, denmişti. Erkeğin on yaş daha büyük olması, iyiymiş.

Daha iyi tutabilmek için sağ elindeki eldiveni sıyırdı, çömeldi ve bir çakıl taşı batınca da inledi. Kendisi de artık genç sayılmazdı, ama görmesi, işitmesi, yürümesi tamdı. Yalnızca kalb, durup durup kalb, bir de bağlayıcı doku zayıflığı.

Keten bağların bir parça gevşeyen alttaki kısmının yükünü almak için adam, sırt tahtalarına yaslandıkça yaslandı, bu arada da ona öyle geliyordu ki poposunu da bir parça havalandırmış oluyordu, buna karşılık bacak kemikleri tahta çerçeveye gittikçe daha yapışıyordu.

Müzikal tempo değerlendirimi doğrudan doğruya vücut zaman ölçüsüne, ortalama nabız atışına uyarlanmıştı, yani dakikada seksen vuruş. Bunun altı 'andante', üstü 'alegro' olarak algılanıyordu. Kocasının nabzı acaba hâlâ o ortalama değere uyuyor muydu? Oturma odasındaki sandıkta bir met-

ronom olacaktı. Bir denenebilirdi. Yoksa onu da kocasının eski viyolası gibi habersizce başkasına mı vermişti? O yumuşak kalbi yok mu, al işte. Biri çıkıp bir viyolaya ihtiyacı olduğunu söylüyor, o da bir viyola buluyor. Onun viyolasını, «Viyolaya artık ihtiyacım yok ki» «Hatıra olarak mı?» «Asıl kemanın var ya.» «Sen hep keman çaldın, birbirimizi tanıdığımızdan bu yana.» Yumuşak kalbi, Kocasının kucağına koymuştu kemanı. Kendi bakışları, hayır, hiç de alaycı değildi, lütûfkâr bile değil, bakışları sevecendi. Belki bir parça düşüncesizdi. Kemanı çalmadan kucağında tutmanın ona acı verdiğini bilmeliydi. Düşüncesiz, belki, ama genel olarak sevecen.

Bu, yani müzik onun işi değildi. Duyarlı bir kulağı vardı, ama müzikal bir anlayışı yoktu. Çalındığı zaman severek dinlerdi, ama kavramazdı, gerçekten kavramazdı, olsa olsa, duygusal açıdan hoşuna giden bir şeyse... Onun işi neydi, peki? İyi bir hukukçuydu bir zamanlar. Güvenilirdi, ama şimdi mesleğinin eksikliğini farketmiyordu. Çocuk? Çocukları yoktu. Deniz? Hep isterdi deniz kıyısını. Ve denizden çıkışı, yavaşça doğruluşu, saçlarını sallayışı, kıyıya yaklaşışı...

«Sevenler», dedi erkek normal konuşma tonunda, ırmağın çağıldaması olasılığını unutarak «ahalinin çoğu çekip gittiğinde hâlâ orda oturuyorlardı, aynı duruşta, aynı yüz ifadesi içinde. Ta ki salon görevlisi onlara seslenince yavaşça doğruldular ve kucaklaşmalarını bir an bile değiştirmeden gittiler.»

Orda oturmuş mırıldanıyor. Sesinin yüksekliğini denetlemek yok. Sesiydi, o zamanlar, görünüşünden çok sesi, sesi kalbimi etkilemişti. Bir çukurun üzerine bir parça toprak yığdı kadın, kaba topakçıkları ezdi ve iki eliyle düzeltti.

Nasıl da debeleniyor. Ne diye sabırla oturmuyor? Yıkılacak. Dokuma yırtılınca... Böyle debelenip sondayla oynayarak oturamaz; belki de ağrıları? Dediklerine göre ağrısı yokmuş. Var. Metindir, yalandan ağlasa bile, hiç bilinmez, ufak-tefek şeylerde patırtı koparır, önemlilerde çıt yok. Böyle kalamaz, nasıl da kıpırdıyor! Vaktinde tutmalı, belki de bastonla. Ben bastona, o da benim omuzlarıma. Adım adım, sonra merdivende oturulur.

«Hanna!» Bu kez nehrin şırıltısını bastırdı. Dokumanın nasıl gevşediğini hissetti, titreyen kollarıyla sandalyenin tutamaklarına yapıştı, gövdesini bütün gücüyle gerdi, olmuyordu, doğrulamıyordu. Hemen gelseydi karısı, sandalyeye düşmeden ona yaslansa, onu tutsa ve yukarı çekse de o birazcık kuvvetini belli bir yöne çevirebilse.

Karısı bastonla geldi, lâstik eldivenleri ellerinden sıyırarak. «Geliyorum, kal orda, kıpırdama, bekle!» Sözler ağzından kanatlanırcasına çıkıp etrafta kayboluyordu. Bastonu, yumuşak, nemli zemine çakıp ona eliyle tutturdu. Onun öteki elini de kendi omuzuna koydu ve adım şekillerini ve temposunu tayin etmeye başladı. Erkek bastona ve ona dayanarak santim santim doğruldu, altında minder ve minderin de altında artık yırtıldığını bildiği eski keten dokuma. Ya gerçekten düşseydi?

«Şey yanında mı? Kaymadı mı?» Kadın elleriyle onun vücudunu yokladı. Bütünüyle doğrulmuştu. «Gel öyleyse!»

Yarım adımlar, adım değiştirmeler. Erkek, karısının ter içinde kaldığını farketti. Önlük, o plastik önlük terletiyordu onu. Her ikisi de bastona dayanıyordu sanki. Karısının ayağına büyük gelen takunyanın dış kısmına bastı. Kadın bir şey söylemeye kalktı, ama vazgeçip takunyayı çıkardı, eski yerine bıraktı, ikinci adımda da öbür tekini bıraktı.

Küçük çakıl yol, bir aşama, küçük çakıl yol bile bir şeydi. Adam çakıl yola kadarki birkaç metrelik uzaklığa sürükledi kendini, çayırlıktaki şezlongtan çakıl yola kadar. Demek ki olmuyor değildi.

Ansızın morali düzelmişti adamın. Böyle adım adım ağır çekimdeymiş gibi ilerlerken gülmek geldi içinden, *adagis, qua'si un poco andante,* ve özellikle büyük, yavaş bir adım attı, karısının bacaklarını ortaladı, ve o başını sallayıp ona doğru dönünce de göz kırpmaya çalıştı.

«Sevenler» dedi, bağırtısından kadın irkildi. Artık dönmedi, güçlükle adım adım ona örnek olup ritmine uydurarak ilerletti. «Sonra kız yavaşça doğrulup saçlarını salladığında ve kıyıya ulaştığında erkek büyük plaj havlusunu almış onun omuzlarına atmıştı ve...» Ağrıları vardı tüm bedeninde, ama

çevresi aydınlıktı. Bir, iki adımcık daha, merdivene geliverecektiler. Orda dinlenirlerdi, oturur, sırtlarını öbür basamağa dayarlardı.

Önceki kadar ağır değildi, ama bütün ağırlığıyla bana yaslanmış. Nasıl da terliyorum. Yürek, sakin, sakin, aman çılgın atışlar olmasın. Merdiven. Kaydırıvermek. Düşürmemek, kaydırmak. En büyük kuvvet. Desteklemek değil, desteklenmiş kayma, merdivene doğru, sarsmadan. Direnmek, düşmeye karşı direnmek.

Adam karısının elinden nasıl kaydığını hissetti, yerçekimine karşı direnmeye, kendini frenlemeye, hiç olmazsa birazcık frenlemeye çalıştı. Poposuyla tahtaya çarpınca kaba bir gürültü çıktı. Bir sızı, kuvvetli bir sızı oldu, öyle berbat birşey değil. Oturdu, elleriyle dayanmanın yollarını aradı. Karısı sırtına bir yastık getirdi. Daha sonra. Şimdi oturuyorlardı. Kadının soluğu hızlı hızlıydı, çok hızlı. Adam onu sakinleştirmeyi denercesine sırtını yumrukladı. Komşu kadın gelinceye kadar. Ama bakarsın dinlendikten sonra ikisi, yalnızca ikisi başbaşa merdiveni çıkabilirlerdi. Kadının yanaklarında al lekeler vardı. «Damlanı al» diye buyurdu adam. Kadın çabucak doğruldu, trabzanlara uzandı ve terasta kayboldu.

«Deniz» diyordu adam, «ve büyük plaj havlusu. Büyük plaj havlusunu hep hazır tutardım, hemen her zaman hazır tutardım onu!»

Onu bir yastıkla desteklediğinde, kareli battaniyeyi omuzlarına verip yanına oturduğunda, karısının yeniden geldiğini farketti — merdiven gölgede kalmıştı —. «Yalnızca bir iki dakikacık» dedi kadın ve kendi de battaniyenin içine girdi.

Niçin başkası değil de o? Soru yanlış sorulmuştu. «Niçin o değil?» Kaldırımın üstünde becerikli bir biçimde bastonla ilerliyordu kadın; gelecek ümidiyle değil, kuruntuyla kıpır kıpırdı.

Sonbaharın altın sarısı. Eteği alçaktan esen rüzgârla kabardı, kırmızı bir yaprak süs olarak ayağının üstünde asılı kaldı. Öğle üstü hava hafif ısınmıştı. Keyifliydi, özel bir nedeni olmadan, ya da keyifsiz olması için bir nedeni yoktu. Keyifli, evet, ama mutlu mu? Peki, niçin değil? Bu yazdan kalma güzel havanın armağanı olan parlaklık, bu neşeli yumuşaklık, renklerdeki bu ağırkanlılık soluğu, bütün bunlar bir hiç miydi? İnsanı mutlu etmeğe yetmez miydi? Mutlu, neye denir? Karşıdan gelen erkeğin gözlerinin içine öyle açıkça baktı ki adam irkildi ve geçerken dönüp ona baktı. Gördün mü işte, ne olmuş yani? Zıplamak istedi, ama ökçelerinin yüksekliğini düşünüp caydı. Peki, başka? Arkası gelmiyordu, niçin?

Yumuşak bir ışık. Ama yine de herşeyi son derece net görüyordu, köpek pisliğini bile, kurumanın birçok parlak aşamalarını bile. Hiçbir şey çiçek açmıyordu, büyümüyordu, yalnızca bir yolunu bulup hayatta kalıyordu ve görkemle bir yığın durumuna dönüşüyordu. Bu park parçacığı, mevsim bakımından kuşatma altında bulunan bir toprak, renk-renk ve son derece özlü bir dildeki orman haberleri. Bir örnek renk konusunda yarış ediyor, zamana bağımlı değil, belli bir ışık gerektirmiyor, ama yaprakların bu zenginliği içinde kargaları uzaklaştırmak henüz olanaksızdı.

Dışarda oturabiliyordu insan, nerdeyse tuhaf; yalnızca şemsiyeler toplanıp kaldırılmıştı. Rüzgâr olmayınca. Ama hayır, bu zaman zaman esen rüzgârın sözünü etmeye değmezdi, sonbahar fırtınaları bir yana, doğa da her yıl aynı şekilde tehdit etmiyordu. İlkbahar geldiğinde masalar yeniden boyanacaktı çünkü, uzun bir mevsimin pası üzerlerine yayılır, yüzeylerini çatlak patlak etmiş olurdu.

Mutlaka gelmişti artık. Besbelli nedeni oydu. Şu bir, biricik mimik, yadsınamıyan o bakış, aylardır ertelenen, peki sonra? Evet, sonra, işte SONRA'sı geldi. Yalnızca... karşı çıkma durumu denemezdi buna, ne var ki arka çıkmak da değildi. Öyleyse neyi beklemeliydi? Belli bir tramvay hattındaki arabalardan birinde ya da Stephan Meydanındaki garaj girişinde alışılmadık, altüst edici bir yüzü mü? Peki sonra? Dur demek, ey yüzler arasındaki yüz? Bu, Tufan öncesi bir düşe kalçıştı.

Kadın, onun nerede oturacağını seziyordu, öbür taraftan konuk bahçesine doğru yürüdü. Birkaç dakika daha düşünüp taşınmak, bir şeylere bağlamak için. O sinir bozucu komplimanlarından birini yaparsa, o zaman olmaz, ama eğer hiçbir şey demez de ona öyle bakarsa geçen seferki gibi... Mide çevresinde bir şeyler kıpırdadı ve kadın kendiliğinden başını içeri çekti. O ZAMAN, belki de bambaşka olur.

İçindeki bir başkası daha iyisini biliyordu. Rol yapma, olsa olsa meyillisin, hepsi bu! Ve o, en son meyilli olduğundan nasıl usanıp uzaklaştığını hatırladı. Belki bir gariplik vardı kendisinde. O adam, hayal ettiği herşeyin ta kendisiydi sanki. Yine de.

Bir saat öğle arası vardı, hiçbir şey yemek istemiyordu. Dişlerinin arasında bir şeylerin takılıp kalmasından tiksinirdi, kürdan denen şeyi de bir parça bayağı bulurdu. Dakik olmaya önem verirdi. O ise pek erken gelmişti. Yoksa sadece gazetesini rahatça okumak mıydı derdi?

Kadına kalsa şimdi yola devam etmek isterdi. Hızlı adımlardan hoşlanmaya başlamıştı. Derisi gerekli ısıya yeni ulaşmıştı. Erkek ordaydı. Daha bakmadan tanıdı onu kadın. Onun tanıdığını sandığı her şeyini yeniden tanıdı. SONRA diye bir şey yoktu artık. Ne demek yani? Belki de doğru? Belki o büyülü değişim ânı dedikleri şey gerçekten vardı.

Kendini mevsim gibi yaşlı hissediyordu, yaşlı ve tok, yalnız belli bir zevki vardı. Gerçekten de, SONRA ne olurdu? Bu riske girerse? O bir dosttu. Sihirli değnek işe yaramadı mı ikisinin de işi bitik demekti. Yüreğinin orta derinliklerinde bir çeşit günah duygusu yatıyordu. Ya hiçbir riske girilme-

se? İçindeki boşluk bir tıkanıklık duygusu yaratıyordu, bu da her cesaretin önünü ardını sınırlıyordu. Yapmalı mıydı, yapmamalı mı? Sevilmenin çok kısa ürkütücü hayali bir an adımını durdurdu, ve sonra, Pazar sabahı birlikte kahvaltı. Düş gücünün faydacılığından tiksiniyordu. Hele bir otursun, sonra karar verecekti, temas, yalnızca el sıkmadaki kadar olsun, bir bakacak, kendi uyarılabilirliğini ölçmeyi deneyecekti. Herşeyin henüz sallantıda olduğu düşüncesi, kadının tüm görüntüsüne güzellik katan bir heyecan yaratabilmişti. Erkek onun el sıkışına eğilerek karşılık verdi ve — onun içinden geçen bir şeyleri şaşarak farketti — el öpmeye yakın bir davranışla, ama aralarında geçenleri anlatan anlamlı bakışlarını esirgemişti.

«Seni gördüğüme öyle sevindim ki...» Birbirlerine sen demişlerdi. Bütün o dostça duyguların yanısıra kendiliğinden olmuştu bu.

«Gerçekten seviniyorum.» Kuşkusuz biliyordu kadın onu bu tür pohpohlamalara hazırlamanın yolunu. Erkeğin gözlerinde ona doğru yönelmeyen bir şeyler parlıyordu. Kadının kafasında minnacık bir tehlike çanı çınlamaya başladı, güçlükle farkedilen, ama yanlış anlaşılmayacak biçimde. Bir an için erkek arzulanmaya değer görünmüştü.

«Eriyip ayrışabilir, bu halimi de gülümseyerek seyredebilirim. Bu mavilik! Kimin aklına gelirdi? Nerdeyse kışın başlaması gerekirdi.» Kadın geriye yaslandı ve onu gittikçe artan bir ilgiyle seyretti. Neydi bu?

«Söylesene», erkek bir parça öne doğru eğildi, «sen de sevinmiyor musun? Açılmalı insan, uzaklara, kırlara gitmeli.» Sigaralarına uzandı. «Ama ben burada geçirdiğim saata şükrediyorum.» Hayır, hayır söz konusu olan o değildi, bu, erkeğin her zamanki gibi onu hafifçe sıkarak açıklama yapışı değildi. Burda onu aşan bir şey vardı, ama ne olduğunu henüz bilmiyordu. Artık elinde değil miydi acaba? Bir bakışla denedi. Erkek, kendi gözlerinin dostluğunda kayboluyordu.

«Seni öyle severim ki, Marian.» Erkek onun iki elini birden alıp sanki bedenden ayrı nesnelermiş gibi seyretti.

«Dost eli» dedi, ve başını kaldırıp kadına artık sevgili olması düşünülemeyecek birinin saflığıyla baktı.

«Bana neler oluyor, bilemiyorum.» Sesinde öyle bir mutluluk tınısı vardı ki kadın bir an için ağzında kıskançlığın acı tadını hissetti.

«Bilmem ki, bilmiyorum.» Erkek başını elleri arasına gizledi, ama elleri ışıltısını saklayamıyordu. Demek SONRASI dediği şey buydu onun? Kadın kendini halsizleşmiş hissetti. O şimdi parmaklarının arasından onu görmeden nasıl bakıyorsa işte bu haliyle ona bir kere bakmalıydı. Demek erkeğin durumu buydu şimdi? Ona birdenbire sevimli geldi, ama duygu yakınlığı alanında değildi artık.

«Seviyorsun!» Kadının sesinde tehdit vardı, öbürü ise şaşkın, başını kaldırıp baktı, kendisine suçlama gibi gelen bu cümleyle alt üst olmuştu. «Sen, seviyorsun!» Bu kez sanki yalnızca bir yankıydı, ve ardında ferahlama gibi bir şey oldu. Kadın gülüyordu. İçin için ve önceleri inanmadan, sonra ise istekle.

Erkek de tasasız gülmeye katıldı.

«Anlat!» Kadın sigarasını yaktırdı sonra karışık bir salata istedi.

«Ah, Marion!» Erkek utangaç, etrafına bakındı, masaların hepsi doluydu. «Sonra!»

«Ben onu tanıyor muyum?» Kadın ferahlamış, artık verilmesi gerekmeyen bir kararın yükünden kurtulmuş duyuyordu kendini, üstelik kendisine anlatacağı şeylere de hazır. Başını salladı. «Niçin hiç yemiyorsun?» Erkek, bilmem dercesine omuzlarını kaldırdı.

«Sonra birazcık daha gezeriz. Şu mavilik!» Kadın yine güldü. «Kimin aklına gelir bu?»

Daha sonra, parktan kadının koluna girdi, ve sanki dans edercesine ağaçların arasında yürüdüler. Nesnelerin sanki parlaklığı artmıştı, çizgileri yavaşça parıldamaya başlamıştı. Bu yıl bir daha böyle olmazdı hiç. Ergeç her şey ortalama değerine geri dönecekti, en azından iklim. Ama şimdi ve burada her şey akıl almaz bir istisnaydı.

Kadın tam bir sorgulama yapıyordu, ve erkek onun kendisinden istediği bütün sözleri ağzına alabildiği için mutluydu. Yok, her şey onun sandığından bambaşkaymış da yalnızca cümleler sanki insan onları duymuşmuş gibi geliyormuş. Ve, kendi başına geldiği zaman onu hatırlayacakmış, çünkü mutlaka onun da başına gelirmiş bu. Ve kadını kucakladı.

Birbirlerinden ayrılacakları (erkeğin bürosuna, kadının da kendisininkine) yere geldiklerinde birbirlerini yanaklarından öptüler. «Yakında görüşmek üzere» dedi erkek.

«Yakında», dedi kadın ve sonra «beni habersiz bırakma» dedi. Erkek duymuyordu bile, ve kadın bir an kendini bir budala gibi duydu.

Bir sırada orta yaşlı bir adam oturmuş dikkatli dikkatli gazete okuyordu. Kadın geçerken gözüne bir başlık ilişti, galiba kültür sayfasından : «Ünlü Kanadalı pianist Glenn Gould elli yaşında öldü.»

Ve parktaki bütün heykeller arasında bir tek Haydn heykeli bile yoktu.

Orta Hareketli

Büyük salonda, heykelin yanında buluşmuşlardı ve mantolarını çıkarmış olarak, farklı yönlerden birbirlerine doğru gelmişlerdi. O, biletleri dağıtmıştı ve dışarıya karşı davet eden kişi olarak sayılmaması daha doğru geliyordu. Ne Anna ne de Tino program satın almıştı, onunkine bakacaklardı, o yüzden kucağına koydu, bu da bacaklarını bitiştirip düzgün tutmasını gerektirdi.

Oda konserlerine gelenler hemen hep aynı kişilerdi, ve o gülümseyerek birçok kez başıyla selâm verdi. Kendisi arasıra gelirdi, her zaman değil. Eski bir dostu onu harekete geçirmişti, durmadan davet ederdi, şimdi kendiliğinden gelmişti.

Anna'nın parfümü, salonun artan sıcaklığıyla adetâ yeni güzel koku dalgaları yayıyordu : Kişisel kokusunun hafif sertliğini vurgulamaktan çok onu, bir ten, makyaj, giysi, saç ve esans bulutunda birleştiren dalgalar. O, bunların tümünü algılıyor, ama tek tek ayırdedemiyordu.

Anna her halde bu üç kişi oluşlarının temelinde yatan durumu bir parça seziyor olmalıydı, ne biliyordu? O, kıza yatıştırıcı ama kendisini de gülünç yapan bir bakışla baktı.

«Anna üçlüsü» diye fısıldadı kız kulağına, herhalde onun ikinci adı olan Maria'yı ima ediyordu, ve gözleri çekinmeden gülüyor görünüyordu.

O, piyanistin adını söyledi, haddini bilmez bir gençlikle gülünç görünmeden yüzünü korumuş bir kadındı bu. Öyle bir yüz ki her değişikliği insanın hep varmış gibi algılayacağı biçimde farkedilmeden yaşlanmıştı. Acaba çembalocu bütün çembalocular gibi yüzünü gözünü oynatıyor muydu? En iyisi hiç bakmamaktı. Bir defasında bir lokalde kemancının yanında oturmuştu, ama kendisiyle konuşmamıştı, çıt çıkarmamıştı.

Önceleri yalnızca caz dinlerdi. Bir parça da opera, radyodan, odasını derleyip toplarken. Oda müziğinin sözü bile yoktu. Şimdi ise hayatının bir parçasıydı. Sakın züppelik olmasındı bu?

Üçünün birden konsere gitmesi, onun fikriydi. Sonra da belki yemeğe, eğer keyifleri yerindeyse. İlk ve son kez olarak. Başlangıç ve veda. Fikir herhalde kötüydü. Düşünmeyi ne istiyor ne de becerebiliyordu.

Anna üçlüsü. Tino çocuk değildi, ya da zaman zaman çocuktu. Bir cindi, onun ciniydi. Gülünç. Herşey açıklanmıştı. Tino kendi başına başarabilirdi, herşeyi başarabilirdi, yeter ki istesindi. Onu değil. O kendiliğinden gelmişti, kolaycacık, sanki oradan sıvışan Tino'ydu. Ama kararı o vermişti. Sorumluluk. Şimdi o sorumluydu, ve Tino'yu konsere getirmenin hesabını verebilirdi. Tino ve Anna. İnsan kendine hâkim olunca. Tino da günün birinde karar verme durumunda olacaktı. Tino mu? Tino asla. Ah Tino. Durumu ona bir açıklayabilseydi, ama Tino onu dinlememişti bile.

Anna bütün benliğiyle ordaydı. Tam bir dikkatle dinliyordu ve onun yanıbaşındaydı, merakla kulak kabartmış, ama vücuduyla yaslanmıştı, sanki onu kapsıyormuş gibiydi. Ama yine de bu onu eskisi gibi rahatlatmıyordu. Kendisinin derin derin soluduğunu farketti. Anna elini kolunun üstüne koyuvermişti öylece. O, bu elin üzerine kendi elini koydu ve kızın gözlerini aradı, ama onun gözleri çembalocudaydı.

Anna. Anna başkasıyla karıştırılmayacak bir Anna'ydı, öyle ki onu düşsel tasarımlarına sımsıkı bağlı görmek bir erkeğe bazan acı veriyordu. Anna'nın kendi «alanı» vardı ve o ancak buna yaklaşabilirdi. Anna ona yardım etmemişti. O burdaydı, Anna ise öte yanda ve o, kıza ulaşmak için kendini zorluyordu. Bu çaba onu değiştirmişti, öyle bir şey yapmıştı ki kendisi Tino'nun artık zararı olamayacağına inanıyordu. Bir bedel olarak Anna, ve ödül de Anna'nın ona izin vermesiydi. Anna tarafından kabul edilmek ve gitgide onun ruhunu okumak olağanüstü bir duyguydu! Gerçi bu kızda sık sık ve hâlâ arzunun ansızın bastırdığı en korunaksız anlarında bile kendisinin anlamadığı, kendisine direnen ve etkileme yeteneğini sınırlayan birşeyler yok değildi.

Anna öyle bir insandı ki göze çarpmayan, ama o derecede de büyük bir başarıyla onu şimdi saygı duyabildiği bir kişi yapmıştı.

Anna ne buluyordu bu kez onda? Onun niçin toparlanmasını sağlamıştı? Onu başkalarından daha mı az rahatsız ediyordu? Ve yine de bir parça değeri vardı. Çoğu kez kız onunla eğlenirdi. Sanki ondan düpedüz hoşlanıyordu, bazı ufak tefek şeylerden bir dereceye kadar duygulanmak da var mıydı bunun içinde? Ne bekliyordu? Bu erkekten, beklentilerinin pek azını yerine getirebileceğini umarken, gerçekleştirmeye ne derece yetenekli olduğunu kontrol ederken ve dozu yükseltilmiş bir isteğine cevap veremediğinde bırakacağına göre?

Boğulmuş bir çığlık gibi birşey erkeğin içinde yankılandı. Anna kimdi gerçekten? Onu ne kadar sık görüyorsa, ne ifade ettiği konusunda o kadar şaşırtıcı görünüyordu, vücuduyla ne kadar senli-benli oluyorsa, onu keşfetme isteği o kadar artı-

yordu, ama iç dünyası ona karşı kapılarını kapıyordu, hiçbir şey gizlemediğine yemin etse de.

Tino kızı tanıyormuş gibi selâmlamamış mıydı? Anna çok kişiyi tanırdı. Genel olarak değil, kendisi bazı şeyleri öğretmişti, ayrıntı olarak ne biliyordu? Gizli gizli onunla eğleniyor muydu bu kız? Ya bu deneyimi de yapmak için onu yanına çekmişse? Onun neyi uyuyordu bu kıza? Kollarının arasına atılmak ve bütünüyle örtmek isterdi; onu duymasını, hep onun yolunda ona doğru yönelmiş olan onu duymasını sağlamak için.

Küçümseyici bir tek hareketi onu hepten uzaklaştırmaya yeterdi. Bu türlü bir tek davranışa bile katlanamazdı. Ardından teselli etse bile çaresizdi. O zaman, o zaman yol bitiverirdi düpedüz. Geriye dönemezdi o.

O kez plajda ölüverseydi? Erişilmez bir doruk olmuş olacaktı hayatında, hepsi bu kadar. Ne zorlama ve ne de yıpranma.

İkinci kompozisyon öylesine etkileyici, şarkı biçimi bir kompozisyonla başladı ki kendini tamamıyla buna bıraktı.

Tino'nun dizi hafifçe onunkine değiyordu. Gereğinden fazla duydu bunu ve birbirine bitişmiş bacaklarıyla bundan kaçması, farkettirmeden kaçması imkânsızdı. Tino'yu küçümsemişti, kendinden pek erken emin olmuştu. İnsan kendinden emin olunca, ama başkalarından emin olmak?

Adadaki yaz. Tino, incir ağacının gölgesinde. Yüzünü örten beş parmaklı bir yaprak, yanmış vücudundaki ince ışık çizgileri. Yerde akrep var mı diye aramışlardı, sonra ortalıkta birşey olmadığı halde. Tino yine de şezlongu tercih etmişti. Kahverengi ve mavi, karışmamış renkler halinde, bütün yeşillik bir toz tabakasıyla gümüş rengine bulanmıştı. Fener'in yanındaki restorana gitmedikleri zaman açık ateşin üstünde bir kapta yemek pişiriyorlardı. Yatak, minderlerle birkaç çarşaftan ibaretti.

Sıcak havada insanı çabucak sarhoş eden o reçineli şarap! Yavaş yavaş başlamışlardı, ufak yudumlarla, ama akşama kadar...

İçini çekti. Ona iç çektiren şey, müzikti.

Her ikisi için de mitolojik müstehcenlik şenliği; kıllı bacaklarıyla Tino bir fon. Kendilerinden geçtiklerinde birbirlerini pataklamaya başlamışlardı. Tino avluyu süpürdükleri çalıçırpı süpürgesiyle onun beline vurmuştu, küfürler savurarak. Hem de çok pis. Bu bir oyun değildi, güç gösterisi de değil, bu bir dövüştü. Onu saçlarından yakalamıştı, ama Tino sıvışmış, çatıya tırmanmıştı, ordan en ağıza alınmayacak sözlerle ona sesleniyordu. O zaman farketmişti Tino'nun dudağının kanadığını.

Plaj. Çaresizliği içinde plaja koşmuştu. Bir kayaya tutunarak suya inmişti, ve keten pantalonu dizlerine kadar ıslanmıştı. Çıkarmıştı onu. Denize doğru ağlıyordu, gözyaşları denizdi.

Tino onu bulduğunda nerdeyse sabah oluyordu. Sedefli kumlardan oluşan bir çizgide yatıyordu, gözlerini ağarmaya başlayan gökyüzüne dikmişti. Tino onun kollarını, bacaklarını öpüyordu, sonra bilincini hemen hepten yitirdiği o an gelmişti. En kapsamlı mutluluktu yaşadığı şey.

Ertesi gün, iyice uykularını aldıklarında Tino yine şakalaşmaya başlamıştı, ona uyup cevap vermeyince de arsızlaştı. O bir kerelik onun hiçbir zaman aşılamayacağı bilinciyle durumu kabullenmişti.

Gecenin sıcaklığına rağmen fena üşütmüştü, bir çeşit yaz gribi. Tino, yattığı günler ona bakmıştı. Pek gayretli bir çocuk gibi bakmıştı, onun iyiliğinden çok bakma işine önem veriyordu sanki. Saatlarca onu yalnız bırakıp kiminle dolaştığını da asla söylememişti.

Dönüş yolculuğunda, gemide, Tino genç bir kızla sebepsiz yere başlattığı, çirkin etki yaratan bir flörtle, kasıtlı olarak kötü davrandı, o ise serinkanlılığını bozmadı; hâlâ da zaman zaman birlikte çalışıyorlarsa o davranışından sonra da soğukluğunu sürdürdü. Diyeceği şu ki Tino'nun aklına birşeyler getirmesine en küçük bir neden yoktu.

Programı aldı ve elleriyle yuvarladı. Bu, bacak bacak üstüne atması için ve Tino'yu uzaklaştırmak için bir fırsattı. Kompozisyonlar arasındaki ara, başkalarının da oturuş biçimlerini değiştirtti.

Anna ve o bavullarını hazırlamışlardı. Öğleden önce grupları yla birlikte yola çıkacaklardı. Tino'suz. Tino artık onun asistanı değildi. İşini sevinçle bekliyordu, küçük bir dokümantasyon, dünyayı altüst edecek bir şey değil, ama ilk defa Anna ile birlikte. Bu, Anna'nın fikriydi, senaryoyu kısa bir süre öncesinden teslim etmişti. Sınır kıyısında ufak bir köyde çekim yapacaklardı, akşamları da hepsi birlikte oturacaklardı. Belki dans da edilirdi, bir piyano çalan olursa. Anna'nın sakin hali onu rahatlatacaktı, ve o kamerasının kullanımında şüphesiz onunla uyuşacaktı. Tabii pek çok şey bu ilk ortak çalışmayla belirlenecekti, ama o kendisinin ve Anna'nın tasarımlarını uyum içinde birleştireceğine inanıyordu. Şimdiye kadar birçok şeyde birlik olmuşlardı.

Hafiflemiş bir biçimde kıza doğru baktı. Geriye yaslanmıştı ve önünde oturan, parmağıyla durmadan yakasıyla ensesinin arasını sanki bir saç teli ya da gömlek firmasının etiketi gibi kaşındıran birşey varmışçasına yoklayan adamın kafasına bakıyordu.

İşle dolu, bir ölçüde sıradan bir hafta olacaktı bu, mesleğin zaman zaman neden olduğu sinirlilik, öyle pek önemli gerilimler olmayacaktı, sakin, iyi düşünüp taşınılmış, planlı bir iş. Ya, mesleğin alışılmış tartışmalarından biri patlak verirse? Böyle bir şey hesaba katılmalıydı, ama bu türlü küçük bir prodüksiyonda herşey yatıştırılabilirdi. Yeni erkek asistanını pek az tanıyordu. Tehlike yoktu. Oğlan masum ve gayretli görünüyordu. Anna onun aklının yatmadığı belli şeylerde ısrar edecek olursa Anna'yı inandırmanın çareleri ve yolları bulunurdu. Belki de Anna bu oğlanı inandırırdı? Çoğu kez yalnızca haklı olmak isteyen ve kendisine yakışmayan büyüklükte yargılara varan Tino gibi değildi o. Acaba onunla Anna arasındaki ilişki, grubu etkiler miydi? Kuşkusuz, herhangi bir biçimde. Ama ille de olumsuz değil. Tino iki elini de bacaklarının üstüne koydu, sanki kendi kendini okşamak istermiş gibi. Zavallı Tino. Yetenekli olmasına yetenekliydi, ama sabırsızdı. Aceleci, bazen düpedüz savurgan ve kendi görüşlerini biraz fazla önemseyen.

Birlikte çevirdikleri birkaç çok iyi prodüksiyonları vardı, hakkını yiyemezdi. Gerçekten istediğinde Tino da çok iyi çalışabilirdi, o olmasa belki de o çok iyi prodüksiyonlar olamazdı, birbirlerinin tarzına uyum sağlamışlardı. Gözden kaçırdıkları bir şey hiç olmamıştı. Birlikte bir lokalden ötekine dolaşıp durdukları o geceler... Üstelik hiç kimse Tino gibi, ertesi gün küçük gönül almalarla onu keyifli tutmayı beceremezdi. Tino kahve zamanını veya ona soru sorulmaması gerektiği anları nasıl da bilirdi. Bunlar yalnızca belli anlardı, ama Tino bilir ve onu korurdu, herkese karşı.

Acaba Anna da bu anları farkedecek miydi? Henüz birlikte çalışmamışlardı hiç. Şimdiye kadar bazan rahatsız edilmemek isteyen hep Anna olmuştu. Birdenbire ona kendiliğinden anlayamazsa bu anları açıklamak zorunda kalacağını düşünerek huzursuzlandı.

Ana rejisördü ve o, Anna'nın otoritesini gereğinden fazla ortaya koymamasını sağlayacak kadar öz güveni olduğuna inanıyordu. Çalışma grupları zorlama emirlere hep tepki gösterirdi. Hele emir veren bir kadınsa. Ama Anna, Anna'ydı. Bu onun ilk prodüksiyonu değildi, üstelik kendi dalında iyi bir ünü vardı.

Tino'nun yüz ifadesi onu ürkütüyordu. Ya yanılmışsa ve Tino onun hesaba katmadığı birşey planlıyorsa? Daha sonra konuşurlarken onu artık, Anna'dan dolayı asistan olarak istemediğini ima ederse ve Anna da kazanacağına inandığı bir oyun oynamak için bile olsa buna evet derse? Ya o da Tino'yu küçümsüyor ve onu etkilediği gibi Tino'yu da etkileyebileceğini sanıyorsa? Bundan böyle sık sık üçünün biraraya gelmesine razı olursa, birşeyler planlayıp bunu teklif eden Tino gibi? Tino kendine bir çocuk, her ikisinin çocuğu olarak, planını daha kolay uygulamak için bir çeşit destek arıyorsa?

Onun düşüncesi düpedüz kötüydü. Ne beklemişti ki? Anna'yla Tino'yu asla biraraya getirmemeliydi. Kendi başına buyruk olmak, öyle mi, düpedüz megalomanlıktı bu. Gülünesi bir hal.

Anna'nın bakışları onu aşıp Tino'nunkine yaklaşıyordu. Elinden gelse kendini aralarına atacaktı. Ama ortada birşey

yoktu ki. Anna, Tino'ya daha çok kereler bakacaktı, Tino da ona. Anormali, birbirlerine bakmaktan kaçınmaları olurdu.

Kendini sıkıştırılmış hissetti, bacaklarını ters yönde üst üste atması da bir şeyi değiştirmedi. Ne diye hep böyle kendini kızdıracak durumlar yaratırdı sanki? Ne diye olayları rahatça beklemezdi? En berbat şeyleri düşünmek onları engellemek için başvurulan bir yol değil miydi?

Gevşemeye çalıştı, ve daha çok dinlemeye. Programı düşmüştü, ama eğilip almadı.

Bir kez daha Tino'yu eskiden gördüğü gözle görmeyi denedi. Başaramadı. Ya Anna? Anna kuşkusuz kendinden emindi. Ama onun açısından, emin miydi? Müzisyenler son olarak yoğun bir dikkate büründüler ve o son kez, düşüncelerinden kurtulmayı denedi. Bundan sonraki büyük arada olanlar olacaktı, başından beri korkup durduğu şeyler.

Mutluyum, diye düşündü. Öncesi olmayan bir duygu olarak içini doldurmuştu bu. Şurda oturmuş halimle, mutluyum işte.

Dirseklerini koltuğun yanlarına dayamıştı, böylelikle çocuğunu yorulmadan uzun süre kucağında tutabiliyordu. Çocuk, battaniyesini istemişti, parlak kenarını yine yüzüne sürecekti. Uzun kirpikleriyle yarı yarıya örtülü olan bakışı artık belli bir şeye yönelmiş değildi ve az sonra, kapanan göz kapaklarının ardında kaybolmuş olacaktı. Anne, yanağını o yumuşak ince saçların üzerinde gezdirdi, dudakları da çocuğun alnını bütünüyle okşadı. Çocuğu şimdi uyutmak, akıllılık değildi. Yiyeceğini yememişti ve şüphesiz altı ıslaktı. Az sonra uykuya dalacak ve uyandığında da bir daha uyumayacaktı. Paul'la birlikte öğle yemeği yerlerken yanlarında olmak isteyecek, öğleden sonra da daha sık ilgilenmek gerekecekti.

Hiç kımıldamadı, uykuya dalmış bebeğin, küçük bedeniyle kucağına yerleşmesine ve bütün rahatlığıyla onu tutsak etmesine ses çıkarmadı.

Rüzgârda çiçekleri dökülen armut ağacını görebiliyordu pencereden. Altındaki kaloriferden yükselen sıcaklığa aldanıp ılık bir bahar günü düşlemişti, ama caddede gördüğü insanlar şapkalıydı ve soğuğa karşı mantoları, hatta kimilerinin atkıları vardı. Hepsi aynı yöne dönüktü, sanki böyle yapmakla rüzgârdan kaçabileceklerdi.

Çocuk bir yaşını yeni doldurmuştu. Bir yaş. İnsan, sanki bu günleri hiç göremeyeceğini sanır. Bir yıl yoksunluk. Yine de atlatmıştı; aynı, doğumu, ilk ateşli hastalığını çok kere-

ler yatağından kalktığı geceleri atlattığı gibi. Yarın yeniden işine dönecekti, ötekiler gibi, yazı masalarının üzerinden birbirlerine karşılıklı çocuklarının fotoğraflarını uzatan bayan meslekdaşları gibi. İyi gelişmiş küçük oğlan ve kız çocuklar vardı o fotoğraflarda, gündüzlerini büyükannelerin, bakıcı kadınların ve Kindergarten öğretmenlerinin koruyuculuğu altında geçiren.

Karşısındaki yazı masasında oturan İrene, bir gün demişti ki, «biliyor musun Pipa'ya hafta sonu gerçekten vakit ayırdığım zaman çok ama çok mutlu oluyor. Ama işte o Pazartesi sabahları yok mu... Evden çıkarken gözyaşları, direnme, kesinlikle Kök Anne'ye gitmek istemiyor... Sonunda hıçkırıklara boğulup beni artık göremeyecek duruma geldiğinde, kucağıma almam, ve bekle sen, bu akşam anneciğin sana güzel bir şey getirecek demem gerekiyor...»

Biliyorum, biliyorum diye göz kırpmıştı İrene, oysa o yalnızca, kim bu Kök Anne, diyecekti. «Ufaklığı şımartmamalıyım, ama gözyaşları içinde öyle önümde durmuyor mu gevşeyiveriyorum. Oysa Kök Anne'nin yanında keyfi yerinde. İyi yürekli bir kadın o, hem de çocukların dilinden anlıyor, dediğini yaptırıyor onlara. Bir duysan, Pippa'yı, seni Kök Anne'den alır başka bir yere veririm diye korkuttuğum zaman nasıl heyecanlanıyor. Bir duysan, yaygarayı nasıl bastığını», Demek bu Kök Anne'yi bana tavsiye edersin? Daha çok vakit vardı, çocuk dünyaya gelmemişti bile, ama bizimki kendine öyle dert edinmişti ki bunu...

Çocuğun yanında olabilmek için bir yıl izin almıştı, tam bir yıl. Bir zamanlar bir yerde okumuştu ki bu ilk yıl en önemlisiymiş, ve kesinlikle yanlış bir şey yapmak istemediğinden hiç düşünmeksizin ilk yılı, çocuğuna bağışlamıştı. İyi bir anne olmak istiyordu, çocuğun hiçbir şeyini eksik bırakmayacaktı, yakınlık istiyorsa yakın olacaktı.

Mutluyum, gerçekten mutlu, diye düşündü. Uyuyan çocuk bedeninin sıcaklığı elbisesinden tenine işliyordu, duyumsuyordu bunu. Çocuğun başı, kolunun üzerindeydi, elini göğsüne dayamıştı. İçinden çocuğu yanaklarından, burnundan, ağzından öpmek geliyordu, ama bu ufacık kıpırdanma bir değişiklik yapabilirdi. Neyse böylesi iyiydi şu anda.

Çocuğun, en sonunda yatağa yattığını, sabahın köründe onu çağıracağını ya da ağlayacağını düşünmeden ışığı söndürebileceği anda oh dediği günleri hatırladı. Bu süre içinde evden uzaklaşmaya niyeti yoktu, ama bir çocuğu olduğunu, çocuğun bir ihtiyacı olmadığını, onun gelişip büyüdüğünü görebilmek, kendininse şimdi rahatça oturup okumak, televizyon seyretmek ya da Paul'la sohbet gibi başka bir şeyler yapabileceğini düşünmek ne hoştu.

Çocuğu uyutabildiğinde çoğu kez bitkin olduğundan kendi de uzanmak için can atardı. Paul dikkatini çekip de bu belirgin yorgunluğunu kendisinin işiyle ilgili yorgunluğuyla ölçmeye kalktığında, atlatması gereken o ölü noktadan söz ederdi, sonra kolaydı, hemen okkalı bir kahve pişirir, içine de en çabuk etkisini gösterdiği için birazcık konyak koyardı.

Sonra da Paul'un hızını kesmek için derdi ki 'neden böyle yorgun oluyorum bilmem'. Bir yandan da kendi deyişiyle az buçuk ev işinin insanı yorduğunu itiraf etmek gücüne gidiyordu.

Biliyor musun, çocuk... Bu konuda hep aynı görüşte olabilmişlerdi. Paul, onun böyle canlı ve sağlıklı bir çocuk olmasından gururlanmaktaydı, kendisi ise evde olduğu şu sırada gerçekten çocukla ilgilenebildiğinden rahattı içi.

Yarını düşündüğü zaman içinde bir şeyler hemen kaçış arıyordu. Herşey kararlaştırılmış ve yoluna konmuştu, yürüyecekti, yalnızca kendini buna alıştırması gerekti. 'Çocuklar, çocuklarla olmak isterler', demişti Paul. Çocuk, Kök Anne'nin yanında onun evde veremediği herşeyi bulacaktı. Topluluğa katılmayı erkenden öğrenecekti.

Yarın, yeniden çeviri bürosunda eski yazı masasının başında otururken aynı insan mıydı o? Hayır — yoksa evet mi? Bayan meslekdaşlarıyla, — ki bunlar nerdeyse dostları sayılırdı —, birlikte geçirdiği yılları düşündü. Çalışma havası zaman zaman işlerin çokluğu ve acilliği yüzünden fazla koşturmacalı da olsa iyiydi. Öte yandan kahve pişirip kişisel şeyler üzerinde sohbet edecek zamanı bulabildikleri haftalar da olmuştu. Hatta o sıralarda içlerinden birinin paydosta gerekli alışverişi yapmak için iki ayağı bir pabuca girmesin diye,

çalışma saatinde dışarıya çıkıp öteberi satın almasına bile olanak sağlarlardı.

Bir keresinde, şefin telefonda birine 'ender bir geçimlilik durumu' dediğini duymuştu; kendilerinden sözettiğinden kuşkusu yoktu. Şüphesiz içlerinden herbirinin, kendisi yokken ötekilerin fikir yürüttüğü tuhaflıkları vardı, ama bunlar hiçbir zaman nefret etmeye götürecek önemde değildi, olsa olsa hafif bir alay, ve hiç kimsenin kusursuz olmadığına inancı.

Herkes kendi masasında oturur ve elinden geleni yapardı, daha fazlasını değil. Ve yere birşey düşürüldüğü zaman tekerlekli sandalyeyle bir parça geriye gidilir, yere eğilinir ve kişisel beceriksizlikten yakınılırdı. Tek düze değildi iş, her seferinde yeni deyişler vardı, bazıları birbirlerine karşılıklı okudukları ve gülmekten kırıldıkları büyük ve zorunlu bir komiklik örneğiydi. Bir dilden ötekine aktarma işinde çözümü olanaksız denilen ama yine de bir yolunun bulunup çözülmesi gereken güçlükler vardı, ve o, bu türlü çözümler bulmak konusunda hırsla, elinden geleni yapardı.

Annesinin çocuğa bakıp da kendisinin Paul'la gezmeğe çıktığı o birkaç kaçamağın bir hayli keyfini çıkarmıştı. Sinemaya, sonra da yemeğe gitmişlerdi, o şarap içmekte direnmiş, geç saatlerde eve dönmeye razı olmuştu.

Evde pineklemek sana yaramıyor demişti Paul, çok değiştin. Sonra kolkola gece boyunca şarkı söyleyerek, gülerek yürümüşlerdi, aynı yeni tanıştıkları günlerdeki gibi. Artık akşamları evden ayrılmayacaklardı. Annesi henüz emekli olmamıştı, pek seyrek yardım edebilirdi onlara. Evleri de fazla küçüktü, annesi çocuk odasındaki dar sedir üzerinde yatmak zorundaydı, ya da annesi onların yatağında yatmışsa, Paul'un sedirde yatması gerekiyordu. Her iki durumda da tatsız bir çözüm.

Keyfini çıkardığı şeylerden biri de çocuğun arabasında uyuduğu öğleden sonraları, çarşıda dolaşmak, butiklerin sergilerini seyretmekti; Sevimli bir yüzü olup da önünde bir çocuk arabası varsa kadına erkekler çok değişik bakıyorlardı; bu bakış güzel kadınlara yönelttiklerinden üstün bir şeydi, ama kötü değildi, hoşlanmayla cinsellik karışımı bir şey.

Bulvar kahvelerinden birinde oturup campari soda söylemek ve çocuk, arabasında bisküvisini yalayıp dururken insanları seyretmek de hoşuna gidiyordu, ta ki çocuk canı sıkılıp da masadaki nesnelere el atmaya başlayıncaya kadar, buna izin veremezdi tabii. Ama hemen her seferinde, çocuğa «gugu» yapıp tombul yanaklarını öven biri çıkıyordu. Sonra eve gitme vakti geliyordu, akşamın sevincini duyuyordu, içinde kendini hergünkü yıkama, doyurma ve yatağa yatırma ve ışığı söndürmeden önce bir süre daha öpüp koklama törenine vereceği akşamın sevinci. Sonunda belli bir rahatlamayla önce bir cigara yakar ve Paul'a yiyecek birşeyler hazırlardı.

'Çocuk, akşamları ve hafta sonları yine senin,' demişti Paul ve eklemeyi unutmuştu 'aynı ben gibi'. Artık çocuğu her an yanıbaşında bulamamak düşüncesi, onu korkuttuğu için söz konusu olmuştu bu. Çocuğun konuşmaya başlayıverip de ilk söylediği sözün ne olduğunu kendisinin bilemeyeceğini düşünmek düpedüz acıydı. Paul, kendince değinmişti soruna. Ne demek istediğini bilmiyorum demişti, ama Kök Anne sayesinde bazı sorunlarından kurtulacaksın, şimdi de yenilerini çıkarma! Çocuğa bağlı oluşun doğal, ama ne olursa olsun bir çözüm bulmak zorundayız. Herhalde evde oturmak istemezsin, para konusunu bir yana bıraksak bile.

Hayır diye cevap vermişti, istemem.

Daha genç kızken, ama sonraları da hamile değilken benzer şekillerde yinelenen bir düş görürdü. Kendini plaj boyunca çıplak, suda yürür görüyordu, kucağında çıplak bir süt çocuğu. Güneş kızgın parlıyordu ve ışınları dalgaların parıltısıyla yansıyordu. Bu görünüm onu son derece neşelendiriyordu, hem bir heyecan, hem bir rahatlama duyuyordu. Bu aralar o düş yinelenmemişti, ama bazı kereler çocuğun bağırmasıyla uyandığı ve bir şeyinin olmadığını, altının kuru, karnının tok olduğunu, ateşinin olmadığını anladığı zaman çocuğun neden bağırdığını bildiğini ve kendi isteminin çocuğunkiyle örtüştüğünü kavrıyordu.

Daha klinikteyken, aman en iyisi hiç alıştırmamak, demişlerdi. Bu yüzden Paul bir keresinde çocuğu yataklarına

almak istediğinde, Hayır diyen kendisi olmuştu. Ve çocuk, diş çıkarırken geceleri durup durup ağlamaya başladığı zaman, her seferinde okşayabilmek için onun yatağını kendi yataklarına bitiştirmiş, ama yanına almamıştı.

Orda, öylece duruyordu hâlâ, çocuk kucağında. Paul, bir zamanlar onunla aynı firmada çalışmış bir arkadaşıyla bira içmek için buluşacaktı. Her an eve dönebilirdi, ama o, hazırladığı yemeği henüz ateşe koymamıştı. Paul'sa yemeği beklemekten nefret ederdi.

Kucağının nasıl ıslandığını duyuyordu, çocuğu şimdi yavaşça kundak masasına yatırıp elden geldiğince dikkatle bezlerini değiştirmek akıllıca bir iş olurdu. Bu sırada kesinlikle uyanmamalıydı. Ama başaramadı. Sanki çocukla arasında sallantıda olan bir şey vardı ve o duyumsadığına inandığı mutluluk, kendisi kıpırdar, hele ayağa kalkarsa bitiverirdi, sanki sallantıda olan o şey düşmeğe zorlanmış olurdu. Ve nereye düşerse düşsün, şu anki mutluluktan farklı bir anlama bürünürdü.

Sonra uyuyan çocuğun yüzünde, onu yarın Kök Anne'ye bıraktığı zaman taşıyacağı ifadeyi okuyabildiğini sandı, o birazcık huzursuz, şaşkın ve hiç de sevimsiz olmayan ifadeyi, doktora gitmek ya da benzer nedenlerle onu, annesine emanet ettiği zaman taşırdı, ama Kök Anne annesi değildi, evi de kendi evi değildi.

Yaşamım boyunca evde pinekleyip yalnızca çocuğa bakamam ya. Bir çocuk daha... ama o zaman daha büyük bir evimiz olması gerekir ve Paul yalnız başına... Sık sık duyduğu, tarttığı, ama hiç kuşkulanmadığı cümleler ardarda aklına geliyordu. Gücüne, düşünce olarak bile karşı koyamadığı cümleler. Ve gözünün önüne bir ocak geliyordu, idareli bir ocak, şimdiye kadar hiç kullanmadıkları türden, ve başından beri kağıt bezler kullandığı halde bir sürü kumaş bezler geliyordu. Gün boyunca çocukla uğraşmanın verdiği yorgunluktan akşam evde oturup durmaktan başka birşey yapamadığı, neşelendirici ve yatıştırıcı sözlerin hepsinin çoktan tükendiği, Paul'un kendini ihmal edilmiş duyup programın sonuna dek televizyon karşısında somurtup durduğu zamanki keyifsizliğini düşünüyordu.

Arada başka şeylerle uğraşıp sonra evde biraraya gelirsek hepimiz birbirimizden daha çok hoşlanırız. Bir çocuğun çocuklara gereksinimi vardır. Birçok çocuklara— başka çocuklara. İsteklerimiz daha şimdiden birbirimizden ayrılıyor, bu böyle, şimdi bile birbirimize yetmiyoruz. Ben çevremde insanlar olsun isterim, çocuk da çocuklar olsun ister. Onları buraya toplayamayız, onun için bizim onlara gitmemiz gerekir. Tanrım, bir zamanlar insanlar ve çocuklar birarada yaşayabiliyorlardı. Belki herşey yine değişir, belki birkaç yıl sonra başka türlü düşünülecek, ama bugün, bugün...

Çocuğu göğsüne bastırdığında gözleri doldu. Birkaç damla yaş yanaklarından süzülüp boynunun altına değin indi.

Ve o anda, kapıyı açıp içeri giren Paul onu öyle oturur gördüğünde, neyin var, diye sordu.

Yok birşey, dedi. Geçti. Ve ayağa kalkıp çocuğu dikkatlice kundak masasına koyduğu zaman, kucağındaki o kocaman ıslak lekenin çabucak soğuyup tedirgin ettiğini duyumsadı.

Daha gözlerini açmadan yağmur yağdığını duydu.

Perde biraz yana çekilmişti, ayak parmaklarına baktı ve başını kaldırdı.

Dracula-dişleri su bardağında duruyordu, su tabancası da yastığının altında.

Annesi acaba hâlâ evde miydi?

Ayak seslerine ya da zorunlu el hareketlerine benzeyen sesleri yakalamak istercesine kulak kesildi, öylesine ki handiyse soluk almayı unuttu, sonra yutkundu.

İşte tam o sırada radyatörden bir gürültü koptu, sanki birbirlerine işaret verenler vardı, gizli, tehdit edici bir dilde, ve o nasılsa anlamayacağı için bir hayli yüksek sesle. Üstelik geğirip, ağız şapırdatıyorlardı, evet bu bir geğirme ve ağız şapırdatmaydı, hiç kimse de bunu engellemiyordu. Onu ve bütün herşeyi ellerine geçirmiş gibi davranıyorlardı. Bunu annesine söylemeyi denemişti, ama o gülüp geçmişti. O evdeyken bu sesler kulağa başka türlü geliyordu, sıradan, nerdeyse doğal. Her seferinde de aldanıyordu.

Demek artık evde değildi. Ya da saklanmış olabilirdi, kıpırdamadan dolap kapısının arkasında duruyor olabilirdi, onu ararken dolaba yaklaştığında korkutmak için ve gerçekten korkmuşsa onu öpmek için. Ama bu oyunu çoktandır oynamıyorlardı.

Kapıya iliştirdiği bir pusula vardı şurda. Harfleri, çok büyük ve aynı boyda güzel bir biçimde basılmış oldukları kitap harflerinden farklıydı. Hemen başını çevirdi. Mutlaka harflerin biri öteki gibi olmayacaktı. Ona ne söylemek istiyorsa söyleyebilirdi. Şimdi, ya yanlış okuyup da pusulada

yazılı olduğundan bambaşka birşey yaparsa, o zaman suç kimdeydi? Ya da pusula onun değildiyse? Eğer radyatördekilerden biri gizlice sokulmuşsa, o daha uyurken? Ve annesinin imzasını attıysa, ondan birşeyler isteyenin, o mu yoksa içerdekiler mi olduğunu nasıl bilsindi. Örneğin ona şöyle bir şey yazsalardı: iki şişi birden aynı zamanda prizin deliklerine sokabilirsin!

Pusulanın yanına yaklaşmayacaktı. Harfler istedikleri kadar ona göz kırpsınlar ve istedikleri kadar kendiliklerinden sözcükler oluştursunlar. Onların adını bilmek istemiyordu. Eğer pusulayı annesi yazmışsa kocaman kocaman ne diyordu öyle?

Öğlene yine gelirim. Ya da: Evden dışarı çıkma! Kimseyi içeri alma! Yaramazlık yapma! Oyna ve beni düşün! Hep aynı şey. Ama eğer onlardan biri yazdıysa pusulayı, hiç bakmamak en iyisiydi.

Annesi demişti ki, yiyecek birşeyleri olsun diye çalışması gerekiyormuş. Onun hiçbirşey yemesi gerekmezdi. Hele kuşburnu marmelatı sürülmüş ekmek, hiç. Nane çayından hoşlanmıyordu. Öyleyse ne diye annesi evden ayrılıyordu? O, okuldayken de çalışabilirdi.

Buzdolabından büyük bir salatalık turşusu kavanozu aldı, odaya döndü ve televizyonu açtı. Ama test imgesinden başka birşey yoktu işte. Annesinin yatağına yattı ve bir salatalık yedi. Bu arada kavanozdan sızan suyla yorganı ıslandı. Hardal tohumlarını topladı ve kavanoza attı, yorgan kendiliğinden kururdu.

Giyin, diye bir sesi kafasında ya da yanıbaşında duydu. İrkildi. Kimdi bu «giyin» diyen? Hem ne diye? Zaten kimse yoksa niçin giyinsindi? O gelinceye kadar pijaması üstünde kalabilirdi. Hiçkimse olmadığına göre giyinmenin anlamsız olduğunu o görmeliydi. Sonra, ne giyecekti, efendim? Hiçbir şey koymamıştı ki anası oraya. Peki, peki, öyleyse canının istediğini giyecekti, yağmur yüzünden, soğuk yüzünden. Bir daha üstünü değiştirmeyecekti, kesinlikle.

Kapıda biri vardı. Daha demincek ayak sesleri duymuştu. Şimdi çıt yoktu. Oda kapısında biri vardı ve onun hareket

edip etmediğine kulak kabartıyordu. O acaba evde miydi. Evde acaba yalnız mıydı. Acaba daha uyuyor muydu ve hiçbirşeyin farkına varmaz mıydı? Neyin farkına varmaz mıydı? Ateş bastı ve turşu kavanozunu mutfağa taşımaya cesaret edemiyordu.

Annesine telefon edebilirdi. Tabii, telefon edebilirdi. Soracaktı: Birşey mi oldu? Ve o diyecekti ki: Hayır henüz değil. Ve o diyecekti ki Ama ne olabilir ki Tanrı aşkına?

Sonra: Bana güçlük çıkarma! Ve: Öğlene döneceğim.

Birden koridorda biri konuştu. Birden fazla ses ayrımsadı. Birbirleriyle konuşuyor, gülüyorlardı, adımların uzaklaşışını duydu.

Sandalyeyi kapalı pencerenin yanına çekti ve aşağıya, caddeye baktı. Otomobil tekerleklerinin altından sıçrayan suyun cızırtısını duydu sanki, herşey aşağıda çok uzakta olduğu halde.

Sen nerden çıktın, dedi, ansızın pelüş tavşanını kucağında oturmuş görünce. Onu sımsıkı bedenine bastırdı. Benim canım Lolo'cuğum, nerelerde saklandın? Onun yatağında, tabii, nerde olacak? Ben de seni hep arayıp durdum. Hem de nasıl aradım. Hem aradım, hem çağırdım, hem aradım. Tavşanı dişleriyle tutup, dört ayak üzerinde odasına sürüdü. Pusula, görüş alanında bulunmuyordu. Diyor ki artık okumayı biliyormuşum. Hiç de istemiyorum okumayı. Bana ne yazdığını bilmek istemiyorum ki. İster o olsun, ister ötekiler.

Sert, yankılanan bir ses geldi radyatörden. Ürperdi ve sonunda ne olacak diye bekledi. Ne zaman olsa kendilerini göstermek zorundaydılar. Ne istedikleri de ergeç ortaya çıkacaktı. Birbirlerine neden işaret verip duruyorlardı? Ya da ne diye ona anlamadığı bu işaretleri veriyorlardı? Neyse ki tabancası yanındaydı.

Uzun süre hiçbir şey olmadı. Dirseklerini tavşanın üstüne dayayıp yavaşça doğruldu ve öteki eliyle otomobillerden birine uzandı. Kendi sesinden ürktü, bir motor gibi mırıldamaya başlayınca, ama vazgeçmedi ve otomobili kolunun ve tavşanın çevresinde dolaştırdı. Bunu birkaç kez yapınca ikin-

ci bir arabaya el attı ve birinci otomobille çarpıştırdı, ve iki oto çarpışınca son derece yüksek bir ses çıktı.

Bir kere daha, dedi, dirseğiyle karnını ezdiği tavşana. Bu kez çarpışma öyle büyüktü ki ikinci araba masanın altına fırladı. O anda telefon çaldı. Kulakları tırmalanıyor sandı, elleriyle kulaklarını kapadı. Zil ısrarla çalıyordu. Biri onun yalnız olup olmadığını anlamak istiyordu herhalde. Eğer yalnızsa onu almaya gelirlerdi. O, annesini beklemek istiyordu. Kesinlikle gelecekti, bunu söylemişti, öyle de olacaktı. Hiç kimsenin ona ne kadar sık ve ne kadar uzun süre yalnız kaldığını sormasını istemiyordu. Telefon çalıyordu. Ya o ise? Ya o, onu arıyorsa? Bıraktı çalsın. Telefona gitmeyince onun fena olduğunu, hasta olduğunu sanacaktı. Ve daha erken gelecektir. Her şeyi olduğu gibi bırakıp ona gelecektir. Öyleyse bırak çalsın, kendiliğinden duruncaya kadar.

Lolo, dedi, güzel güzel otur. Birazdan geleceğim. Öbür tarafa gidip televizyon başladı mı diye bakacağım yalnızca.

Ayağa kalkarken gözleri pusulaya ilişti ve daha başını öbür yana çevirmeden, pusulada adını görmüş gibi oldu, doğru dürüst okumadan.

Televizyonla vakit çabuk geçerdi, belki de onun geldiğini bile farketmezdi. Kapıda beliriverir ve gelişini duymadığı halde ondan televizyonu kapamasını isterdi.

Geliyorum canım, diye seslendi tavşana. Birşeyler başlamış mı, bakmak istiyorum yalnızca. Onu biri çağırmış gibi, seslendi 'evet'.

Hemen, dedi, seni alacağım. Güven bana.

Salm Sokağında oturmayı isterdim. Salm Sokağı sevilmeyen bir sokaktır, J-biçiminde, ve Viyana'nın 3. bölgesinde. Sokağın aşağı doğru üçte birini oluşturan, J'nin kıvrımında birkaç tane Schönburnn sarısı ev vardır, masif yapılı, ve düz cepheli. Ama arkasında...

Geçenlerde, kapılardan biri açıktı — sıvaları onaran duvarcılar girip çıkıyorlardı — ben de avluya girdim. Camlı teraslar, ağaçlar, bir bahçe, demir işlemeli balkonlar, tek sözcükle: şehrin göbeğinde insanın ummadığı hemen her şey.

O zamandan bu yana hayalimde Salm Sokağında oturuyorum ve zamanım oldukça J'yi geçerek yolu uzatıp bir sonraki tramvay durağına gidiyorum. Köşe başında, Rasumofsky Sokağında, Musil de uzun yıllar oturmuştur, ve Agatha ile Ulrich'in bahçesi... ama o kadar derinine inmek istediğim yok ki.

Yani Salm Sokağındaki bu evde oturuyorum. Siegel Sokağının başında, mümkünse çok yukarlarda, cam teraslardan birinin arkasında, ve bahçeye yukardan bakıyorum. Bu yıl oldukça erken kar yağdı, epeyce yağdı ve kar henüz yapraklarını dökmemiş ağaçlara yapıştı kaldı. Plastik üçtekerlekli bir bisiklet gül çalıları arasında duruyor ve yandan kırmızı kırmızı parlıyor, parçalı Avusturya bayrağı gibi, beyaz-kırmızı-beyaz.

Sonra komşumuzu görüyorum, yokuşun başında kayboluyor. Köstebek kürküyle astarlanmış kalın bir elbise giymiş. Köstebek, dedi, ısmarlama işle sağlanan etkinin en küçük ortak paydasıdır. Onun bir de köpeği olacaktı. Komşunun nasıl bir köpeği olsun isterdin diye soruyorum oğluma; aslında ge-

reksiz bu, çünkü biliyorum ki Saint Bernard, diyecek. Saint Bernard diyor oğlum. Peki merdivenlerden nasıl çıkacak, böyle bir evin asansörü yok ki.. Ama ev büyük, diyor oğlum, böyle bir köpek öyküde işime yaramaz, öyleyse bırak gitsin, köye, dağlara, St. Gotthard'a, bilmem nereye. Belki de ünlü bir soyağacı vardır da özel ırk çizgisini yeniden üretmek amacıyla kuytu bir ağıla gider.

Sık sık rastlardım komşumuza. Taşındığımız zaman kapımızı çalıp da bir kahve içmeye buyurmaz mısınız diye soran tek apartman sakini oydu. Aman ne güzel, demiştim, uğramışken siz buyrun, çünkü kahve şu anda masada.

Yaşlı, bir hayli yaşlı, ama oldukça güçlü kuvvetli. Sakal bağıyla yatıyor sanırım.

Çoktandır bu evde mi oturuyorsunuz? Sorum kasıtlı, çünkü sözü ergeç Musil'e getirmek istiyorum. Başıyla, evet diyor. Sekiz yıl kadar bir arayla... Anlıyorum, diyorum. Sürgünde nerdeydiniz? Üç hafta boyunca, diyor ve ellerini uzatıyor — Tanrı'ya şükür artık farkedilmiyor — Panama Kanalı'nda kürek salladım. Sonra ilk kahvem oldu. Panama'da mı? Sonra da bir tane de New York'da. Gülüyor, o anda bana, bir zamanlar sık sık tavla oynadığım ve şakalarıyla hiç aklımdan çıkmayan o eski baleti ve bir *Pratercafè* sahibini hatırlatıyor.

Umarım, diyor geceleri eve döndüğümde sizi rahatsız etmem, bazı geceler eve geç gelirim de. Ah, diyorum, abartıyorsunuz ve keyifli keyifli parmağındaki yüzükle oynuyor. Tabii evini merak etmeye başladım bile, tamam, diyorum, gelecek sefer de ben sizin yana geçerim. En iyisi Salıları, diyor, Salıları bütün gün evdeyim.

En iyisi oğluma komşumuzdan hemen söz etmemek. O komşumuzun kendisiyle futbol oynayabilecek yaşta bir insan olmasını isterdi.

Salm Sokağı'nda olsam *Cafè Zartl*'a daha yakın olurdum tabiî. Bazan orda kahvaltı eder *Weltwoche, Faz* ve mahalli gazetelere göz atarım ama, *Spiegel*'e abone değiller. Orda kimi görsem beğenirsiniz? Komşumuzu (öykü gereği, şart

bu). Bir dakika, diyerek eliyle ağzını kapatıp neler neler anlatmıyor ki...

Geçenlerde yine milli kütüphanedeymiş — saygın bir yapı, etkileyici, şüphesiz bakım giderleri de bir hayli yüksektir — ve Avusturya Posta Bankasının 1979 mali borç raporunu görünce bir göz atmış, küçük bir broşür. Bütçe açığını bir yana bırak, yalnız dış borçlanmalar bile korkunçmuş, korkunç. İflâs etti bu ülke diye fısıldıyor komşum kulağıma, bu nedenle, biliyorsunuz işte, tank sevkiyatı hiç olmazsa engellenebilirdi, ama Yakın Doğu'daki binlerce silâh... O anda hemen taksi şoförünü hatırlıyorum, dün karlı caddelerde milim milim ilerleyen arabasında bana sormuştu, kim bu protestocular?

Komşumuzun bıyık uçlarında hâlâ kar taneleri var, yavaş yavaş yağmur damlalarına dönüşen. Sizi dünya haberleriyle başbaşa bırakmadan soruyor, ne diyorsunuz bu işe? Ve komşu, parmağıyla, arkasında kar tarafını gösteriyor. Avrupa yavaş yavaş donacak, ama ne yazar, bütün orta menzilli silâhların birinci dereceden hedefiyiz, dev güçlerin küçük ülkeleri taktığı mı var?

Evini ne olursa olsun görmek istiyordum, benimkine bakışık, öteki yönde, belki güneşi daha az görür, buna karşılık yazın daha serindir. O bir yığın kitaptan haberim varmış gibi!

Dikkat, diyor komşum, ayağınıza birşey düşmesin. Ve becerikli bir el atışla, o birçok kitap kulesinden birisini, gerekli olanı çıkarıyor, bir şark bilgini gibi. Sanır mısınız ki sığınağıma bir daha bir marangoz sokarım? Yer var yeterince, yalnız bilmek gerek, ve önümsıra yürüyor, kemer bilçimi düzenlenmiş geçitlerden, bunlar tavan lambasında bir Fransız parkı gibi görünüyor.

Geliniz, diyor komşu ve bir deri sandalyenin üstündekileri alıyor, sonra bana konyaklı kahve sunuyor, ve gözleri ışıl-ışıl. Ne içer Budapeşte'de yaşlı hanımlar, şu rahle ısıtanlar, günün yarısını bir bardak şarabın başında geçirenler, ama konyağa gelince, onu içerler işte.

Özel ilgi alanım, yer isimleri araştırmasıdır, diyor kom-

şu, çeşit çeşit haritalar yayıyor — kendi çizmiş, söylemeye gerek yok — dizlerinin üstüne. Yer isimleri araştırması, tarihin bellibaşlı kaynaklarından biridir; benim işim kolay, çok dil öğrendim. Hâlâ dilbilgisi yetersizliği yüzünden yarım yamalak yapılanlara bakıyorum da, iş İncil'de başlıyor, sürüp gidiyor, sonu yok... Şu anda da adam bana ilk gençlik yıllarımdan tanıdığım, uzun yıllar Filistin'de — İsrail'den önceleri — bulunmuş, artık hayatta olmayan Troçkist bir doktoru andırıyordu tıpatıp — bu doktor, yaşlılığında, İncil'in tarih kaynağı olarak kullanılışına karşı yırtıcı bir eleştiri kaleme almıştı.

Ama, diyor, komşu, yan bilimler olmadan yalnız başına yer adları araştırması da, ormanda bir yerceğiz gibi yalnızdır. Aslına bakarsan yan bilimlere her şey girer, edebiyat bile. İşte o sırada fırsat beklediğim sözü açığa vurdum. Acaba şu çalı-çırpı kaşlı, yeşil gözlü adamı hatırlıyor muydu. Neden yeşil gözlüymüş? Öyle olmalı bence. Hı, diye soruyor komşu, sigaraların birini söndürmeden ötekini yakan mı? Kendisi Virgina marka içiyor. Bazan burası tütsü odası gibi kokar, diyor kikirdiyerek, ama bekâr olarak evde benim sözüm geçer, hattâ canım isterse kül tablalarını dökmem bile. Hiç evlenmediniz mi? Aman, bırakalım bunları, diyor komşu. İki başarısız deneme, biri Ermeni'ydi, öteki Tatar. İşte çifte boşanmış dul olarak hayatımın tadını çıkarıp duruyorum. Buna tokuşturuyoruz kadehlerimizi, ve kısa bir süre canciğer oluyoruz, çünkü nasılsa öyküyü yalnızca iki hanımın birinden dinlemek isterdim.

Yavaş yavaş oğluma komşuyu tanıtmak gerekecek artık. Oğlumu da komşuya. Hı, diyor komşu, yani şu büyük okul çantalı küçük. Satranç oynamayı biliyor mu bari? Duraksıyorum. Zahmet olmazsa... Yetenekli midir? Omuz silkiyorum. Eğer yetenekliyse, öğretirim ona. Yoksa domino oynarız.

Yeteneklimiymiş, ne demek yetenekli? Önemli olan, insana nasıl öğretildiğidir. Asla, diye soluyor komşu, nasıl öğretildiğini görüyorum, üstelik yetenekli mi değil mi, ben karar veririm. Şu anda da eski öğretmenimi görüyorum karşımda, bütün yıl boyunca Çin Folkloru yapmıştı, her zaman

öylesine ilgili ve yardımseverdi ki, en sonunda öfkelenip kendini kaybetti, o anda birşeyler olacak, kalbi duracak diye korkmuştuk.

Ama komşu yine sakinleşiyor. Annelerin sözüne hiç inanmam diyor, uzun atkısını düzeltiyor.

Saygılar, hanımefendi, diyor, ben karıştırdığım kitabı tekrar yerine koyarken. Sonra elimi öpüyor ve soruyor, hâlâ tango yapılıyor mu? Şaşkın, melodiyi dinlerken, o benimle birlikte dev adımlarla upuzun koridorda hareket ediyor, ve hayal-meyal bir anı, bana çok, çok yıllar önce Wrodaw'da bir kahvede bir ihtiyarla tango yaptığımı anımsatıyor.

Bana yiyecek birşey vermeyecek misin hâlâ? diye soruyor oğlum, büyük okul-çantalı küçük. Sonra da birinin benimle kızak kaymaya gelmesini istiyorum, diyor.

Kızak kaymayı, bütün kış yapabilirsin diyorum, ama bugün sana, en sonunda şu Salm Sokağını göstereceğim.

Çağrıya uyarak geldim. Zorlanmadan, yalnızca benim için öngörülen aracı rolüne boyun eğerek. Aracı olmak ne demektir? Bakış yönünü değiştirmek ve saatbaşı sınır geçmek mi? Görmek ve yine görmek mi? Yakıştırmak mı? Gitmek, bakmak ve sözlerin bize ulaşmasına izin vermek mi? Bir yandan öte yana sıçrarken donup havada asılı kalışı anlatılan kedi gibi?

İşte yine önceki günkü gibi o kör adam, domuzlarıyla, şehrin başka bir semtinde. Bu kez kendi kendine konuşuyor ve değneğini kaldırıma hızlıca çarpıyor.

Yalınayak çocuğun bir gözü morarmış, ve garson onu döner kapıya getirmek isterken, o, en yakın masanın altına kaçıyor oradan elini uzatıyor.

Bir an için özgürlük anıtı Ay'ın hizasında görünüyor, sonra köprüye yaklaşıyoruz ve her ikisi de arkamızda kalıyor. Nehirden serinlik geliyor ve ben ödünç aldığım ceket için minnet borçluyum. Transilvanya'yı konuşuyoruz.

İç avludaki, salon duman kokuyor. Bu ülkede pek çok yetenekli insan var, diyor berber. Kendisi burada doğmamış olsa tanınırdı, diyor, saç kurutma makinasının altında oturan kadın. Berber, profesör hanımın ona dünyanın her yerinden gönderdiği kartpostalları elden ele dolaştırıyor. En üstte çekmecede onun nikâh tanıklığı fotoğrafı var. Lenin hayatta olsa yüz yaşında olacaktı. Erken oluşan dazlaklığı bir atasözü olmuş.

Sarışın kadın çok fazla içti. İşaretler yapıyor ve evli kadınların başlarının üzerinden göz kırpıyor. Dikkati buna çekilen teşrifat şefi birşeyler söylüyor kendisine, kadın ağlamaya

başlıyor Mendilini bulamadığı için burnunu eliyle siliyor ve ellerini de pelüş koltuğun kenarlarına. Çıplak ayaklarında yüksek mantar ökçeli sandallar var.

İşte yine kısa işaret parmaklı (ki bu yumuşakbaşlılığın işaretiymiş) terleyen el kolumda, omuzumda. Bu ulusun binlerce yıl Avrupa'da kendine yer aramak için zamanı, olmuş, bulmak için de. Taşımak, yağma etmek, bu olacak tabii, ama ortaya birşeyler çıkarmak, bu öteki şeyler gibi, yani içlerinden iki kişiden fazlası biraraya geldi mi, güçlükler başlıyormuş. Bunun nerden kaynaklandığı biliniyormuş, komşu ülkede azınlık olmak, sorun devam ediyormuş.

Taksiyi süren kadın, kendisiyle ülkenin dilinde konuştuğumu görünce, kaç yıl önce göç ettiğimi sordu. Yok öyle birşey, dedim, sorusuyla benim ülke dilini iyi kullandığımı belirtmek istemiş yalnızca.

Az sözle de çok şey ifade edilebilir diyor bıyıklı bir ağız, Lenin'inki gibi, erken dökülmeye başlamış saçları ve kemerli burnuyla tipik bir çehre. Ve bu filmlerde gözle görünür olmaktan çok duyumsanabilene uygun bir şey var. Rengi özellikle iyi tutturulmuş belli bir sentetik maddenin kullanılışı, gerekli hammaddelerin yokluğu, gözle görülür bir biçimlemeyle gizlenmiş. Baygın renklerden anlayan hiç yok.

Yarış alanında anlaşamayan dört dilsiz. İşaretler, yanakların içe çekilmesi sesli dudak hareketleri onların anlaşma sistemleri. Söyleyecek birşeyleri olduğu zaman nasıl da birbirlerinin elbiselerinin koluna dokunuyorlar. Ağaçlar, vagon fabrikasının isi altından kendini gösteren iki günlük bir yeşile bürünmüş.

Yerler, eğilip bakılınca ne olduğu anlaşılan biletlerle kaplı. Anlayamamak. Ülke dilinde okuyorum. Bir sözcüğün bir anlamı var. Ayrım, satırları aşıyor. Okumak ve anlayabilmek. Karanlık yanlar olduğunu bilmek ve bunu saf dışı edememek. Saf dışı etmek ama iletememek. Ülke dilinin henüz yitirmediği estetik kategorilerdeki o arsızca direnme. İnsanın ağzının sulandığı yerde «güzel» sözünü söyleyebilmek.

Ülkenizin edebiyatı için canı cehenneme diyorsam bunun suçlusu siz olacaksınız.

Bu şiirin güzelliğini algılayabilmelisiniz, diyor bundan alınan kimse. Dilimizi konuşuyorsunuz, burda keyfiniz yerinde. İhtiyacınız olan her şeye sahipsiniz, bizi tanıyorsunuz. Ama siz, bizi hiçbir zaman anlayamayacaksınız. Biz öteki küçük milletlerden farklıyız. Eğer isterseniz, başarırsınız. Sizde bu isteği uyandırmak için elimizden geleni yaptık.

Hergün havlumu banyo kapısının anahtar deliğinin üstüne asıyorum, bu delikten koridoru görebilirim, sandalyeyi de lavabonun yanına koyuyorum. Akşam döndüğümde herşey belli bir düzenin gerektirdiği yerde duruyor. Yalnız çiçekler solmuş oluyor.

Bir süredir şehirde kâğıt mendil de satılıyor. Gözlüğümü artık keten mendille silmek zorunda değilim. Büyük mağazanın vitrinindeki mankenlerin göğüs uçları öyle sivri ki üstündeki örgü bluzun ilmekleri geriliyor ve bedenin beyaz gözenekli yüzeyi görülüyor.

Burada yaşayan bir şairle öylesine birleşebilirim ki, kısa bir süre onun bakışından yararlanmayı başarabilirim. İlgi öyle bir yöne kayıyor ki, bu bana uzaktan bildik geliyor, ama alışılmış değil. Bir çeşit ölümsüz değerler. Fransız şiirinin yüce dili, geçmişe karşı bozulmamış bir ilgi, ama yine de bu dilin duyusallığını kabul edebildiğim pek az, belki de tek şairi. Ama onu iletmek mi? Etkileyicilik, diyor. Çağdaş olsun olmasın, sorun değil. Sonra da: Skandal eksik olmamalı. Benim dilimde konuşuyoruz. Beni yer yer anlamadığını farkediyorum, soruları çıkış noktasına döndürüyor beni. Bizim dilin konuşulduğu ülkelerin yeni edebiyatları hakkındaki yargısı handiyse küçük düşürücü. Andığım isimleri tanımıyor. Benim nerdeyse duymadığım adları sıralıyor. Onun neyi amaçladığını gerçekten bildiğimden kuşkuluyum. Şehir manzaraları biçiminde anlaşıyoruz.

Ağ. Ama kıpırdayabiliyorum. Ağzımı açar açmaz onun nasıl titreştiğini görüyorum. Belki de her şeye karşın bu ülkede doğmuş olmak ve şair ya da yazar olmak gerekirmiş. Her satırın bir sürü kahvehaneye girme şansı var.

Edebiyat da bir alışkanlık. Bir baskıda 10.000 adet yayınlanan şiir kitapları. Danışmanın ve yayımcıların adları

da veriliyor. Dilbilimsel ve filolojik alanda üzerinde bu kadar çok çalışılmış ikinci bir dil yoktur. Düşünsenize topu topu en çok onbeş milyon nüfus...

Bu ulusta pekçok gizli yetenek var, başkasının kuyruğuna takılmakla ilgili daha çok. Sizin dilinizle konuşurken, diyor sevimli memur, hiçbir zaman söylemek istediğim şeyi gerçekten söylemiyorum. Söyleyebileceğim şeyi söylüyorum, sözcükler yani, sizin anlayacağınız, dağarcığımda bulunanlar, onun dışında kekeleyip dururum. Görüş eksenini itmenin bir olanağı. İşitmek istemeyen oturduğu dalı kesmek zorundadır. Yaptığımız ne varsa, tümü bu onbeş milyon insan içindir.

Bir mantonun peşinden yapılan açıklamalar. Bir kumaşı, kökeni bakımından incelemek yeteneği. Sınırları aşan bir çift pabuç ve bunların içine saklanmak.

Kendi anlatım kalıplarından yorulmak. Yabancı ülkenin lisanıyla zorlanıp adetâ yara olan dil. Yardıma çağrılan ve dil gibi yanlış anlaşılan eller. Ağaç ve dalları simgesinden yine yararlanma. Her durum için hazır bulundurulan cümleler, kutudan alınan şekerler gibi. Az araçla sağlanan başarı. Hatırın canı cehenneme. Bunu kalbimle, şunu ellerimle yaparım, ne istiyorsunuz?

Şairler, eleştirmenler ve yayıncılar için özel bölmesi olan, kuruluş döneminden kalma kahve. Saat sekizde, kahvede kahvaltı etmiş olan, o başka ülkelerin pasaportunu taşıyan aynı göçmenler, kötü havada soylu müşterilerin bir bölümü Markiz'de otururlar. Bir garson kız iki çingene çocuğunu caddeye sürüklüyor.

Başkan nerde yaşanırdı, diye konuşuyoruz. Güneyde tabii. Yaşça bizden büyük şair, devlet ödülünü alınca parayı aramızda bölüştürdü, biz yedi kişiydik, diyor arkadaş olduğum genç şair. Tek satır yazmadan geçirdiği yıldan sonra şimdi bir yöntem bulmuş. Yaptığı şeyi pek çokları, züppelikten delilik saymıyorlarmış. Bunun iyi olduğu belki bir kez daha ortaya çıkarmış.

Bu iyi, bu kötü. Bu çok iyi, bu çok kötü. Hiç olmazsa bu tür bir basite indirgemede bu ülke dili farklı değil. Çok işime yarıyor bu. Artık şunu da biliyorum, bir zamanlar umudu yi-

tiren «beyaz gömlekliler» varmış. Bugün bunu bilenler de beyaz gömlek giyiyor. Bu kadar bol çeşit yabancı sigaranın satıldığını görmek beni şaşırtıyor.

Çevirmek istediğim bir romanın yazarı, ne demek istediğini biliyorum, diyor. Sizlerin dil ve edebiyat anlayışıyla uğraştım. Sanırmısın ki kavramlar beni de her gün yaralamıyor? Ama onlarsız olamıyor. Sürekli baskı altında anlamlarını daha çok koruyorlar. Benim olanaklarım bu dile bağlı. Onun gölgelerini aşamam. Camus hakkındaki denememi okumalıydın. Camus mu? diyorum, ve yıllarca geriye gidiyorum, kafamın içinde.

Alman dilinde yazılmış eserlerden bana salık verdiklerinizin tümünü okudum diyor yayınevindeki hanım. Birkaçının çevirisini yaptırmak istiyoruz. Bunun savaşımını veriyorum. Bilirsiniz ki bu iş kolay değildir. Sözkonusu örneklerin bir ilişkisi olmalı. Kulağıma gelen her dedikodudan hoşlanıyorum. Çevremi tanımada yardımı oluyor.

Çok değişmişti, ama masama gelince hemen tanıdım onu. Arada beş yıllık bir süre ve bir tam sakal var. Küskün de olsa yumuşamış görünüyor. Başkentte bir kadro bulması yıllar sürmüş. Artık ders vermiyormuş. Oturuyoruz ve kahve içiyoruz. İlk kadehten sonra ise sanki ilk sohbeti arkamızda bırakmış gibiyiz. Yalnızca yazarlıkla geçinmek olanaksızmış buralarda. Ben birkaç isim sayıyorum. Bunlar başka bir kuşakmış, tanınmış isimler. Ama bizde de daha kolay değildir, diyorum. Aslında tanınmış, ama sonra tekrar unutulmuş bir şairin, birkaç yüz sayfalık yapıtını acaba okumuş muyum? Bu konuda kimsenin iyi dediğini duymadım, bu yüzden de okumak zahmetine girmekten çekiniyorum. Onların hepsi ahmakmış, rahatlık arıyorlarmış, üç mısralık şiir gibi. Benim için de derli-topluluk önemlidir, deyip dikkatini çekmeyi deniyorum. Şuna ya da buna karşı sık sık ortaya çıkan hayranlık, kuşkuyu ortadan kaldırıyor. Değişim yine de kendini duyuruyor. Söz dönüp dolaşıp yine kavramlara geliyor. Ben orta yaşlı bir şairin adını anıyorum. Gün geçtikçe anlaşılması güçleşse de iyidir onun şiirleri.

Bu edebiyattan nefret etmeye başlayacağım, diyorum et-

kilenen kişiye sonra yazı makinasının başına oturuyorum. Ülke dilinden kendi dilime çevirdiklerimi temize çekmeliyim. Bu iş çağrılı olmanın bedeli. Kahve yanıbaşımda, konyak da. Bu kadar çok sayfa tutacağını hiç sanmazdım. Bir yoğunluk sorunu, tabiî bunun içinde kâğıtların özelliği de var.

Bir yığın tuhaflıklar! Bunların makinayla yazılmış olmaları, savunabilirliklerine akıl erdirmeye yetmiyor. Zorunluluk olmadan, yalnızca gerek duyduğum için... Ne dereceye kadar anlamış olduğumu bilmiyorum.

Uyuyor, doğru, diyor aracıların ve aracılığın danışmanı olan adam. Düzeltilmesi olası ufak-tefek yanlışlıklar bir yana, olup biteni yeniden, yeniden okuyorum. Ne olmuş ki, Allahın belâsı! Sözcükler yanyana diziliyor ve gene daha önce verilen anlamı veriyor.

Her vuruşta güvensizliğim büyüyor, yine de grafik düzenlemenin insanın gönlünü kandıran bir yanı var. Değiştirme olanakları yok değil, ama artık iş uzadı, tadında bırakmak gerek. Neden bu tür yanlışlar yaptığıma gelince...

İpek kâğıt, altında bir ayrılığın tiz tonları, üstünde istek. Tarakla çalınan ve dudakları kabartan o melodiler.

Ürkütülmüş duyular. Kış serinliğine çalan sonbahar geceleri, güneşten ısınmış asfalttan tarla tümseğine zamanında sıçrayamamış tavşanlar. Ve bir köpeğin ağzında henüz bağırabildikleri çaresiz tavşan çığlığını patlatmaya vakit bulamadan tekerlerin altında yamyassı çiğneniverenler.

Beden ısısına göre yine de soğuk olan caddenin üzerinde iç organların yandan görünüşü. Tekerin altında patlamış bir karaciğer parçası. Bacakların biçimi bir sıçrama ânında gibi, sonra bir tutam beyaz, yumuşak karın tüyü, uçları güzel, dibi kanlı, ama yine bütün parlaklığını dışa vurup parmaklarda dokunma özlemi uyandırıyor ve ben duyarlı, dikkatli, pıhtılaşmış kana değil postun yumuşaklığına dikiyorum gözlerimi.

Dünyayı, dokunarak, tutarak öğrenmek, böyle tutulmak. Dile ihanet. Duygular önde mi gidiyor? Yoksa sözler artık o kıpırdatılamayacakları ilk yere çoktan yerleşmişler mi? Her uyarılmayı sözlere vurma zorunda olmak, duyuların bu denli sınırlandırılması!

İsterim ki düpedüz gırtlağımdan konuşabileyim, çağıldayan, susunca bir levhayla bastırılan kan fışkırmasının çağıldama sesleriyle.

Benim, senin, bizim, hepimizin tenselliği, kuruyup konuşma durumuna gelmiş yaşantı. Gel, bir bağlacın iki ucu gibi iç içe olalım. Yani aynı kazağı birlikte giymiş olalım. Kan akıtıyorum, şah damarını yırtıp yüreğine değin iniyorum, orada yatıp kalıyorum, ağırlaştıkça ağırlaşıyorum.

Aşka öylesine açılmalı ki dudaklar kendi dişlerinin baskısı altında kanasın. İşte yine abartılmış bir tasarım. Ayrılındı, bitti, artık olmayan bir şimdinin tasarımı. Bütün eksikelerime inanırken, bana zaman zaman geleceğinden, korktuğum sessiz şimdiyle beslenmiş bu düşten başka birşey kalmıyor. Duyguların tutarlılığı karşılığı verilmiş görevlerin bürokrasisine ne zaman ulaşacak? Benimle ilgili düşünceyi seviyor musun? Benim şu durumumu mu yoksa başka durumumu mu?

Yaşlılıktan hiç korkmamışımdır. Ama yine de, benimle ilgili düşün içine kapanıp genç kalmak istiyorum, peri misali, aşınmayan bir görünüşte değişken bir karakter. İzlanda yosunu benekli bir ağacın çatlamış kabuğunu yarıp geçen halkalar. Altında çıplak, düzgün odun. Ağaç yaşlı, ama çıplak odun açık renk ve parlak. Bu yapı biçimini kendi gövdesine basmak duyarlılığın aşamaları bununla ölçülebilir. İçeri kıvrım, dışarı kıvrım, katlar. Belli sözlerin ucuz inceliği, her çeşit kendinden geçişe değin elinizin altında. Hem de nasıl. Kaçınma, bilinmedik coşkunun bir aracı olabilir.

Yağmurla ıslanmış havada dikkatimi çeken şeyler bunlar işte. İçinden su akan çatı oluğunun gürültüsü. Göl yatağında bir öykü. Karşı koymaya aldırmadan su içinde yürüyen bir kadın. Karşı koymayı kabullenmeyişin düşlenebilen her biçimi, nasıl da önemli benim için... biliyorum, biliyorum, akıcı olmamdan hoşlanıyorsun, ben de akardım, senin buna yetecek kadar geniş olduğunu bilsem nasıl da akardım, hem de nasıl...

Uyanmaktan korktuğum kadar hiçbir şeyden korkmam. Benimkinden değil seninkinden. Ve senin sevdiğin resmi senin içinde korumak için bir büyücü olmaya razı olurdum.

Çıplak parmak uçlarıyla tebeşirli bir yazı tahtasına çarpmak. Tozun bu çeşidi bir kurdun sesini bile pürüzlendirir. Kendimi bütünüyle harcamak öyle güç geliyor ki, tohum da taş zemine düşmekten korkuyorsa aynı şeyleri duyuyor olmalı.

Ensemi kavrayan eli seviyorum, omurgama yolu haber

veren devinimlerle adımlarımı yönlendiren eli. Teslim olmayı değil, kendini bırakmayı gerektiren bir kemik dili.

Düşüncelerim, seni ve beni bir deniz kıyısına yatırıyor. Nil yeşili yosun, küçük parçalarla omuzların derisini kaşıyor. Balaban kuşları için bu çizgi fazla seyrek, akşam rüzgarı fazla. Bir dişbudak ağacı, bir tuz gölü gibi suya doğru uzanıyor.

Eşsiz olabilecek denli istemedim hiç. Dev ve cüce gibi olmanın her türü beni güldüren resimler biçiminde peşim-sıra gelir. Cildim inceldi ve gülüşüm içimde uyumla yükselen bir gayzer! Şadırvan üstüne şadırvan, ayrıntılı duyguların fıskiyesi! Korunaksızım, kabuğum yok, en küçük hava kıpırtısının dalgacıklandırdığı bir su birikintisi gibi. Ve bütün taşlaşmaların koruyuculuğuna karşın bir dağ olmak istemiyorum. Belki de o yüzden suyun —biçimi yok. Buna karşılık devinim içinde. Kıvrılarak, yavaş yavaş akarsuya dönüşen bir su akıntısı, ama bir Omphalos'u çevrelemeyip düpedüz engin bir denize doğru ilerleyen.

Eşsiz olabilecek denli istemedim hiç ve o dönüşüm anında biz, akıntının direncini bile artık duymayan iki yunus.

Bilgilerimin tavus yelpazesini açmak kadar heveslendiğim bir şey olmadı, sanki sana her sözcüğü, her satranç hamlesini, yeni açmış her cümle tomurcuğunu her sabah postayla gönderebilirmişim gibi. Sana bütün dil bilgilerini armağan etmek istiyorum ve dikkatini, Ural ve Altay dağları arasında bulunmuş cümle bağlantılarının güzelliğine çekmek istiyorum. Kafam, ucuna heceler eklenebilen, açık ve kapalı sesli sözcüklerle dopdolu. Al oyna onlarla, onları senin için aklımda tutmuşum sanki.

Rüzgârla birlikte buz gibi hüzünler geliyor, bulut biçiminde ve üstüme çökme gözdağıyla. Kar yerine şüphe yağıyor, beyaz ve yıldız biçimli, bense kendime soruyorum, yüzün yakında olsa bunlar dudaklarında erir miydi acaba?

Arasıra aşkımızı kendimizden korumak zorundayız, bütün bu gecikmeler onun soluğunu kesebilir. Bu arada ben öyle küçüldüm ki, kendi güçsüzlüğüme düşüp senin de varlığını uzaklaştırmanla büzülüp kaldım.

Gene de öyle günler var ki, uçabilirim, yer altından da olsa. Gizli maden damarlarından toprak altında saklı mağaralardan geçip, seni bulabileceğimi düşlediğim o yere ulaşmak için. Tenimin kendi kayganlığında yansıdığı, duygularının, yer ışınlarıyla aynı doğrultuda ilerlediği günler. Böyle günlerde seni oruçlu bir Pazar sonrası yemeği gibi, büyümek için kendine yer arayan bir çocuk gibi, güzel dalınçlara uzanan afyonlu bir tütün gibi arıyorum ve ancak böylelikle ulaşır gibi oluyorum varlığına.

Yollar yavaş yavaş kuruyor, ırmaklar hâlâ sel suları taşıyor ve mevsimin bütün yasalarına inat dağlarda karlar parlıyor. Yolumu yitirmek istiyorum ormanda. Gittikçe derinlere dalıp iyice yolumu şaşırmalıyım. İçi bal kokan ve yılanlardan korktuğum bir ayı inine gelmek istiyorum, tıpkı bir zamanlar cücelerin bir engerek yılanını, dağ çileği çalılarına bağlayışlarını anlatan çocuk kitabını okurken korktuğum gibi.

Ormanda beyaz benekli kırmızı mantarlar olmalı, sonra zararsız mantarlar, kuluçkaya yatmış bir yaban horozu, tutunca lekeleri küçük yosunda ateş parçaları gibi parlayan bir semender. Bir adam-otuna rastlar rastlamaz fındık çalıları arkasında en yumuşak oyuğun yerini arardım. Belki de yorgunluktan ve bitkinlikten bu oyuğa uzanırım, gözlerimi gökyüzüne dikerim, yıldızları okuyamasam da. Sen tam vaktinde gelince, büyürüm küçülürüm, ta ki yeryüzü hapur-hupur beni yutuncaya dek. Talihim varsa gelecek yıl bir yaban gülü olurum. Aman o gün gelip de bana sakın yeni görünüşümde beni tanıyamadığını söyleme!

Sonra beni kurutup iki sayfa arasına koyarsan ve ben de senin anılarının abajuruna işlenirsem, o zaman düş gücünü işletip düşlemeyi deneyebilirsin, bu değişimin bana ne mene acıya mâlolduğunu. Senin yokluğunun beni ne büyük bir özveriye zorladığını, sonunda benliğimden vazgeçip maddenin öteki haline geçtiğimi. Sen düşüncelerinin ışığını yakınca, ben bir bitki gölgesi olarak bir kez daha duvara yansıyacağım, bir uyarı bu, en incesinden.

İşte yine beni sevgiye, o inanılmaz şeye, zamanla, süreklilikle başa çıkamayan şeye inandıran sözler söylüyorum.

Hecelerin geçerliliğiyle oynanan ve yakınlığın önemli olduğu bir oyun bu. Kimi zaman öyle bir duygu var ki içimde, fiillerin aşırı uyarmasından şiir kusacak gibiyim, oysa uzun kucaklaşmalardan sonra bizi uykuya daldıran o sakin bitkinlik gelmiyor.

Son zamanlarda geceleri düşsüz uyuyorum, gündüzler öyle renkli ki. Bilincimden gizlenmek zorunda kalan hiçbir şey yok, geçit engelleri açık, gövden isteklerimin buyruğunda.

Ama yine de, korkumun ayrılık şehvetiyle beslendiği, bana, aşk dediğim şeyin içinde boğulduğu bütün o çaresizliği anlatmak için geceler boyu düşlenen birleşmenin kamp ateşinde ellerini oğuşturduğun korkusundan kurtulamıyorum. Artık, edebiyat sözünü ağzıma niçin almak istemediğimi ve «her zaman» sözcüğün bende niçin bir başkaldırma duygusu uyandırdığını biliyorum. Kendi kendime yalnızca şunu soruyorum, acaba tahminlerimin doğru çıktığını görmeye ömrüm yetecek mi? Olabilecek olanı en iyi şekilde tahmin edebilmek için ikinci bir görüş gücüne gerek yok.

Aramızda nice ülkelerin bulunması, tenimiz solmadan, dallarımız kopmadan her ikimizin de köklerinin bir besin kaynağına rahat salınabildiği hiçbir orta ülkenin bize kapılarını açmaması değil bütün sorun.

Sözlerimiz birbirine yaklaştığında, uyakları az uyumla tınlayan koskoca dillerin aramıza girmesi değil tüm sorun.

Kimi parçalarımızla ilgili isteklerini yerine getiremediğimiz, sevilmeyen gölgeleri bizi zaman zaman birbirimizden ayıran balonlar oluşturan insanların aramızda bulunması değil bütün sorun. Ve bizim kendimizi silebilmemiz, bir an sonra artık birbirimize benzemeyecek olmamızın daha büyük bir tehlike anlamına gelmesi de değil bütün sorun. Yalan değil, ama değişim sözkonusu. Başlayan soğukluktan, ilk ve henüz yarım bir dönmeden sonraki yetim kalıştan korkmak. «Sonrası»nı düşünmenin bir çeşit ayrılış demek olduğunu bilmek.

Duygulardaki kötü gizlenmiş tüm rahatlıklar, kişiyle ve onun özellikleriyle alışkanlığa dayalı uzlaşma da var işin içinde. Mutlaklık, gerçekleştirilmesi öngörülen bir durumdan çok konuşmanın bir süsüdür.

İşte böylece koflaşıyorum, ısısını koruyamayan soğumuş bir fırından çıkan kurabiye gibi. Ateşin yalnız alevlenmesi gerekmez, beslenmesi de gerekir. Bir ibrik yağ ilk alevi sağlar, ancak yerin altından çıkarılan kömürdür sıcaklığı sürdürecek olan. Benzetmenin fazla uzatılmışı öteki aşırı uca dönüşür. Ve ben, senin yanaklarına deniz yıldızları yapıştırmak için yeraltı suları simgeseli'ne sığınıyorum. Seninle birlikte olabilmek için durınadan daha güçlü uyarılar gerekiyor. Kılıç balığı olup etini kesmeliyim ki kan sarhoşluğu içinde senden tat alayım. Beni böylesi altüst eden senden. Yaranın azmasına izin veremem henüz, çünkü acı, dikkati yoğunlaştırır.

Sonra birden başka kanatlar hışırdıyor ve hava, anılar fırtınası öncesiyle titriyor. Bu fırtına, sana ve bana, dizleri zilli, cömert masal anası Frau Holle gibi, sarhoşluğun pamuklarını kabarttığı bir yatak gösteriyor. Şaşkın ve sessiz ortak yürek atışlarımıza kulak verirken kandamarlarımız birbirine bağlanıyor. İşte böyle, önce birbirimizi tadıyor, sonra zengin bir ziyafet sofrasına oturuyoruz, muhteşem bir tesbihin herbir inci tanesini tek tek çeker gibi. O an zaman diye birşey kalmıyor bir ara, mekân ise katlar halinde, tenin her parçacığı, bildiğimiz gözenekler, bir örgü oluşturup içinden bizi bu zamandan yeni bir zamana geçiriyor. Oraya ulaştığımızda, yeni mekânı dudaklarımızla ve ellerimizle kutsuyoruz.

Suskun uzun bir süreden sonra sesler bize ne tatlı geliyor! Yeniden dünyaya gelmişçesine coşuyor ve dilin ancak isteksizce izin verdiği niteleme sıfatlarıyla konuşuyoruz. Bu çeşit kendinden geçişlere, dil ancak bazı durumlarda, rastlantıyla gerekliliğini doğa yasası gibi birleştiği zaman katlanabilir. Ama sonunda alçılır. Son kalıntıları bile ziyan edecek olursak yazık bize, onun döküntüleri bile binlerce kişinin ağzına lâyıktır. Bırak, bütün ön heceleri kaldıralım, her üstünlük derecesine eğilelim, her şeyden önce de ünlemleri kaçırmamaya dikkat edelim, onları yitirmek bizi en güzel çığlıklardan yoksun kılar.

Zaman bizi birbirimizden ayırdıkça görüntüler işte böyle değişip duruyor, ruh halleri de öyle. Acı, üzerimde kasap bı-

çağı gibi işliyor, sözlerle karşı konamaz ona. Sevinç ise, hem ürkek hem geriye dönük; anı, o gelecekten daha kesin.

Akşamları gizlice günleri sayarken ve bugünden başlayarak bir hafta içinde karşıma çıkman için ayaklarının saatte kaç kilometre yol alması gerektiğini hesaplarken, ister istemez onlara Hermes kanatları takıyorum ve uçaklara karşı olan antipatim yitiyor. Günün birinde, diyorum kendi kendime, geleceksin kuşkusuz. Kendi isteğinle yola çıkmasan bile tutulmamış bütün o aşk sözleri seni benim kıyıma çekecektir. Yalnızlık beni bu türlü beklentilere zorluyor artık, ilişkilerin berraklığı konusunda ise hayli karamsarım.

Hiç olmazsa bazı eksiklikleri göze almadan hiçbir şeyi sonuna dek düşünmeye kalkmamalı. Söz konusu olabilecek bütün kesinliklerin uyumu kötüdür ve birkaç kullanımda bile sıkar. Ben, ışık ve gölgenin gerektiği gibi düştüğü bir yere bağlı bir bitki gibi sana yönelik yaşıyorum ve çiçeğe ilişkin bir özelliğimi bekliyorum. Bekleyişim güçlü, bir çekim alanı o, masaldaki gibi önce bir çift demir papuç giymek gerekmez, nereye dönüp baksan seni buraya çekecek.

Tüm sözlerimin tükendiği an geliyor. En şiirsi cümle bile örtmüyor eksikliği. Senin yakınlığın olmadan, kışı ben bile artık atlatamam. Derim soyuluyor ve tüm oyalanmalarım son buluyor. İnsanın bu duruma düşmesi gerekiyor demek. Gel, «gereksinmen varsa bana, burdayım!» demek için değil, «sana gereksinmem var» demek için.

Göle bakan bir teras.

Burası bir yer değil, bir hastalıktır, diyordu şube şefi, daha doğrusu saray danışmanı. İki gün sonra ölmüştü, başgarsonun kollarında, oturma odalarının önündeki tahta balkonda, konuk bahçesinden birkaç basamak yukarı çıktıktan sonra.

Göl: lekeli, çizgili, buruşuk, çırpıntılı, dümdüz, rüzgârdan düzgünlüğü bozulmuş, fırtınayla kabartma biçimi bir şeye dönüştürülmüş. Oldukça derin, yamacın dik indiği öte yanda, hayır çok daha uzakta en derin yer, dikey olarak kilise kulesi yüksekliği kadar. Yükselen duvarların, birçok yerdeki, her türlü orta boy bitki örtüsünden yoksun, kaya duvarların, zamanı geldiğinde yarıkları canlı renklerde çiçeklenen çatlak kalkerli toprakların yüksekliğiyle kıyaslandığında hiç de derin değil. Ama başka yerlerde de orman, başta çam, aynı zamanda da karışık orman, kayın, akağaç, tek tük karaçam olan yerlerde daha yumuşak yükselir, sonbaharda çok uzaklardan tanınabilir. Ve dik inen kıyı, yaban mersini çalıları, sendel, yosun ve eğrelti otlarıyla, yolların altında gelişen ağaç kökleriyle kaplıdır.

Dağ havası, önü kapanmamış göl kıyısı, şifalı kaynaklar, çam yaprakları üzerinden gelen ve soluk borularını temizleyen tuzlu su, buranın özelliğidir; ve güzel günlerde, kaba kum ya da çim üstünde güneşlenmek, uzaktaki buzulu, fazla ışıktan kırpılmış gözlerinizle yakalayarak. Bunlar, insanları buraya çekiyor, çoğunu da buraya bağlıyor. Ya yeniden gelmek? On-onbeş, yirmi yıl sonra, mümkünse aynı oda, bir

perde değişikliği, çatladığı için yenisi konan bir lavabo ayrımsanır, yorumlanır, değişikliğe ne gerek vardır ki?

Terasta oturmalar, kahvaltı etmeler, öğle yemeği yemeler, ikindi kahvaltıları, akşam yemekleri. Her ısı iniş çıkışını, bulutların değişikliğini kendi bedeninde yaşamak, alışılmış gazeteden yoksun kalmamak; su motoru, birilerini, örneğin bakıcıları, çocukları, arabaları, bacaklarını açarak sağlam yer arayan köpekleriyle birlikte göl kıyısındaki çayırlara getirmek için köprüden kalktığında, kendiliğinden bakmak.

Bir yer değil, bir hastalık, takvim uyarınca en güzel zamanda başlayan yağmur gibi süreğen, onun gibi günler, hattâ haftalar süren ve sayısız çağrışımlara neden olan bir şey. Tanrım, başka bir yerde, güneş gökyüzünden ısıtıyordur, arabaya oturmak, yola çıkmak, kötülüğün kökünü yakalamak, ama söküp atmak mı? Nedeni, başka yerlerin hava raporlarını inceleyip oralarda da havanın güneşli olduğunu, soğuğu alışılmış olanla değiştirmek yerine eşsizliği buraya değgin bir şeyle değiştirdiğini söylemek için. Terasta oturmak, yağmurda bile, yağmurluk omuzlarda, rüzgârdan korunarak, gazete okumak, ta ayaklarından başlayıp buz kesmek, dünyayı masasına çağırmak. Yurt içi haberler, çoktan herşeyi biliyor olmak, tavşanın nasıl koştuğunu bilmek, dünyanın en ücra köşelerini bilmek, bağlanmak ya da bağlanmamak, sonra oturup sonuçlar çıkarmak, tabii sonuçlar çıkarılabilirse, ama burada, terasta en azından haberim olsun demek, yeryüzünün dört bir yanı aynı derecede yakın, ama bu yer, teras— o her şeyden son derece uzak olan yer.

Burada yaşamış olmak, insanın bakış açısını değiştiriyor, her an yine çekip gidebilmek tadına varamadan her geçen gün birçok yıl yaşamış olmak. İşte o zaman dışarıyla içerinin ilişkisi değişiyor, bir gerilim yaratıyor, olağan bir ziyareti bile bir oyun havasına sokuyor. Sanki her şey aynı kalmış gibi, sanki değişimlerin nedeni iz bırakmadan değilse bile yabancılaşmadan doğmuş gibi. Haçlı dua sütunu hâlâ aynı yerde duruyor ve yeni yapılar arasında bir hangar, biraz daha yıpranmış da olsa, yerinde duruyor.

Pek fazla bir şeyi değiştirmiyor bu, en azından her şey

buna bağlı değil, bakış açısının değişimidir söz konusu olan, bakmanın çok yönlülüğü, bir içten, bir dıştan, yalnızca zaman içinde ertelenmişlik. Bir zamanlar şimdi. Esirgeme, bütünüyle bırakıldı.

Burada yaşayanların yüzlerini tanımak. Onları görünce yeniden tanımak, yeniden tanımak. Öyküleri görüp anımsamak, ayrıntıları gerektirir. Orda, pabuçların olmadığı bir gün, derede, bir kez pabucunu yitirmiş olmak. Tutarlılığa karşı kendini savunmak, boşlukları kasıtlı olarak doldurmak istememek ve aynı zamanda bilmek istemeye de karşı koymamak. Berberde geçmişten söz edilirkenki kasıtsız kurmaca. Bunu bilmiyor muydunuz? Hiç duymamış mıydınız? Dinlememeye niyet etmişken kulak kabartmak, gözle görülür bilmecelerin çözümüne karşı sabırsızlığı gizlemeyi bile beceremek. Bir yaşam öyküsünü öbürünün ardından rahatça dosyalamak. Bundan sonra böyleydi, şimdiyse yine başka. Geçişlere zaman ayrılmasa da olur, çünkü onlar olmadan da anlaşılır. Sonuçlar bilinir, şunda ve bunda nasıl olabileceği düşünülebilir. İçerisiyle dışarısı arasındaki o ince ayrım nerde kaldı öyleyse, temas yok edilemez, izler adımlara dönüşür, adımlar ilerleyenlere.

Hava, dönüp dolaşıp o hava, «bu yılki gibi hiç olmamıştı!» demek; yine de genellikle böyle olduğunu ve yağmurda da oturulan teras olmadığı zaman her şeye karşın başka türlü olduğunu anımsayabilmek. Daha önceleri teras olmadığı için, olmasına o zamanda vardı ya, ama yalnızca her yıl gelenler içindi, arada bir gelip gidenler içinse orada oturur oturmaz dünya dışarda kalıyordu. Ancak telefon bazan onları terastan alakoyuyordu; terasta telefon yoktu, şimdi de yok.

Ölene ya da parasız kalana dek gelirler. Bu yer görüntüleriyle erir gider, manzaraya bağlılık sürer. İnsan şunu veya bunu sorar ve burada hiç yaşamamıştır, sonuçları bilmez, «daha öncesi» hep başka yerde geçmiştir. Göle bakıp geçmişi düşünür. Ama «geçmiş» buraya aitse?

Bağlar her gün daha da sağlamlaşıyor. Burada yaşamış olanlar niçin yeniden geliyorlar? Yine geliyorlar mı? İnsanlar birbirini gözünden tanıyor ve yine burada karşılaşmış ol-

maktan, handiyse utanıyorlar, gerçekten, niye başka bir yerde değil de burda?

Uydurmalar böylece başlıyor, sessizce, terasın üstünde ve altında, orda burda, ihtiyar da hasır şapkası ve mahalli giysisiyle, seksenini aşmış, hep yollarda, artık köpekle dolaşmasa da. Bütün bunları yakalamak yazmak gerek aslında — *the world in a mutshell* — çehrelere adlar vermek, başkalarına, kendisine birşeyler yaptırmak, terastakileri, terasın dışındakilerle ilişki içine sokmak, yanılmaları kabullenmek, manzarayı bile esirgememek, zamana hükmetmek, onunla birlikte sıçramalar yapmak, onun farklı katlarını resimler gibi üst üste koymak ve farklılıkları dile getirmek, onları sözlerle yakalamak, tutmak, seslendirmek, ortaya çıkan gerilimlerden bir makinanın parçaları gibi yararlanmak, kıvılcımları, kıvılcımı çaktırmak, kendi haline bırakmamak.

Artık burada yaşamak istememek. Kurmak, not almak, betimlemek, yazmak, yazarak girip çıkmak, içerisiyle dışarısı arasında ilişkiler kurmak, bu yerle teras, burayla orası ya da başka bir yer arasında ilişkiler. Figürleri meydana getirmek ve hareket ettirmek. Uydurmaları kabullenmek, onları belli etmek. Nesnelerin ayrıntılarına dalmak, bitkilere varıncaya dek ilişkileri belli etmek, birlikte, içiçe, karşı karşıya oluşu kendi kendine konuşmak — bunları dile dönüştürmek.

BARBARA FRİSCHMUTH'UN DÜNYASI

Çağdaş Avusturya edebiyatının kalburüstü yazarlarından Barbara Frischmuth, Türk edebiyat dünyası için nitelikli bir yabancı yazar olmanın ötesinde bir anlam taşımaktadır: Türkoloji öğrenimi yapmış, öğrencilik yıllarında burslu olarak Erzurum Üniversitesinde derslere, seminerlere katılmış, şehri ve halkı tanımış, Bektaşilik üzerine hazırlamak istediği doktora tezi için kaynak çalışmaları yapmıştır. Frischmuth'un daha sonra başlayan yazarlık hayatında Türkiye'nin önemli bir yeri olduğu kesindir, hattâ diyebilirim ki Türkiye yaşantısı, onun yaratıcılığının can damarıdır. Çünkü Frischmuth yabancı bir ülkenin filolojisini öğrenim dalı olarak seçtiğinde bu işi mekanik bir yabancı dil öğrenimi biçiminde sürdürmemiş, çok boyutlu bir yaşantı olarak algılamış ve bu süreç üzerinde soyutlamalara girişmiş, daha sonra da onu imajlara dönüştürmenin yollarını aramıştır. Romanları ve öyküleri bunun güzel örneklerini sergiler. Konusunu doğrudan doğruya Türkiye yaşantısından alan eserleri «*Das Verschwinden des Schattens in der Sonne*» *(Gölgenin Güneşte Yitişi / 1973)* romanı ile «*Übertritte*» (Geçişler), «*Arabeske*» (Arabesk) başlıklı öykülerinin yanısıra, ilk bakışta bu alanın dışında izlenimi bırakan başka sanat ürünlerinde bir yabancı dili ve kültürü tanımayı öğrenim düzeyinden çıkarıp bir hayat deneyimi, bir bilgelik katına yüceltmenin anlatımıdır. Çünkü Frischmuth, dillerin birbirinden farklı yapı ve ses özelliklerini, gerçekliğin çok çeşitli algılanma biçimlerinin varlığı ile bağıntılı, hattâ bu gerçeğin belirtisi olarak yorumlamıştır. Yani Batılı anlamda «tolerans» kavramının motifi Frischmuth'un yaratıcılığında, ana dili Almanca olan bir kimsenin

bambaşka bir dil ailesinden bir yabancı dili, Türkçe'yi öğrenme çabalarından kaynaklanır. Yazar, Ankara'ya davetli olduğu 1985 Kasımında kendisiyle sohbetlerim sırasında, yaratıcılığı açısından Türkiye yaşantısının niteliğini nasıl değerlendirdiği sorusunu şöyle cevaplamıştı:

Türkiye yaşantısının yazarlığıma etkisi olmuştur. Hem de iki çeşit etkiden söz edebilirim: Birincisi Türkçe öğrenmemin yazarlığıma katkısıdır. Almanca'dan çok farklı gramer ve ses yapısı olan bir dili öğrenmeye çalışmam, farklı bir anlatım mantığının varlığını algılamam demekti. Bu benim için önemli bir deneyimdi, sanırım ana dilime karşı özel bir duyarlılık sağlamama yaradı. İkincisi ise, Türkiye'deki yaşayışı, Türk ve Müslüman kültürünü gözlemleyişimin etkileridir. Herşeyden önce Türkiye'de bulunmam gençlik yıllarıma rastladı, yani peşin yargılarım yoktu; bütün istediğim, benim için çok değişik, çekici gelen bir yaşama biçimini tanımak, ona uyum sağlamaktı. Bu yaşantıyı deneyim olarak hayatımda ve yazarlığımda şöyle değerlendirmek istedim : Bizim hayat tarzımız, bizim değerlerimiz, insanlık için tek doğru, tek olası, tek geçerli, yani mutlak değil. Başka türlü de düşünmek, duymak, inanmak ve yaşamak mümkün. Herhalde böyle bir sonuca varışım da benim kendi değerlerimize, kendi hayatımıza karşı uzak açıdan bakışımı sağladı, yani ıslah edici bir etkisi oldu. Sonra bir de şu var: Türkiye'de islam kültürünün izleri son derece ilgimi çekti. İslâmiyet çok önemli, kendi içinde bir bütün diyebileceğim, başlıbaşına bir kültür dünyasıydı.»

Şimdi Frischmuth'un Türkiye izlenimlerini ve Türk kültürüyle olan düşünsel alışverişini sanat katına aktardığı ilk büyük eserine, «Gölge'nin Güneşte Kayboluşu» başlıklı romanına bir göz atalım. Henüz dilimize çevrilmemiş olan bu roman, 1973 yılında yayınlanmıştır. Romanın ana figürü, yazarın kendisi gibi Türkiye'de bulunan bir orientalistik öğrencisi, genç bir Avusturyalı bayandır. Eser, birinci kişi anlatı biçiminde yazılmıştır. «Bu şehir, uzun süre rüyalarıma girecek bir şehir!» Roman böylece başlıyor. Beyazıt Camii, Beyoğlu, Üsküdar, Yedikule, Ankara Caddesi, Galata, Sokullu Mehmet Paşa Camii, Taksim Meydanı, Bostancı v.b. özel isim-

lerden anlaşılıyor ki «bu şehir» İstanbul'dur. Yazarın İstanbul adını geçirmeyişi romanına Türkiye çapında bir evrensellik kazandırmak isteğiyle açıklanabilir.

Roman kahramanı, Sevim ve Turgut adında iki gençle aynı evde kalmaktadır. Sevim bir ilkokul öğretmenidir, Turgut da Edebiyat Fakültesi öğrencisi. Romanın öteki figürleri, Aksu adında genç bir doktor, Engin Bey adında bir öğretim üyesi, onun eşi (eserde hep «Tatar kadın» adıyla anılır), Ayten (Sevim'in arkadaşı) ve Erseyer adında bir şairdir.

Eserde iki anlatı katmanı var : Biri şimdiki zamanı ve gerçekliği işler, ikincisi Tekke kültüründen derlenmiş bilgi ve mısralardan örülüdür ve ruh dünyasını yansıtır. Katmanlar arası geçişler bazan çağrışıma dayalıdır ve organik bir doku oluştururken bazan gelişigüzel yerleştirilmiş pasajlar halinde dikkati çekmektedir.

Barbara Frischmuth'un bu eseri hem seyahat izlenimlerini hem de okunarak, araştırılarak elde edilmiş bilgileri bir araya getirerek yaratılmış. Yazar, kitabının sonuna bir not ekleme gereğini duymuş: «Bu kitap için bir dizi kaynaktan yararlandım —zaten aksi halde onu yazamazdım— yanlış anlaşılmaları önlemek için en önemlilerinin adlarını veriyorum: *Helmut Ritter: Das Meer der Seele; Enver Behnan Şapolyo: Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi; M. Tevfik Oytan: Bektaşiliğin İçyüzü; Abdulbaki Gölpınarlı: Alevi-Bektaşî Nefesleri; Abdulbaki Gölpınarlı : Vilâyet-Nâme Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektâş-ı Veli; Malik Aksel: Türklerde Dinî Resimler.*»

Roman dokusunu konuya ilişkin bilgi dağarcığıyla beslemek, bu amaçla da kaynak araştırmalarına girişmek, yani bilgi hazırlığı yapmak modern yazarların çoğunun tarzıdır. Dünyaca ünlü «*Der Zauberberg*» romanını yazmadan önce Thomas Mann'ın tıp kitaplarıyla haşırneşir olduğunu bütün edebiyatçılar bilir.

Barbara Frischmuth'un romanı İstanbul'un günlük hayatından yakalanmış tablolar dizisi üzerine kurulmuş bir yapıdır. Bu tablolar bizler için çok alışılagelmiş, bu yüzden de

edebiyat katına yüceltilme değeri üzerinde durulmayan ayrıntılardan oluşuyor. Türk okuyucusu için roman ilginç bir yabancılaştırma etkisi taşıyor. İşte daha ilk sayfada karşımıza çıkan iki küçük tablo

> «Uyandım, o şehirdeydim ve dışardan bağırarak bir eskici geçiyordu. Ya da yoğurtçu ve Sevim yalınayak kapıya koşuyor, yoğurtçunun omuzlarındaki askıya bağlı tepsilerden birinden kendi tabağına biraz koyduruyor.» (s. 7)
>
> «Günler hep aynı başlıyordu. Zeytin ve beyaz peynir yiyorduk ve gün boyu uzak durduğumuz güneşte oturuyorduk. Yıllardan beri en sıcak yaz başlangıcıydı, ya da henüz benzerini yaşamadığım için bana öyle geliyordu. Su kıttı ve bütün gün kovalarda leğenlerde biriktiriliyordu. Yolunu şaşırıp Boğaz'dan şehre gelen en ufak esinti, tozu dumana katıyor ve nemli tenlerde yapışıp kalıyordu.» (s. 7)

Oturduğu evde de sürekli konuk muamelesi gören Avusturyalı öğrenci, kendisiyle bu kadar yakından ilgilenilmesini, bütün davranışlarının, hattâ yiyip içmesinin bile bir çocuk gibi kontrol altında tutuluşunu yer yer dile getirir:

> «Sevim'in benimle ilgilenişi, itiraz kabul etmiyordu. Ne zaman kalkacağımı, ne yiyeceğimi, hangi elbiseyi giyeceğimi hep o belirliyordu. Akşamları da dışarda yemeye başlamıştım. Eve gelince, o elinde bir tabak yaprak dolması ya da börekle karşıma dikilir ve bunları yemem için ısrar ederdi. Yemezsem tabağı mutfağa bırakır ve benimle konuşmazdı. Ta ki ben kalkıp mutfaktan tabağı alıncaya kadar.» (s. 13)

Öğrenimi gereği Türk kültürüne açık bir genç kız olan roman kahramanı, Türkiye'de yabancı sayılmamak, yadırganmamak için bilinçli bir şekilde uyumlu davranmaya çalışır :

> «Uyum sağlamayı, içinde bulunduğum çeşitli ilişkiler sisteminin işleyişini kavramış ve benimsemiş gibi

yaşamayı deniyordum. Elden geldiğince az hata yapmaya çalışıyordum, oysa yine de orda burda hata yapacağımı biliyordum. Başından beri bunu planlamış değildim, ama durumumun gerektirdiği şartlar bunu beraberinde getiriyordu. Bana karşı çok tipik davranılıyordu. Ben de gereğini yapıyordum. Biri beni övdü mü buna lâyık olmadığımı ifade edecek bir kalıpla karşılık veriyordum, vapurda kendime bir simit almışsam ve bir hamile kadına rastlamışsam tatmak ister mi diye soruyordum. Filtresiz sigarayı üstündeki amblemi yakmamak için doğru uçtan içmeye dikkat ediyordum, oysa bunu başkalarından görmemiş, bir yerde okumuştum. Sonra, birinden ayrılmak istediğimde 'Müsaadenizle' diyordum. Günlük hayatı belirleyen kurallara dikkat etmeyi deniyordum. Bunlar benim için, öğrenmeye hazır olduğum bir çeşit lisan olmuştu ve onları kullanmasını öğrendiğim ölçüde uygulamak beni sevindiriyordu.» (s. 15)

İstanbul'a, buradaki hayata ısınmış, ama ayrıntıları ve onun için farklı olan özellikleri algılayacak kadar mesafeli bir yabancıdır. Hoşlandığı köşeler, yerler bellidir. Örneğin Süleymaniye'nin önünden geçerken camiye uğramadan edemez. Oranın sessiz serinliğinde yere oturup bir sütuna dayanarak uyukladığı bir gün, yanında çömelmiş elleri kınalı iki kadın kendisine çay ikram ederler:

«Aramızda öylesine geniş bir anlaşma doğdu ki, bu türlü aza indirgenmiş bir ifade imkânı içinde fazlası düşünülemez. Baş işaretiyle beni bir bardak çay daha içmeye davet ederken birbirlerinin dikkatini gözlerimin rengine ve elbiseme çekiyorlardı.» (s. 14)

Sonunda onlardan ayrılıp camiden dışarı çıkınca eteğinde bir şeyin bacağına değdiğini farkeder:

«Eğildim ve gördüm ki eteğime bir şey iğnelemişlerdi. Bir çengelli iğneye tutturulmuş mavi bir boncuktu bu, nazara karşı bir çeşit koruyucu. Geri dönüp

teşekkür etmek istedim, ama başımı çevirip baktığımda bir turist grubunun Süleymaniye avlusuna girmekte olduğunu gördüm.» (s. 15)

Roman kahramanı, Aksu adında bir genç doktorla tanışır, ona âşık olur. Bu ilişkinin doğuşundaki motif, yine ilginç bir saptamadır:

> «Aksu'yla tanışmadan önce onu bir kez daha görmüştüm. Üsküdar'da at arabalarının beklediği duraktaydı, bir arabanın önünde durmuş, atın başını da kolları arasına almıştı. Dikkatimi çekti, çünkü bu şehirde bir kimsenin bir at okşadığını görmemiştim.» (s. 26)

Aksu'nun evine sık sık girip çıkan, arkadaşlığı ilerleten Avusturya'lı öğrenci, onunla sohbetlerinde Anadolu'da hekimlik mesleğinin güçlüklerini, kadın hastaların yarattığı sorunları öğrenir. Doktor, kadın hastayı muayene etmeden, gözünden anlayarak teşhis koyabilirse ustadır (s. 27). Aksu'nun cömertliği de bu Avrupalı için ilginçtir:

> «Kimi zaman cebimde para bulurdum, olsa olsa Aksu'nun işiydi bu. İlkinde parayı ona geri vermeyi denedim, ama sonra anladım ki benim kızgınlığım gibi Aksu'nun endişesi de gülünçtü: Bir şeye ihtiyacım olursa kendisinden gizleyeceğimden korkuyordu.» (s. 46)

Birara hastalandığında, bakımını üstlenmek için arkadaşları aralarında yarış ederler. Aksu'nun çalıştığı hastanede özel bir ilgi görür, bütün bu sevecenlik onu bazı hesaplaşmalara götürür:

> «Belki günün birinde Aksu beni ziyarete gelecekti ve ben onun, yakında döneceğim o başka ülkede nasıl yabancılık çekeceğini gözümün önüne getirmeye çalıştım da utandım, çünkü biliyordum ki o benim burda gördüğüm kabulün olsa olsa yarısını görürdü. Bü-

tün bunların bir gün benim için artık gerçek olmayabileceğini düşündükçe dayanamıyordum». (s. 113)

Öğretmen Ayten'in evine Sevim'le birlikte gittiğinde öngörmediği bir şeyle karşılaşır: İçki! Ayten öğretmenin yemek odası ve o günkü içki sefasını şöyle anlatıyor:

«Yemek odasında, portatif alçak bir taburenin üstüne yerleştirilmiş, büyük, işlemeli bir bakır sini ve minderler. Önceden sofrayı kurmuş olan Ayten, ekmek, peynir, zeytin ve çeşitli hamur işleri taşırken Sevim'le ben yere oturduk.

İçer misin?

Kapıda durup arkasında bir şey tutan Ayten'e baktım. Ne dediğini anlamamıştım, Sevim de pencereden dışarı bakıyordu. Ayten arkasından bir votka şişesi çıkardı ve ben kahkahayla gülmekten kendimi alamadım. Şişeyi sofraya koydu ve hazırlanmış çay bardaklarını götürüp başka bardaklar ve ikiye bölünmüş limonlarla döndü. Sevim içki sundu ve kadehleri tokuşturduk. İlk yudumdan sonra derin nefes almak zorunda kaldım, çoktandır votka içmemiştim. Bol zeytin yemelisin, o zaman bir şey yapmaz; ve bana sırayla zeytin uzattılar, sanki kendim alamazmışım gibi. Ye ye, yoksa kaldıramazsın.

Votka harareti yüzümüze vurmuştu ve ben üst dudağımda nasıl ter damlacıkları oluştuğunu hissediyordum, ama Ayten pencerenin açılmasına karşı koyuyordu. Duyarlar bizi. İçersek duyacaklar bizi, sonra pencereyi kapamayı akıl edemeyiz. Kucaklaştık ve bu ziyafetten dolayı birbirimizi kutladık. Ben dedim ki, bizde topluluk içinde içki içmek âdettir. Onlar bunu yıllardan beri sık sık değilse de arasıra yaptıklarını, üstelik kendilerinin dışa dönük ve de yeterince yetişkin kişiler olduklarını söylediler. Ne var ki temkinli olmak zorundaymışlar, kimsenin bundan haberi olmamalıymış.» (s. 37)

Bu tablo Türkiye'de kadının toplum baskısından sıyrılma yolunu buluşu ya da arayışı izlenimini uyandırırsa da Barbara Frischmuth, roman dokusunda sık sık başvurduğu kültür tarihi katmanını devreye sokarak, başka bir bakış açısı getiriyor.

> «Bektaşilik konusunda bildiğim şey azdı. Gizli yapılan törenlerine kadınların da katıldığı, içki içtikleri, resim yasağını aştıkları.» (s. 39)

Barbara Frischmut, eserinde ikinci anlatı katmanını oluşturan kültür tarihine ilişkin açıklamaları roman kahramanının şu tutumuyla temellendiriyor:

> «Şimdinin anahtarını geçmişte bulacağımı sanıyordum ve yabancılığımı bu yolla aşmak istemiştim, anlamama yardımcı olacak kökenler arıyordum.» (s. 88)

Sahaflardaki kitapçı, roman kahramanının Bektaşi edebiyatına karşı beslediği sempatiyi alevlendirir:

> «Yine geçmişle ilgilenmeye başladılar, dedi sahaf. Derviş edebiyatı ve resimleri bizim için minyatür resimlerden ve Divan edebiyatından daha güçlü bir gelenek demektir.» (s. 12)

Oysa romanın öteki figürlerinden genç öğretmen Sevim bu ilgiyi anlamsız bulur

> «Amacın nedir bunda? Anlıyorum, Bektaşilerle Alevilerin şiirlerinden hoşlanıyorsun ve bu yolla bugünkü dilimiz hakkında bir şeyler öğrenebilirsin, ama bütün o Veli'ler, Habibullah'lar, Hacı'lar, Pir'ler, melekler, şeytan ve cinler, neye yarar?» (s. 74)

Yazarın cevabı, roman kahramanının şu sözlerindedir

> «Hiçbir şeye, dedim, ama onlar da bütünün bir parçası.» (s. 74)

İlgi duyduğu ve üzerinde çalıştığı bu konu üzerinde roman kahramanına yardımcı olan iki figür var: Engin Bey ve karısı. Özellikle karısı her vesileyle ilginç efsaneler anlatıyor, halka mâlolmuş bilgiler veriyor. Engin Bey daha mesafeli, bilgisini dirhem dirhem veriyor. Aralarında «Mürşit/mürit» ilişkisini andırır bir durum yarattığından söz ediliyor (s. 72). Uğraştığı konuya, üzerinde çalıştığı alana kendini bütün benliğiyle kaptırmış bir edebiyat öğrencisi var karşımızda. Günlük hayatında en akla gelmedik vesile onun için bir çağrışım niteliğindedir. Örneğin Aksu'yla rakı içerken, bardağına kaç parça buz istediği sorulduğunda şöyle der:

> «Üç. Üç, Allah Muhammed ve Ali'dir.
> Ya da dört. Dört, Ali Fatma, Hasan ve Hüseyin'dir.
> Beş. Beş, Muhammed, Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'dir. Ya da altı. Altı, Allah, Muhammed Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'dir.
> Ya da bal peteği veya derviştir.
> Ama Allah, hilâlli lâle ve Ademle Havva altmışaltıdır. Kur'an'sa altıbinaltıyüzaltmışaltı mısradır.
> Muhammed, Ali'ye yedi özellik vermiştir. Yedi büyük vardır; pir, rehber, mürşit, iki mesahip ve iki eş.
> Güneş sekiz safhada yaratılmıştır.
> Dokuz da aynı şekilde kutsaldır.
> Oniki, oniki imam demektir. (s. 30)

Roman kahramanının arkadaşları arasında bir de şair var: Ersever. Onunla sohbetlerinde de birçok şeyler öğreniyor. Bir gün kendisine gösterdiği kuş biçiminde bir hat örneği dolayısıyla kuşun Türk kültüründeki yeri konusunda şunları anlatıyor:

> «En çok kuşları resmetmişlerdir. Bu resimler cami içlerine kadar girmiştir. Bazan insan başlı ya da çiçek gözlüdürler. Kuşların da bir mezhebi olduğunu söylerler, Süleyman Peygamberin kurduğu bir mezhep. Yılda bir dervişler, tekkelerinde kuşlarla birarada toplanır, bir hafta boyunca yer içer sohbet ederlermiş.

Kuşları seviyorlar, onlar ruhun ifadesi sayılıyor. Huma kuşunun gölgesini elleyen padişah olurdu. Kuşların hacısı leylektir. Mekke'den gelir ve bazan başında kavuğu vardır. Kırlangıç sesini Ali'den almışmış, Hacı Bektaş Veli ise güvercin kılığında Anadolu'ya gelmişmiş. Horoz, aslanı ve şimşeği uzaklaştırır, bülbül ise Tanrı ile birleşmenin yolunu arar.» (s. 34)

Türkçedeki sadeleşme hareketi de roman kahramanını ilgilendirmektedir. Arapça, Farsça kelimelerini bellemekte güçlük çektiğini, ama Türkçe'deki sözcük tüketme ve üretme sürecine ayak uydurmanın da kolay olmadığını birkaç yerde anlatır:

«Şimdi dile mâlolmuş yabancı köklü sözcükler yerine, türetmeyle elde edilen, ama henüz bir anlamhâlesi kazanmamış ve hatta Turgut'tan ve Sevim'den daha çabuk ve hatasız kullandığım halde bende kısır etkisi bırakan yeni sözcükler kullanılıyor. Her gün yeniden ortaya çıkan bu sözcüklerin kullanma alanı ve değeri konusunda hiçbir zaman duyarlı olamayacağımı anlıyordum.

.....

Bir dilin nasıl değişmekte olduğunu seyrediyordum, ama ona ayak uydurmaya kalkmak başarısızlıktan başka bir şey sağlamıyordu. Öğrendiğim şeyleri unutuyor, unuttuğum şeyleri öğreniyordum.» (s. 22)

Romanın bir başka kişisi, Edebiyat Fakültesi Türkoloji profesörlerinden Engin Bey de bu konuda şöyle diyor:

«Dilimiz öylesine değişti ki kendi yaşından daha eski bir şeyi okuyabilecek insan kalmadı sayılır. Durmadan eski şeyler için yeni kelimeler bulmak peşindeyiz, genellikle de yeni kelimeler eskisinden daha eski. Ama bunların tınlaması başka ve bu yüzden de yeni gibi bir şey ve işte sürekli bir kelime değiş-tokuşundan ibaret, değerde bir değişme yok.» (s. 25)

«Das Verschwinden des Schattens in der Sonne», 1970 Türkiye'sinin politik gerilimler ve huzursuzluk atmosferinde İstanbul'da bulunan bir Avrupalı genç kızın izlenimlerini işlemektedir. Günlük hayatın bir parçası haline gelen kanlı sahnelere o da tanık olur. Taksim Meydanına gitmek için bindiği bir dolmuş, oldukça yoğun bir trafik içinde milim milim ilerlerken, bir kavşakta durur :

> «O sırada bir adam hızla kapıyı açtı, benim yanımdaki boş yere yığıldı ve şoföre devam etmesini söyledi. Hâlâ kuyrukta sıkışıp kalmıştık. Adam elini uzatmıştı, omuzunun kanadığını farkettim. Bir bölüm henüz durmuş bir bölümü de hareket eden otomobillerin arasında onu kovalayanlar koşuyordu. Onu görür görmez kapıyı açıp onu arabadan çekip almak istediler. Bırakın beni, diye bağırıyordu adam ve olup biteni yeni farkeden şoförün koltuğuna tutunuyordu sımsıkı. Şoför, onlar adamı arabadan çekip alıncaya kadar bekledi ve sonra hemen kapıyı çekti. Şimdi yoluna devam edebilecekti. Başımı çevirdim, ama hiç kimseyi göremedim, ne adamı, ne de onu kovalayanları, sadece hemen arkamızda ilerleyen otomobiller vardı. Bu konuda hiç kimse ağzını açıp bir söz söylemedi, yalnızca yanımda oturan kadın başını iki yana sallayıp ağlamaklı bir sesle «Allah-Allah-Allaaahh, dedi.» (s. 55)

Aslında, insancıl, merhametli, yardımsever olduklarını her vesileyle gördüğü Türklerin bu olaydaki tutumları roman kahramanına çok değişik gelir. Yadırgar, sarsılır, dostlarına anlatır ve bu işlere karışmamak gereğini öğrenir. Bir gün evlerinde oturduğu öğrenci Turgut'un eve yaralı geldiğini farkeder. Kendisinden gizlenen bir şeyler döndüğünü, Turgut ve Sevim'in de olaylara karışımş olabileceklerini sezer, ama onları bırakıp başka yere taşınmaz. Kültür tarihi araştırmalarına ilgisinin sık sık ayaklanmalara, isyanlara, Şeyh Bedrettin'e kayması o günün atmosferiyle açıklanabilir. Bu konu-

larda okudukları ve duydukları onu, Türk tarihini, Osmanlı fetihlerini ters yorumlama gibi bir aşırılığa kadar götürür:

> «Macaristan'ın fethi, Viyana Kuşatması'nın anlamı konusunda uzun süre yanılmıştım; ihtişamı, gururu, zenginliğin ve iktidarın işaretlerini memleketin bünyesinde mevcut sanırdım. Başka bir açıdan bakınca, Avrupa'ya korkuyu öğreten olaylar, büyük çapta oyalama manevrası olarak görünüyordu, başka bir deyişle, âdetâ vergi daireleri ve valilerce ezilen Anadolu'ya, seferler için, kendisinden alınan bütün o paralar karşılığında övünülecek bir şey armağan etmek isteniyormuş gibi.» (s. 80)

Roman kahramanı yaşadığı ortama elinden geldiğince uymak, öğrenim dalı gereği Türk kültürünü ve Türk dilini inceliklerivle öğrenmek amacını taşıdığı için hüküm vermekten, eleştirmekten kaçındığını söyler. Öte yandan çevresindekiler onun «karışmamasını», «eleştirmemesini» istediklerini belli ederler. İlk zamanlar bazı şeyler yüzünden öfkelenir, eve döndüğünde Sevim ve Turgut'a bunları anlatınca onların hiç hoşlanmadığını, eleştirilerinden alındıklarını, hakaret saydıklarını öğrenir:

> «Şimdiye kadar, hep, karışmadığım zaman şükran duyuyorlar hissine kapıldım... Uyum sağlama kararımda o kadar ileri gitmiştim ki her şeyi olduğu gibi tanımaya ve değişebilirliğini düşünmemeye çalışıyordum.» (s. 83)

Roman kahramanının bu tutumunu, Barbara Frischmuth, eserde uyguladığı anlatımla da pekiştiriyor. Durumlar ve olaylar daha çok dışa yönelik bir «gözlemleyici» bakış açısından yansıtılıyor. Seçtiği anlatı biçimi «birinci kişi» ağzından ifadeye daha uygun düşen «içe bakış» açısı da yer yer uygulama buluyor. Örneğin kahramanın, Sevim'le Turgut'un geleceği hakkında aklından geçenleri şöyle öğreniyoruz:

> «Sevim'le Turgut'un köydeki durumlarını gayet iyi düşleyebiliyordum. Kendilerini saydıracaklardı ve

Sevim tahtanın başında durup renkli tebeşirlerle harfler yazar ya da yerküreyi çizerken Turgut bir köpek gibi öğrencilerin etrafında dolaşıp, kaçmak istediklerinde kulaklarından tutarak onları yerlerine oturtarak birarada tutacaktı. Okuldan sonra Sevim köy kadınlarını ziyaret edip onlara çocuklarını nasıl eğitmeleri gerektiğini, temizliğe daha çok dikkat etmelerini söyleyecekti; bu sırada Turgut köy kahvesinde erkeklerle tavla oynayacak ve hükümetin nasıl her işi yanlış yaptığını açıklamaya çalışacaktı.» (s. 44)

Türkiye'de geçirdiği süre içinde gördüklerinin, yaşadıklarının, edindiği tecrübelerin kendisine ne verdiği, benliğinde ne gibi değişiklikler yarattığını saptadığı anlar da yine «içe bakış» perspektifiyle yansıtılıyor:

«Hayat duygum öylesine değişmişti ki sanki çevremde olup bitenlere kendimi tümüyle verebilecek durumdayım. Önceleri uyum anlamında katlandığım, içimden iğrenç bulduğum sevgi davranışlarını artık farketmiyordum bile. Bunlara olağan karşılıklar veriyordum. Sanki benimle başkaları arasındaki sınırları zaman zaman silmek için bir olanak varmış gibi.» (s. 104)

Roman kahramanının Türkiye'de edindiği yeni bir duygu da, azla yetinme, fazla şeylere gerek duymamaktır:

«Hâlâ kendi kendime şaşıyorum, insan, gerçekten ne kadar az şeyle yetinebiliyordu. Ülkenin iç yörelerindeki bozkırları, beyaz peyniri, zeytini, ekmeği düşününce... Geri kalan her şey yalnızca gerektiğinde. Ama ne zaman ihtiyaç duyuluyordu ki? Böyle durumlarda, bir otobüs biletinin gerekliliği bile beni çaresiz kılıyordu.» (s. 114)

Roman, kahramanın Turgut'un vuruluşunu öğrenmesiyle son buluyor. Bu Avrupalı kadın, İstanbul'da kaldığı sürece

çevresinde olup biten, ama onun zaman zaman sadece gözlemlemekten ileri gidemediği, gerçekliğine inanmak istemediği bir durumun su yüzüne çıkışını yaşar. Sevim ve Turgut politik olayların içindedir ve bu yabancının yanlarında kalışını bir paravan olarak kullanmışlardır:

> «Yavaş yavaş anladım ki benim herşeyden habersiz olmam onlar için bir çeşit koruyuculuk demek oluyordu. Kimbilir kaç kişi, kimbilir kaç kez hiç farkına varmadan bana ne istedilerse sormuşlardı. Ne bir bakış, ne bir davranışla renk vermiş olabilirdim. Benim ilgilendiğim şeyler, tarih olmuş, tuhaf, ilginç konulardı, onlar da kimsede şüphe uyandırmazdı.» (s. 111)

Romanın son sayfalarına doğru kahraman, Türkiye seyahatinin bilançosunu şöyle yapıyor:

> «Öğrenimimi tamamlamak, o zamana kadar öğrendiklerimde temrin yapmak için gelmiştim. Ne elde ettim diye sorunca aklıma çok şey gelmiyor. Birçok kitap okudum, o dili konuşmayı öğrendim, mimari eserler seyrettim, şehri tanıdım ve insanlarla birarada oldum. Bazı ilişkiler kurdum, çevreme baktım, ama karşı koymadım. Eleştiri gücümü uyumdan daha az önemsedim ve sonunda başarısızlık olduğu ortaya çıkan tecrübeler edindim.
> ...Tam bilgi edinmek fırsatını kaçırdım. Gereksinmeler hakkında değil, görüntüler hakkında kafa yordum. Duygularımı daha açık dile getirmeyi öğrendim. Başkalarının hayatına karıştırılmamak için kendimi savunmadım.» (s. 113)

Türk insanı, Barbara Frischmuth'un roman dünyasının tükenmeyen kaynaklarından biridir artık. Bir başka romanında, (*«Kai ve Çeşitli Modellere Sempati»*, 1979) Avusturya'da çalışan Türkler, kendi ahlâk değerleri ve dünyalarını bir yabancı ortamda yaşatabilme savaşımı içinde dile gelir. Bu romanda yazarın Türklere yaklaşım biçimi, anlayış ve seve-

cenlik örneğidir. Avrupa'da horlanan bu insanların oralardaki uyumsuzluklarını doğrudan doğruya anlaşılamamakla açıklayan yazar, bu insanların aslında Avrupa'lıya göre çok daha sağlıklı değerlere sahip olduğunu özellikle «aile» kurumuna saygı açısından gözler önüne serer.

Roman figürlerinden Türk kızı küçük Pembe, babasının Avusturya'dan getirdiği taşbebeğini, o çok sevdiği oyuncağını, ailesinin içinde bulunduğu durum gereği babasının bir başkasına, arabalarını tamir eden ustanın çocuğuna armağan etmesini yaşından beklenmeyen bir anlayışla karşılarken, aile dayanışmasının bir temel duygu olarak Türk terbiyesinde yeri olduğunu ortaya koyar. Frischmuth, Pembe'ye duygularını şöyle anlattırıyor :

> «Benim için bu, dünyanın en güzel bebeğiydi, ama ağlamamalıydım. Babamın onu niçin benden aldığını biliyordum ya. Bütün aileye yardımı dokunacak bir şeyimizi verdik diye ağlamak ayıptır çünkü. Durmadan pencereden dışarıya bakıyordum, gözlerimi dikerek, içine yaş dolmasın diye.» (s. 177)

«*Kai und die Liebe zu den Modellen*» (1979) romanının kurgusunda kendini duyuran, olumsuz Avrupa'lının karşısında olumlu Türk imajı ile bazı öykülerde de karşılaşıyoruz. Örneğin «*Geçişler*» başlıklı öyküdeki yabancı uzmanın kadınlara ve evlilik kurumuna bakışı, öykünün Türk erkeklerinin davranış ve değerleri ile karşılaştırıldığında oldukça yoz bir nitelik gösterir.

Barbara Frischmuth'un roman ve öykülerinde tanıtıcı özellik diyebileceğimiz konu odaklarından biri de «annelik». «*Kai ve Çeşitli Modellere Sempati*» romanında kadın kahramanın, kocasına karşı tuhaf bir ilişki içinde olduğunu, onun varlığından sıkıldığını, ama onsuz da yapamadığını, kısacası birlikteliğin başka modellerinin arayışı içinde olduğunu görürüz. Aynı kadın, oğlu söz konusu olduğunda çok farklı bir tutum ve özellik gösterir. Oğlu, hayatının kesinlikle merkezidir, yön verici etkenidir. Frischmuth'un özel hayatında da

bu böyle. Anneliği biyolojik ve sosyal bir olgu olarak yaşayıp bunun bilincine varmak ve entellektüel bir kadın sıfatıyla anneliğin ruhsal çözümlemelerine girişmek, Frischmuth'un âdetâ hayatının ve yaratıcılığının bir parçası. Viyana'da evine gittiğim zaman oğlunun hayatındaki ve yazarlığındaki yeri konusunda aydınlanmam güç olmadı. O sıralar 7-8 yaşlarında bir çocuktu oğlu. Ve Frischmuth ona tam bir arkadaş gibi davranıyor, onu «adam» yerine koyduğunu her an belli ediyordu. Çocuğun gelişimini izlerken bunun ruhsal boyutlarını, işinin ustası bir sanatçı olarak incelemek, onunla duygu birliğini kurmak, kendini onun yerine koymaya çalışmak, yani dünyayı onun bakış açısından algılamayı denemek Frischmuth'a anneliğin kazandırdığı bir imkân olmuştur. Emeklediği sıralarda ona birşeyler vermek için sık sık eğilmek, çömelmek zorunda kalışı bile dünyayı bir de bu bakış açısından algılamanın sözkonusu olabileceğini, dolayısıyle edebiyata yansıtılabileceğini düşündürmüştür. Anneliğin dışında, bir de meslek hayatı olan kadının yaşadığı gerilimi, «*Mutluluk*» başlıklı öyküde dile getiren yazar, «*Bana Güvenebilirsin*» de konuyu, annesi işe gittiğinde evde yalnız başına oyalanmak zorunda kalan çocuğun ruh halini çözümleme girişimi biçiminde yeniden ele alır.

Barbara Frischmuth, çağdaş kadının «anne», «eş», «sevgili» ve «meslek sahibi» gibi çeşitli rollerini bilinçle nasıl değerlendirdiğini, kendini erkeğin iradesine teslim eden kadının görünürde sözkonusu olabilecek mutluluğun hayatını, kocasını ve çocuğunu «sahiplenme» üzerine kurmuş ev kadınının kendini aldatmanın dışına çıkamayan mutluluğunu; bilinçli bağımsız kadının yalnız kalmayla ödediği zihinsel mutluluğunu ele aldığı romanı «*Bindungen*» (Bağlar) kanıtlar. Kadının kişiliğini geliştirmesini bir çağdaşlık sorunu olarak gördüğü halde, Frischmuth, fanatik bir feminizme düşmez. Ankara'da Germanistik öğrencileriyle yaptığı bir söyleşide kendisine feminizme ilgisinin niteliği sorulduğunda «Kadın hakları savunuculuğunda ölçülü olmam gerekir, çünkü bir oğlan çocuk annesiyim» demişti.

Barbara Frischmuth'un bir kadın, bir anne, bir Türkolog

özelliklerinin yanısıra yazarlığını belirleyen önemli bir özellik de, onun kendi ulusunun edebiyatıyla örtüşmesidir.

Frischmuth, bir Avusturya'lı yazardır. Bunun gerekçesi yalnızca, doğum yerinin Avusturya'nın Steiermark Eyaletinde Altaussee kasabası olması değildir. Avusturya edebiyatının ulusal çizgisi diyebileceğimiz, dilin bir sorun olarak edebiyat eserlerinde konu edilmesi geleneğini Frischmuth da sürdürmektedir. Hugo von Hofmannsthal'dan (1874-1929) başlayarak Rilke (1875-1926), Canetti (1905), Ingeborg Bachmann (1926-1973) ve Peter Handke'de (1942) kendini gösteren ortak özelliktir bu. Andığım bu yazarların hepsi ve Frischmuth, dili, edebiyatın yapı taşı yani temel aracı olarak değerlendirmenin dışında ona aynı zamanda bir konu, bir sorun olarak eğiliyorlar. İnsanın, düşüncelerini anlatmak için başvurduğu dilin, yeterliliğinden şüphe etmeğe başlaması, dil hakkında düşünmesi, onu psikoloji, sosyoloji ve felsefenin yanısıra edebiyatın da ilgi alanına yükseltmiştir. Bugün bir dil psikolojisi, bir dil sosyolojisi, bir dil felsefesi, etkinliğini bilim düzeyinde sürdürürken, çoğu onların verileriyle beslenmiş bir dil duyarlılığı, edebiyatta başlıbaşına bir konu oluşturmuş, dil deneylerine kalkışmak, dilin bir anlatım aracı mı yoksa bir yanıltma aldatma yolu mu olduğunu irdelemek, çağdaş yazarlar arasında, sanırım en çok Avusturya'lılara ilginç görünmüştür. Bunda, kanımca Avusturya'nın çok uluslu imparatorluktan gelmiş olma gibi tarihsel bir özelliğinin payı olsa gerektir. Aynı siyasal sınırlar içinde farklı dillerin var olması ve kişinin bu gerçeği her gün yaşaması, onun dil konusuna duyarlılığını artıran bir etkendir.

Frischmuth'da dil duyarlığı kendisinin öğrenim alanıyla birleşmiştir.

Filolog yazar olmanın kazandırdığı bilinçli dil duygusuyla çetin yazarları araştırmaya çalışmış, örneğin James Joyce'un romanı «*Finnegans Wake*»le, Arno Schmidt'in kitaplarıyla ilk anlamlarını yeniden kazandırmanın yollarını aramak, dili yeniden keşfe kalkışmak Frischmuth'un yazarlığının önde gelen özelliğidir.

En yeni romanı «*Kopftänzer*» (Kafa Dansçıları, 1984),

Avusturya edebiyatının çağdaş entellektüel roman türüne önemli bir katkısıdır ve kanımca Thomas Mann'ın «*Zauberberg*»i, Hermann Hesse'nin «*Glasperlenspiel*»i ile birarada değerlendirilecek niteliktedir. Frischmuth bu eserinde felsefe konularındaki derinliğini, İslâm duygu dünyasıyla tanışıklığını edebiyat katına aktarmaktadır. Avrupa insanının bugün içinde bulunduğu güvensizlik, yalnızlık ve endişe durumu ve kültür kavramına karşı duyulan o eski saygıyı yitirmiş olması, romanın iki asıl figürü, Dinah ile Dan'da simgeleşir. Yalnız yaşayan, orta yaşlı kadın gazeteci Dinah, işinden uzaklaştırıldığında sosyal ve ruhsal bir bunalıma girer. Kendini kurtarmak için yepyeni bir hayat anlayışına ihtiyacı olduğunu bilir, arayış halindeyken karşısına çıkan Dan'ın kişiliğinde bir başka başkaldırıcılıkla tanışır: Dan, yaşıtlarının bir örnek dünyasına katılmayan, küçük yaşta annesini yitişmiş bir delikanlıdır. Karmaşık bir duyguyla biraraya gelen bu iki insan, bir yandan ana-oğul sevgisini, öte yandan yaşlanma korkusunu duymaya başlayan kişinin genç sevgili arayışını, yaş sorununu saf-dışı etmek amacıyla ulaştıkları yeni bir zaman kavramıyla birleştirir ve beraber olurlar. Romanın ekseni sayılabilecek beşinci bölümde, Dinah'ın «arkadaşlar-çevresi» ne katılıp burda karşılıklı konuşmalar, sohbetler yoluyla kendini bulması, yeniden iyileşmesi işlenir. «Kendi aklının havarisi olma» ilkesini uygulayan bu çevre, Frischmuth'un, dil sorununa yeniden yaklaşımı niteliğindedir. «Yalnızca, dünyayı yeni dille anlatan kişinin düşüncesi canlıdır.» Bu sözler romanın dil/düşünce ilişkisini nasıl değerlendirdiğini özetlemektedir. Yazar, Doğu/Batı mistisizmine aşinalığını, dilde tanrısallığı algılama konusunda ortaya koyar. «Tanrı dediğin, aslında dildir, evrensel dil, senin de konuşabildiğin, ve ruhunun, ağzının, bedeninin diliyle kendine özgü bir biçimde kendini katabildiğin dil.» «Konuşmak, payı olmak ve katılmak demektir. Sen, hem konuşansın, hem de konuşma aracı.» gibi düşünceler, Frischmut'un dil sevgisine Tanrısal boyutlar kazandırdığını göstermektedir. Romanda Doğu felsefesinin izleri olarak karşımıza çıkan motifler arasında «huzur» (Ruhe), bunalımlardan kurtulma ve kendine yeni bir yol çizmek için

güç toplama dönemi anlamındadır. Mevlevî dervişlerinin semâhı, «dans»ı ibadet katına yüceltmek Frischmuth'un esin kaynağı gibidir. Roman kişisi Dinah, yeniden kendine gelme gücünü bulurken, huzur ve dansın arındırıcı etkisini yaşar. Doğaya yeniden bağlanmak, onunla bir olmak, Dinah'nın kurtuluşudur:

> «Var olduğunu biliyordu Dinah, burada ve bu anda, şu ırmakla ve hissettiği her türlü şeyle birlikte. Ve birden, herşeyin nasıl bir bütün olduğunu anlamıştı ve bu bütüne kendisi katılmaktaydı.» (s. 200)

«*Kopftänzer*»i öteki entelektüel romanlardan ayıran özellik, düşünsel gelişim ya da bir ruhsal bunalımı anlatma çabasında, geleneksel kültür değerlerinden birşey beklenmemesi, kişisel yorumlara, kafa jimnastiğine, konuşmalara, düşünceleri anlatmada yeni yollar aramaya önem verilmesidir.

Frischmuth, belli bir akımın akıntısına kapılıp belli guruplardan birine kapılanmayı daha baştan kesinlikle kabul etmeyen bir yazardır. Çok yönlü, derinliği olan ve yorumlara açık bütün büyük yazarlar gibi o da ülkesinin ve dünya edebiyatının mirasından yararlanmayı bilmiş, ama yeni atılımlara, yeni bileşimlere gerek duymuş ve bunu gerçekleştirmiş bir yazardır.

Gürsel Aytaç

İÇİNDEKİLER

Geçişler, 7
Arabesk, 24
Dünyanın Sonuna Yolculuk, 27
Oda Müziği İçin Üç Metin D.P.'ye, 39
Mutluluk, 58
Bana Güvenebilirsin, 65
Benim ve Musil'in Komşusu, 69
B'de Geçirilen Günler Dolayısıyle, 74
Uzaklaşma - Uyarının En İncesi, 80
O Yer ve O Zaman, 87
Barbara Frischmuth'un Dünyası, 91

Günümüz Avusturya edebiyatının önde gelen yazarlarından Barbara Frischmuth, yaşamında ve yazarlığında, ***Türkiye/Türkler/Türk Kültürü/Türk Dili'nin*** *yer tuttuğu Batılı* ***tek çağdaş yazar.***

Uzun yıllar Türkiye'de yaşamış, Türkçe öğrenmiş, Türk Kültürüne ve insanına ilgi duymuş yazarın, birçok yapıtında bu deneyim ve birikimin derin izleri var. Bu kitaptaki öyküler, dinleyenin anlattığı; anlatanın dinlediği; yaşayanın yazdığı öyküler–burda Türkiye'de; orda Avusturya'da.

Yazarı ve yapıtlarını yakından tanıyan Prof. Gürsel Aytaç'ın çevirdiği öyküleri, çevirmenin B. Frischmuth'un sanat dünyası üzerine bir incelemesi izliyor.

850 TL (KDV d